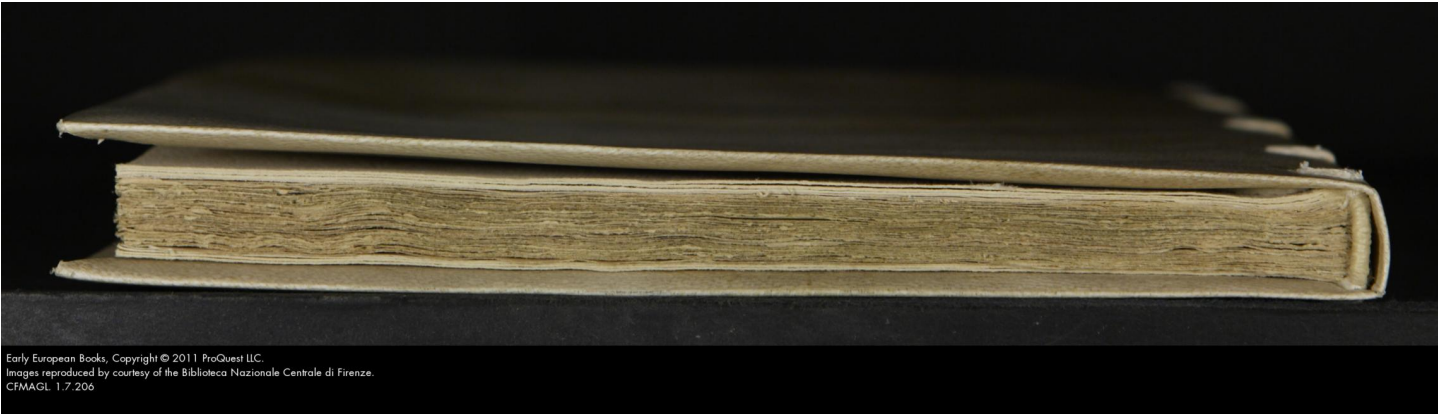

Early European Books. Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 1.7.206

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 1.7.206

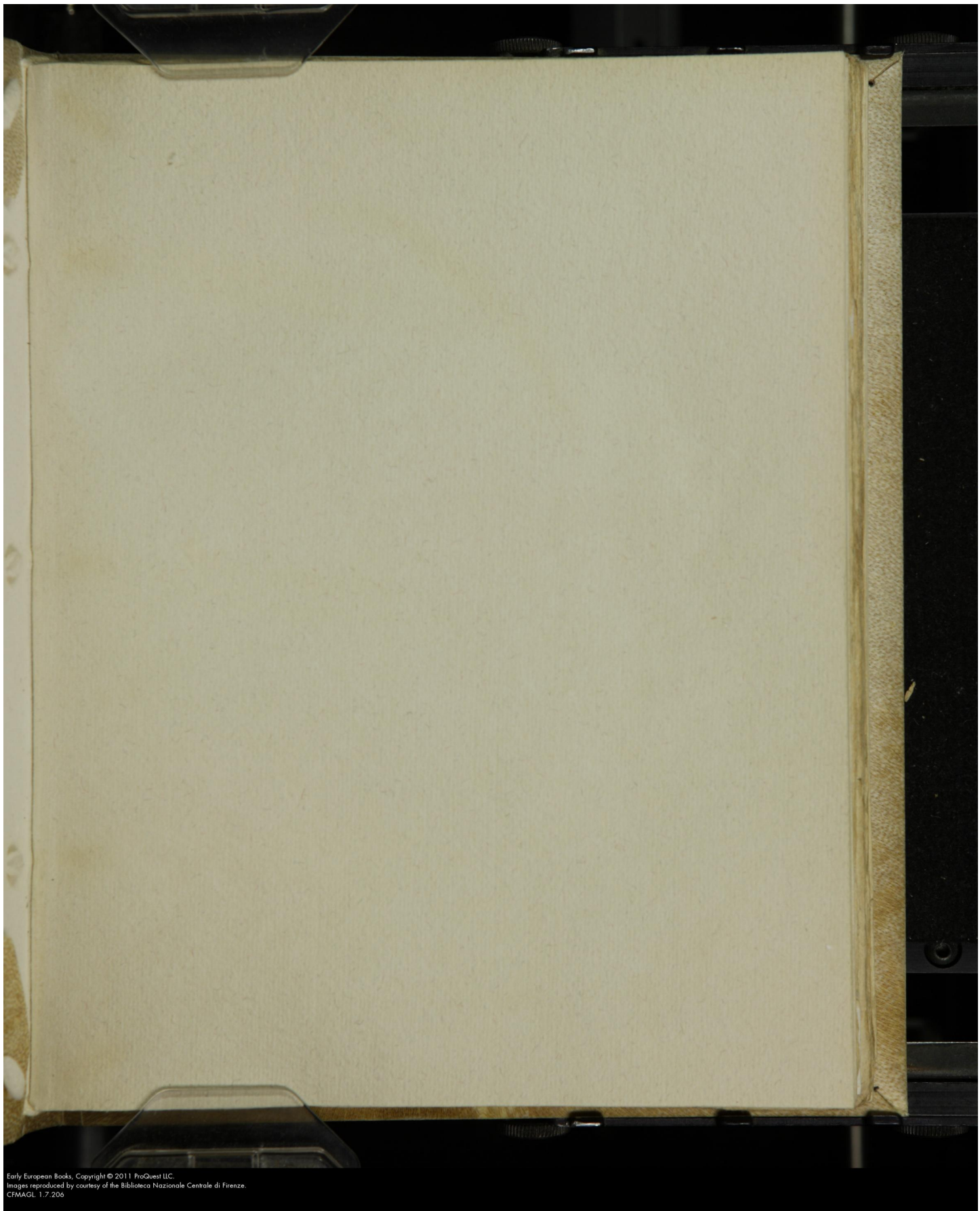

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 1.7.206

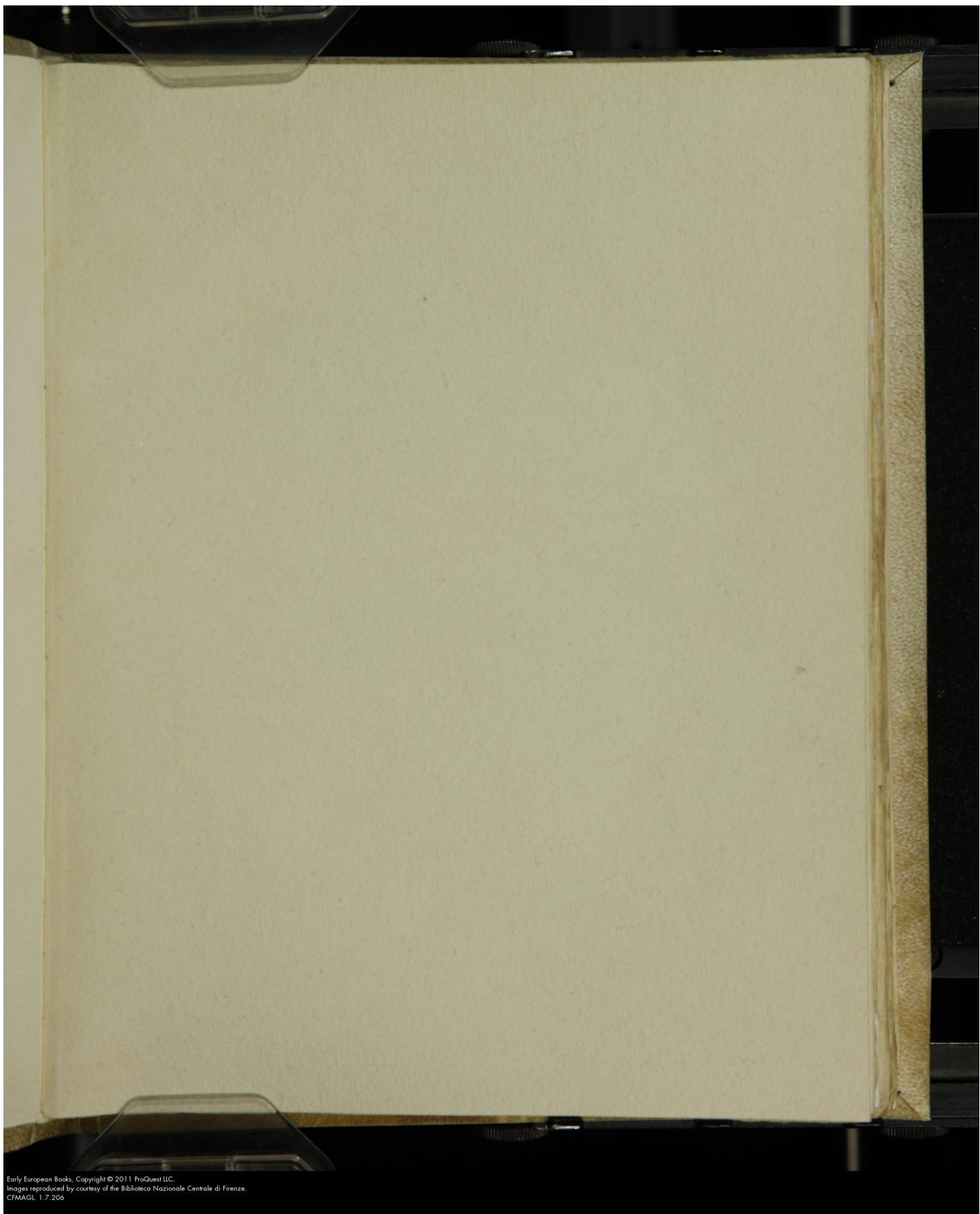

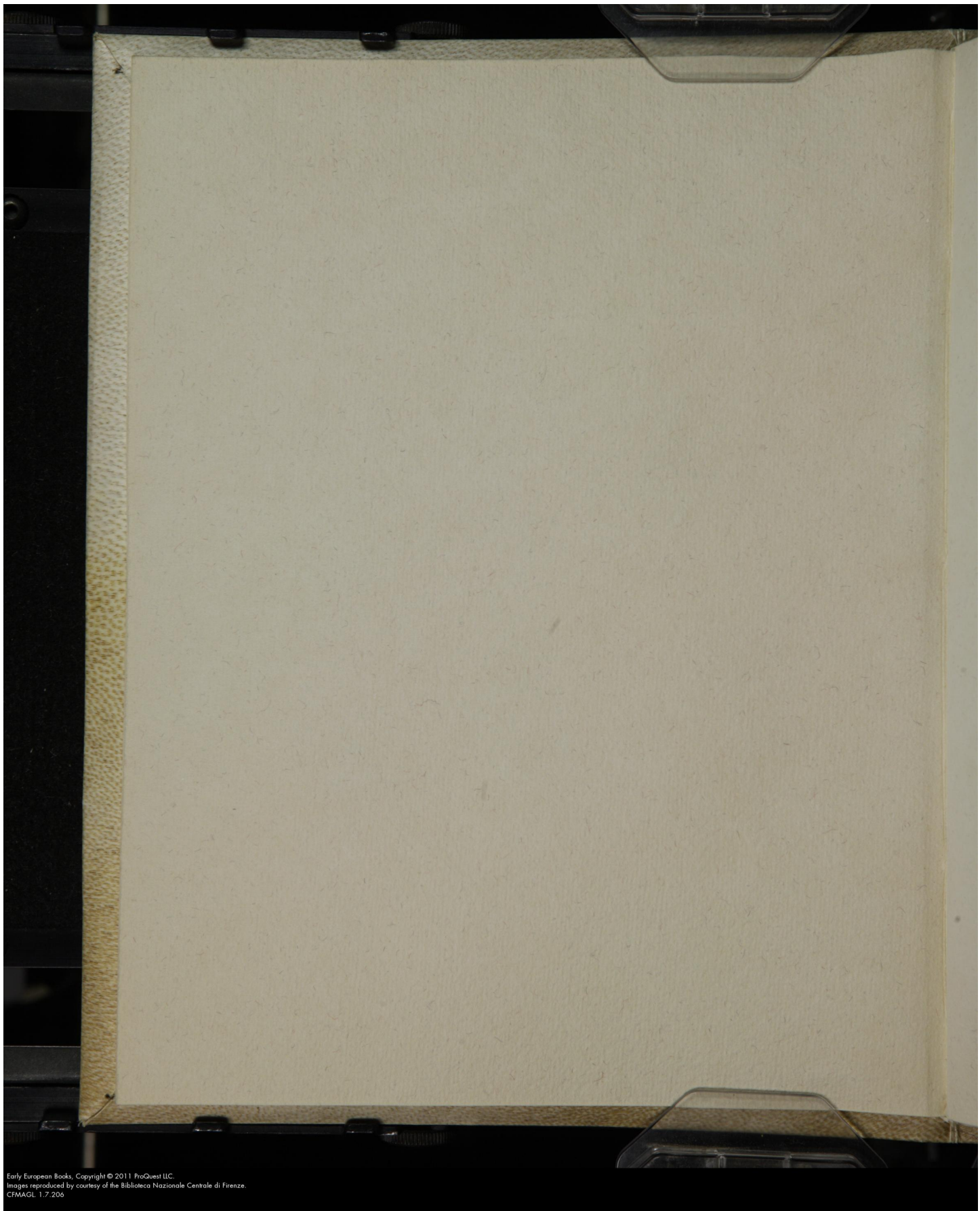
Early European Books. Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
GEMAGL 1.7.200

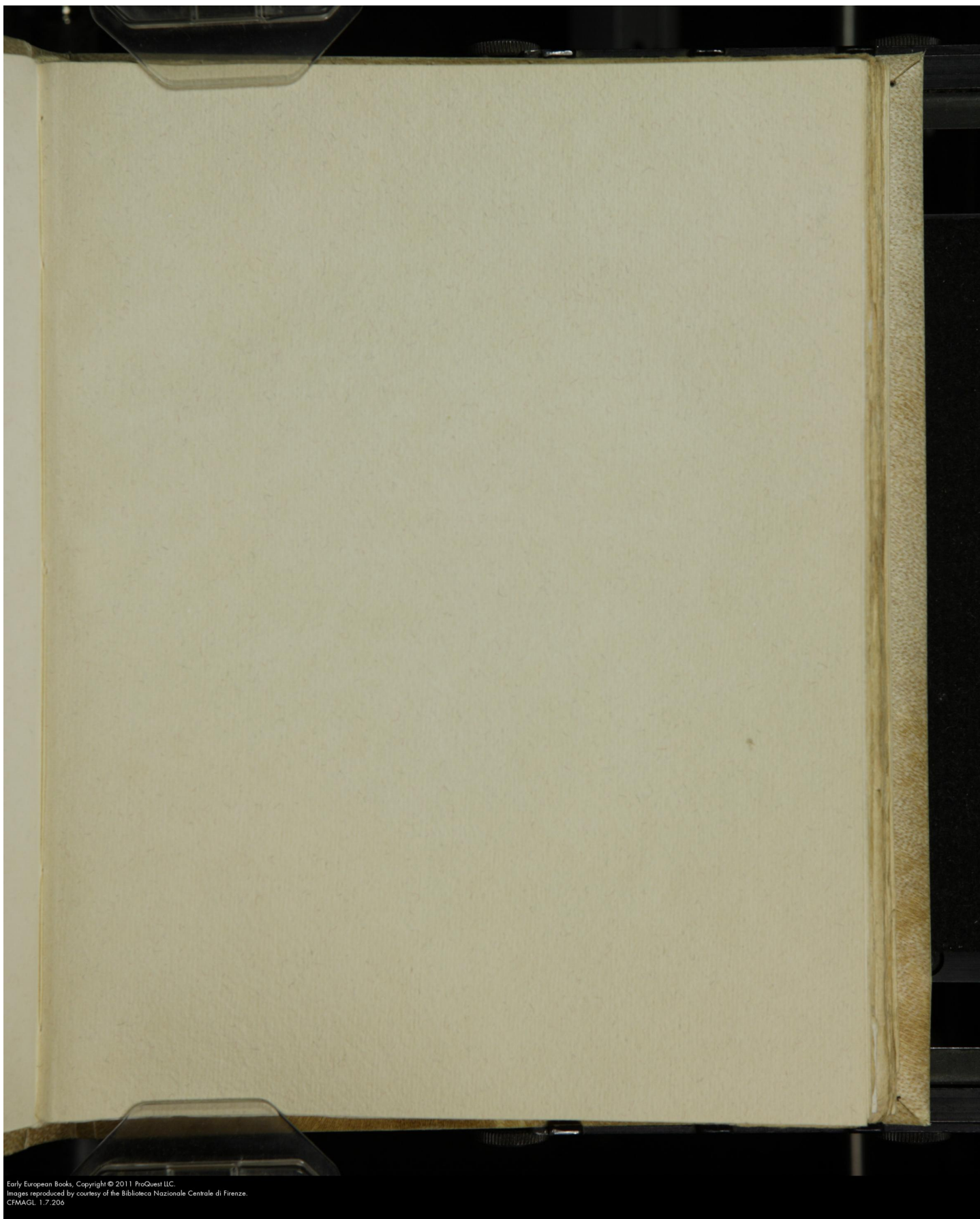

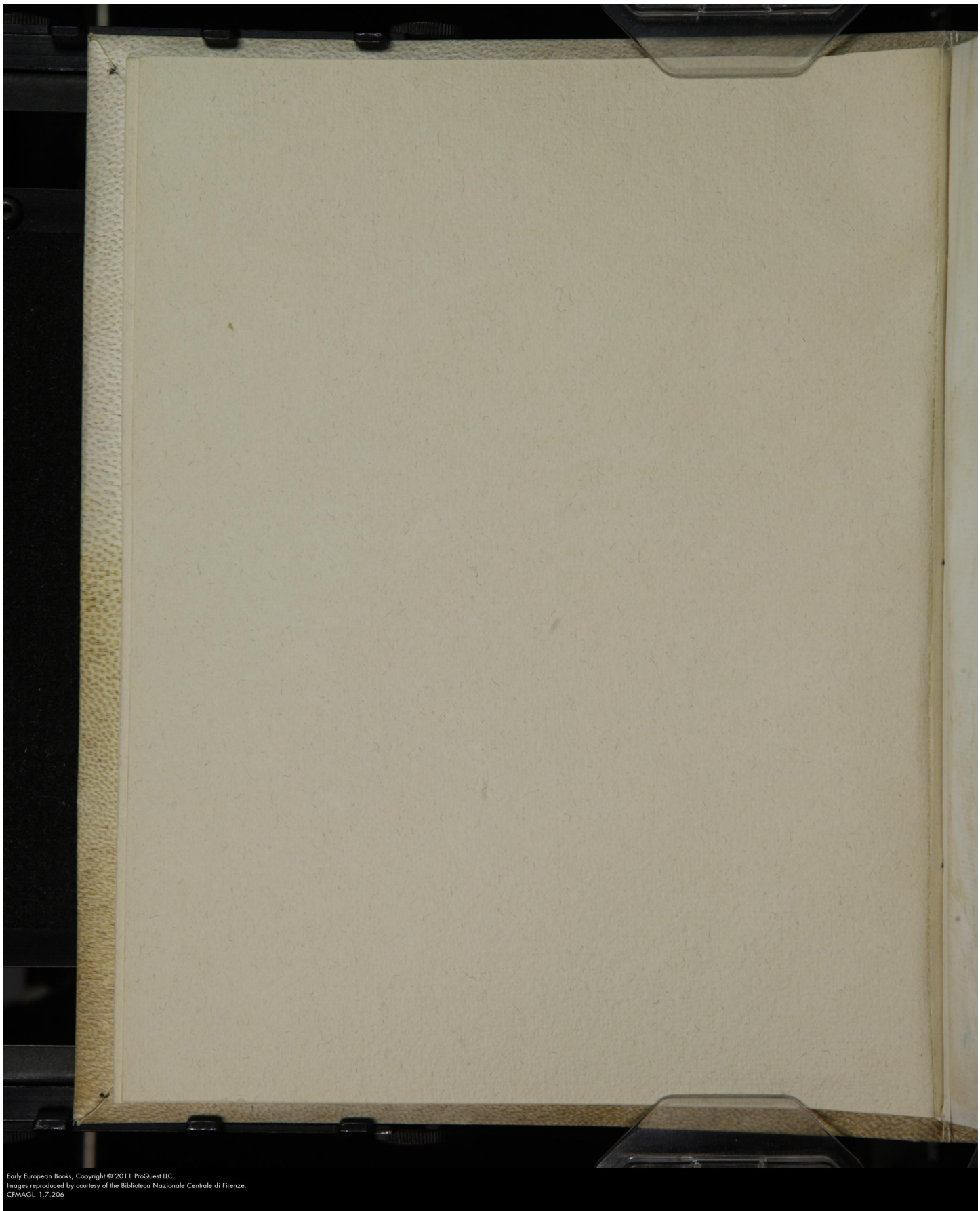

4.7.206

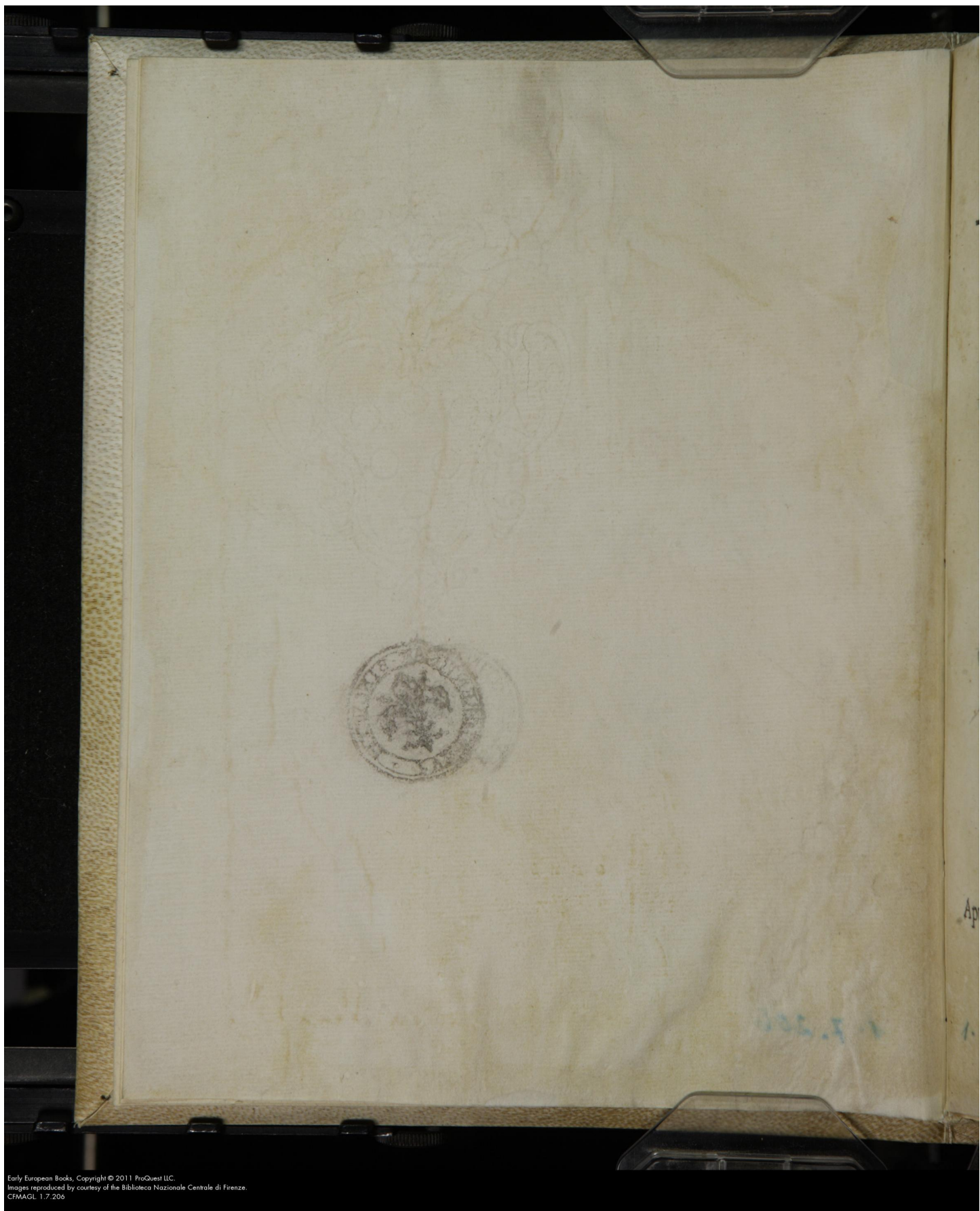

XI
PART

5

7-206

1-7-206

206
PASSIONES
ANIMÆ,

P E R

RENATUM DES CARTES:

*Gallicè ab ipso conscriptæ, nunc autem in exterorum
gratiam Latina civitate donatæ.*

Ab H. D. M. I. V. L.

AMSTELODAMI,
Apud DANIELEM ELZEVIRIUM,
Anno cId Idc LXXII.

1.7.206

III

INTERPRETIS
PRÆFATIUNCULA
AD LECTOREM.

VIno vendibili, quod aiunt, *Amice Lector*, hederâ suspensâ non est opus: Quare non debes expectare ut multa dicam vel in huius tractatus Pathologici commendationem, vel in laudem Authoris. Istum lege, & hunc luge, quem mors præmatura orbi litterato paucos ante menses in Suecia eripuit. Serenissima Suecorum Regina, summi Parentis non minor Filia, quæ tribus Coronis sui stemmatis quartam jamdiu adjecit longe augustiorem, stupendæ eruditionis, profundæ sapientiæ, & liberalitatis magnificæ in eruditos cujusvis conditionis, Nobilissimum Cartesium humanissime ad se invitaverat, visis ipsius scriptis Philosophicis cedro dignis, & illecta, ut aiunt, huius ipsius Tractatus de Affectibus lectione & admiratione. Sed vix in Sueciam pedem intulerat, cum repentino morbo correptus, ex hac statione emigravit. Quanti eum vivum fecisset sapientissima Regina, armata Pallas Gotthicæ gentis, etiam suis lachrymis, audito mortis ejus nuntio, testata dicitur. Tantæ Reginæ de hoc viro judicium sufficit eluendo quicquid olim æmulatorum quorundam zelus ac fervor illi voluerat adspargere. Eorum nemo est cui tam pretiose unquam parentabitur. Nec potuit non placere summis Principibus, qui talibus adversariis displicuerat. Ea sors est Virtutis & Eruditionis, ut illas non minus invidia comitetur quam fumus ignem. Quicumque semotis affectibus ejus opera legerit, fatebitur, illum magnam lucem Philosophi-

AD LECTOREM.

cis Disciplinis intulisse; etsi ejus placita non admiserint, quibus post fruges repertas glande adhuc vesci volupe est. Hic ipse tractatus Pathologicus satis ostendit, non minus illum in Microcosmi cognitione, quam in Macrocosmi contemplatione profecisse. In nullius manus veniet, etsi diversa sentiat, ut semper licuit inter bonos, quin ejus acumen, solertiam, perspicuitatem, ac subtilitatem miretur, & quod tam commode ad solam rationis facem in istius naturalis automati motus omnes inquirere potuerit. Considerat enim hominem Philosophico more, nec penetrat in nativam illius corruptionem, horum moruum anomalorum & eccentricorum in nobis fecundissimam matrem, quæ Theologica est disquisitionis. Ne mireris vero, *Benevole Lector*, quod styli, quo nostra lingua usus est, nitorem Latino sermone assequi non potuerim. Debuisse ipse interpres fuisse suorum conceptuum. Satis mihi fuit, eos quam potui fidelissime exprimere; quod dum facio, elegantia obliviscor. Et ausim sane dicere, illos non potuisse ab alio quam ab homine Gallo satis feliciter exprimi. Id me movit ut cum nomen *Affectuum* Latinius forte posset usurpari, maluerim tamen *Passionum* vocem retinere, quo Authoris ipsius principiis magis inhærem. Nec initio aliis quam mihi soli hanc Metaphrasim adornabam; sed postea viri magni, quorum authoritatem refugere religio mihi fuisset, authores fuerunt ut eam Typothetæ permitterem. Ei adjeci Epistolas Editioni Gallicæ præfixas à Viro illo Doctissimo qui eam procuraverat. Fruere igitur nostra hac qualicunque opella, *Amice Lector*, & ex illa disce Affectibus tuis moderari. Vale.

AMI-

IV
AMICUS AUTHORIS

ad Lectorem.

Postquam hic liber ad me missus fuisset à Domino Cartesio, cum libertate eum typis mandandi, & ipsi addendi quam luberet Præfationem, mihi proposui, nullam aliam adjicere, quam easdem litteras quas antehac ad ipsum dedi; ut id ab ipso obtinerem, quia continent plurima, de quibus publicum præmoneri, illius interesse existimo.

EPISTOLA PRIMA

A D

D. C A R T E S I U M.

D

OMINE;

Mihi gratulabar, quod te viderem Lutetia superiori hac æstate, quia putabam, te eo venisse commorandi gratia, & quod, cum ibi facilius quam alibi posses ea consequi experimenta quibus testatus fueras te egere ad ultimam manum imponendam tractatibus quos promisti publico, fidem datam liberaturus esses, nosque illos brevi visuros. Verum hanc mihi letitiam ademisti cum reversus es in Hollandiam; Nec possum quin tibi dicam, me adhuc tibi iratum esse, eo quod nolueris ante discessum tuum mihi copiam facere tractatus de Passionibus, quem à te compositum audiui. Adde, quod, animum reflectendo ad verba quæ legi in Præfatione quæ juncta fuerat ante biennium versionis Gallicæ Principiorum tuorum, quibus postquam succincte loquutus fueras de partibus Philosophiæ quæ adhuc reperiri debent, antequam præcipui ejus

* 3

fructus

EPISTOLA

fructus colligi possint; & dixeras, te non adeo viribus tuis diffidere ut non ausis suscipere explicationem cunctarum, si commoditatem haberes experimenta faciendi, quæ requiruntur ad comprobandas tuas ratiocinationes. Addis, ad id opus esse maximis sumptibus, quibus privatus, ut tu, par esse non posset, nisi à publico iuvaretur. Sed cum non videas te debere illam opem expectare, putare, tibi acquiescendum deinceps in studiis privatis, pro instructione tua speciali; & posteritatem te excusaturam si in posterum nullos pro ea amplius labores suscipias. Vereor ne jam revera velis invidere publico residuum tuarum inventionum, nosque nihil unquam à te habituros, si patiamur te animo tuo obsequi. Quapropter decrevi te paululum hac epistola vexare, & me ulcisci ob denegatum tuum tractatum de Passionibus, tibi exprobrando libere negligentiam, & alios defectus quos judico impedire quominus explices talentum tuum quantum posses & teneris. Et revera non possum credere aliunde quam à negligentia tua, & quod parum cures prodesse reliquis hominibus, id proficisci, quod non pergas in tua Physica. Et si enim optime concipiam, impossibile esse ut eam perficias, nisi habeas plurima experimenta, & hæc debere sumptibus publicis fieri, eo quod ad ipsum tuorum laborum utilitas redibit, nec bona privata ei rei sufficiant; Attamen vix crediderim, id te remorari, quia facillime ab iis qui statuunt de bonis publicis, posses obtinere quicquid in eum finem optare posses, si dignareris ipsis rem exponere uti est, & prout posses facile, modo velles. Sed vitæ genus quod semper egisti, adeo fuit huic consilio contrarium, ut credendum relinquas, te etiam nolle alienam opem admittere, et si tibi offerretur: interea putas, posteritatem te excusaturam quod pro ipsa nolis amplius laborare, eo quod supponis, illam opem tibi esse necessariam, obtinere quam non possis. Quod mihi argumentum præbet cogitandi, non solum te nimis negligentem esse, verum forte etiam non sat animi tibi suppetere ad sperandum complementum eorum quæ expectant à te

AD D. C A R T E S I U M.

te qui tua scripta legerunt; & nihilominus satis tibi vanitatis superesse ad persuadendum posteris, te in culpa non fuisse, sed tuam virtutem non agnitam ut oportebat, & denegata tibi esse subsidia in tuis consiliis. In quo video tuæ ambitioni fieri satis; quoniam qui visuri sunt tua scripta, judicabunt, ex eo quod in lucem dedisti ante duodecim annos, te jam reperisse ab eo tempore id omne quod huc usque à te prodiit; & quod tibi superest invenendum quoad Physicam, minus difficile esse eo quod jam explicasti: ita ut potuisses exinde nobis tradere quicquid expectari potest à ratiocinatione humana, quoad medicinam & alios usus hujus vitæ, si commoditatem habuisses experimenta ad id requisita faciendi; quinimo proculdubio eorum jam magnam te reperisse partem, sed justam indignationem ex ingrato hominum animo te impedivisse, quominus inventa tua cum illis communicares. Atque sic putas, te deinceps quiescendo tantum posse acquirere celebritatis, ac si multum laborares; imo forte aliquid amplius, cum ut plurimum bonum quod possidetur minoris fiat eo quod optatur, aut amissum desideratur: sed tibi volo eripere hanc rationem famæ absque merito consequendæ. Et quamvis non dubitem, te scire quid factu opus fuisset, si voluisses juvvari à publico, volo tamen hic illud describere, imo curabo hanc epistolam imprimi, ne ignorantiam prætexere possis, aut te super hoc seculum excusare, si in posterum nobis satisfacere neglexeris. Scias igitur velim, non sufficere ut aliquid à publico consequaris, id verbulo & obiter in præfatione cujusdam libri subindicasse, non dicendo expresse, te id exoptare & expectare, nec explicando rationes quæ probare possunt non solum te id mereri, sed etiam maxime Reipublicæ interesse ut id tibi concedatur, & inde maximam utilitatem expectari debere. Ita vulgo obtinet, omnes qui sibi imaginantur, se aliquid valere, tantum ideo strepitum excitare, & tanta cum importunitate petere quod pertendunt, ac tantum promittere ultra id quod possunt, ut cum quis non loquitur de se nisi modeste, & nihil à quoquam petit, nec quidpiam fidenter promittit, quodcunque documentum

EPISTOLA

mentum aliunde edat suarum virium, nulla ejus habeatur ratio, nec de illo cogitetur.

Forte dices, indolem tuam te ad aliquid petendum non ferre, nec ad loquendum de te ipso magnifice, quia alterum videtur abjectiorem animum notare, alterum superbiorem: sed pertendo, hanc indolem esse corrigendam, ceu natam potius ex errore & imbecillitate quam ex honesto pudore & modestia. Nam quod attinet petitiones, illarum solarum pudere debet quæ ex propria manant indigentia, & apud eos fiunt à quibus nefas est aliquid exigere. Sed tantum abest ut earum pudere oporteat, quæ tendunt ad utilitatem & emolumentum eorum ad quos fiunt, ut è contrario gloria inde quæri possit; præsertim ubi jam ipsæ ea data sint quæ pretio superant quod petitur. Magnifice vero loqui de se ipso, tum demum superbia est admodum ridicula & carpenda, cum quis de se ipso falsa jactat. Inno vanitas est contemnenda, etiam cum vera dicuntur, ubi per ostentationem id fit, nullo ad quemquam inde redeunte emolumento: sed cum illa talia sunt, ut aliorum intersit ea scire, certum est taceri non posse nisi per humilitatem vitiosam, quæ species est ignavia & imbecillitatis. Multum autem interest publici, illud præmoneri de iis quæ in scientiis reperisti, ut inde judicans quid in illis adhuc possis reperire, incitetur ad id omne conferendum quod poterit, ut te juvet, tanquam ad opus cujus scopus est commune bonum omnium hominum. Et ea quæ jam dedisti, nimirum veritates magni momenti quas explicuisti in tuis scriptis, incomparabiliter pretio superant quicquid posses ad eam rem petere.

Dicere quoque potes, tua opera satis loqui, nec opus esse ut addas promissa & jactantias, quæ cum sint ordinaria circumforaneis & aruscatoribus qui decipere volunt, videntur minime convenire viro honesto qui solam Veritatem sectatur. Verum non idcirco illi carpendi, quod res quas dicunt sint magnæ & bonæ, sed tantum quod falsæ sint, nec eas probare possint. Cum illa quas pertendo te debere de te dicere, tam veræ sint & tam evidenter probatæ per scrip-
pta

VI

AD D. CARTESIUM.

pta tua, ut omnes decori, regulæ tibi permittant de illis fidenter loqui, & ex charitate ad id tenearis, quoniam aliorum interest eas scire. Etsi enim tuâ scripta satis loquantur, respectu eorum qui ea examinant diligenter, & intelligere possunt, attamen id non sufficit ad scopum quem tibi velim propositum esse; quoniam singuli ea legere nequeunt, nec facile vacare ii qui rempublicam administrant. Evenit forte ut qui ea legerint apud ipsos de illis quandoque meminerint: verum quicquid illis dicatur, cum sciant te parvum strepitum de te excitare, & nimia sit illa modestia quam semper servasti, cum de te ipso loqueris, inde fit ut animum ad illa non multum reflectant. Imo quia sæpe apud illos adhibentur sermones exquisitissimi, ad laudandos eos qui non nisi valde mediocres sunt, nullam causam habent sumendi laudes immensas, quæ tibi deferuntur ab illis qui te norunt, pro veritatibus admodum certis; è contrario cum quis de se loquitur, & miranda & extraordinaria sibi tribuit, auditur attentius; præsertim si vir sit præclaro loco natus, & quem scitur non ejus esse indolis aut genii ut agyrtam agat. Et quoniam se ridiculum præberet si tali occasione hyperbolicis loquutionibus uteretur, ejus verba sumuntur uti sonant, & qui ea credere nolunt, saltem feruntur sua vel curiositate vel emulatione ad examinandum an vera sint. Idcirco cum certissimum sit, & publici inter sit scire, nullum unquam præter te extitisse in mundo (cujus saltem scripta habeamus) qui retexerit vera Principia, & cognoverit primas causas omnium quæ in natura producuntur; Et postquam jam reddideris rationem ex his Principiis omnium quæ apparent, & observantur frequentius in mundo, solummodo egere te observationibus specialioribus ad reperendum eodem modo rationes omnium quæ hominibus in hac vita utilia esse possunt, & ita nobis suppeditandam perfectissimam notitiam naturæ omnium mineralium, virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere omnium quæ inservire possunt Medicinæ & aliis artibus; Et denique, cum hæ observationes non possint omnes fieri brevissimo tempore absque maxi-

**

mis

EPISTOLA

his sumptibus, debere omnes populos terræ eo collimare, & alacriter conferre, tanquam in rem summi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex asse spectat; id, inquam, cum certissimum sit, & possit satis probari ex scriptis quæ jam typis evulgasti, deberes id tam clare dicere, & promulgare tanta cum cura, & tam expresse edicere in omnibus titulis tuorum librorum, ut deinceps nemo posset dari qui id nesciret: sic ad minimum primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo sit, & quo in id diligentius incumberent, & attentius legerent tua scripta, eo evidentius cognoscerent, te de rebus falsis gloriatum non fuisse.

Præsertim tria sunt quæ optarim recte omnibus inculcares. Primum, infinita reperienda restare in Physica, quæ admodum utilia vitæ esse possunt. Secundum, non sine causa inventionem illarum rerum à te expectandam esse. Tertium, te eo plura reperire posse quo maiorem commoditatem multorum experimentorum habiturus es. Refert, homines præmoneri de primo; quia maxima pars eorum non putat aliquid posse in scientiis reperiri utilius eo quod ab antiquis repertum fuit; imo quia plures non concipiunt quid sit Physica, vel cui rei inservire possit. Facile autem est probare, nimiam reverentiam quâ ducimur erga antiquitatem, ejusmodi errorem esse qui multum obsit scientiarum incremento. Nam videmus, populos rudes America, & plurimos quoque alios qui habitant in regionibus minus remotis, multo pauciores commoditates ad vitam habere quam nos: sunt tamen originis æque antiquæ, & æque possunt profiteri, se acquiescere in sapientia suorum Patrum, nec credere, quenquam posse aliquid melius docere eo quod jam notum & factum fuit ab ævo inter se. Estque hæc opinio adeo damnoſa, ut donec exuatur, certum sit, nullam novam cognitionem posse acquiri. Quin experientiâ constat, populos qui ea maxime imbuti sunt, eo ipso rudiores & ignorantiores permansisse. Et quia adhuc satis frequens est inter nos, sufficit probando, nondum nos omnia scire quæ scire possumus. Quod etiam clare admodum probari potest ex plurimis inventionibus
utilissi-

utilissimis, ut sunt usus pyxididis nauticae, ars imprimendi, tubi optici, & similia, quae non nisi ultimis saeculis reperta fuere, quamvis videantur jam satis facilia iis qui ea norunt. Verum nihil est in quo magis eluceat necessitas acquirendi novas notiones, quam in eo quod Medicinam spectat. Etsi enim non dubitetur, Deum instruxisse hanc terram omnibus rebus quae necessariae sunt hominibus ad se in illa conservandos sanos & vegetos usque ad extremam senectam, nihilque sit optabilius in mundo cognitione harum rerum: adeo ut olim fuerit precipuum studium Regum & sapientum: Experientia tamen demonstrat, nos ab illa tota adhuc ita remotos esse, ut saepe lecto affigamur parvis morbis quos sapientiores Medici cognoscere non possunt, quosque nihil aliud quam exasperant suis remediis, cum eos depellere conantur. In quo defectus artis ipsorum & necessitas ejus perficiendae tam evidenter apparet, ut iis qui non concipiunt quid sit Physica sufficiat dicere, eam esse scientiam quae docere debet rationem cognoscendi adeo exacte naturam hominis, & omnium quae ipsi cedere possunt in alimentum aut remedium, ut per eam facile sit illi omnia morborum genera declinare. Nam ut taceam ejus alios usus, hic solus satis magni momenti est, ad obligandos stupidiores, ut faveant consiliis viri qui jam probavit per ea quae reperit, non frustra ab eo expectanda esse quae adhuc inveniendae restant in hac scientia.

Verum praecipue sciri refert, te illa de te ipso probasse, & ad id necesse est ut vim aliquam tibi facias, & expellas nimiam illam modestiam quae te impedit huc usque de te & de aliis dicere id quod teneris. Nolo idcirco te committere cum Doctis hujus saeculi. Ad plerosque eorum quibus illud nomen tribuitur, cujusmodi sunt omnes illi qui colunt quas vulgo vocamus litteras humaniores, & omnes Furisconsulti, non spectat id quod te dicere velim; ut nec ad Theologos aut Medicos, nisi quatenus sunt Philosophi. Nam Theologia nullo modo pendet à Physica, nec etiam Medicina eo modo quo hodie exercetur à Doctioribus & Prudentioribus in illa arte. Illis sufficit sequi regulas aut axiomata quae longa experientia

E P I S T O L A

tia docuit; nec adeo parvi faciunt vitam hominum ut fundent
*judicia sua, à quibus sæpe illa pendet, super ratiocinationes incer-
 tas Philosophiæ scholasticæ. Soli ergo restant Philosophi; inter
 quos omnes qui sapiunt jam tui sunt, & letabuntur cum videbunt
 te ita producere Veritatem, ut eam opprimere nequeat malignitas
 Padagogorum: adeoque soli demum Padagogi poterunt offendi ex
 eo quod dicturus es. Sed cum contemnantur & ludibrio habeantur
 ab honestioribus, non multum debes curare ut ipsis placeas.
 Adde quod jam fama tua eos tibi reddidit adeo infestos, ut magis
 esse non possint. Et pro eo quod modestia tua efficit ut jam quidam
 ex iis non vereantur te impetere, non dubito quin si te tantum
 commendares ac potes & teneris, adeo depressos eos sub te videres,
 ut nullus foret quem id aggredi non pueret. Nihil igitur video
 quod te morari debeat, quominus in lucem edas quicquid judica-
 veris posse tuis consiliis inservire; & nihil eo utilius mihi videtur
 quam id quod jam scripsisti in epistola ad R. P. Dinetum, quam
 curasti imprimi ante septennium dum Provincialis Jesuitarum
 in Gallia esset. Non ibi, a jebas, loquendo de Speciminibus quæ in
 lucem edideras quinque aut sex annis ante, unam aut alteram,
 sed plus sexcentas quæstiones explicui, quæ sic à nullo an-
 te me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hæcenus mea
 scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus
 refutare conati sint, nemo tamen, quod sciam, quicquam
 non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæ-
 stionum omnium quæ in tot sæculis, quibus aliæ Philoso-
 phiæ viguerunt, ipsarum ope solutæ sunt, & forte nec tam
 multæ nec tam illustres inveniuntur. Quinimo profiteor,
 ne unius quidem quæstionis solutionem, ope principio-
 rum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium, datam un-
 quam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegiti-
 mam & falsam. Fiat periculum; proponantur, non qui-
 dem omnes, (neque enim operæ pretium puto, multum
 temporis ea in re impendere,) sed paucae aliquæ selectio-
 res,*

A D D. C A R T E S I U M.

res, stabo promissis &c. Sic invitâ omni tuâ modestiâ vis veritatis te coëgit ibi scribere, te jam explicuisse in primis tuis Speciminibus, quæ tamen vix aliud quam Dioptricam & Meteorâ continent, plus quam sexcentas quæstiones Philosophicas, quas nemo ante te tam solide explicare potuerat. Et quamvis plurimi inspexissent tua scripta oculis malevolis, & quæsvissent omnia media ea refutandi, ignorabas tamen, ullum adhuc quicquam potuisse in illis deprehendere quod non esset verum. Quibus addis, quod si quis voluerit sigillatim enumerare quæstiones, quæ potuerunt resolvi per omnes alios philosophandi modos qui viguerunt ex quo Mundus est, forte nec tam multas nec tam notatu dignas apparituras. Quinimo affirmas, nunquam repertam fuisse ope principiorum peculiarium Philosophiæ quæ Aristoteli tribuitur, & quæ sola hodie in scholis obtinet, legitimam alicujus quæstionis solutionem. Et expresse provocas omnes qui eam docent, ut designent aliquam quam ita accurate resolverint, ut nullum errorem in eorum solutione ostendere possis. Hæc autem cum scripta fuissent ad Provinciale Fesuitarum, & in lucem edita ante septem annos & amplius, proculdubio quidam ex capacioribus in vasto hoc corpore conati essent illa refutare, nisi omnino vera essent, aut si saltem potuissent cum aliqua rationis verisimilitudine impugnari. Nam et si non magnum excites strepitum, quisque novit, famam tuam jam adeo celebrem esse, & adeo ipsorum referre vendicari quod docent, ut dicere nequeant se id neglexisse. Sed omnes Eruditi sat norunt, nihil in Physica Scholastica esse quod non sit dubium, nec nesciunt, in illis materiis dubium non valde à falso distare; quia scientia certa esse debet & demonstrativa; adeo ut mirari non debeant quod affirmaveris, Physicam ipsorum nullius quæstionis veram solutionem continere; Nihil enim aliud id significat, nisi quod non contineat demonstrationem alicujus veritatis quam ignorant alii. Et si quis eorum examina-verit tua scripta ut ea refutet, è contrario reperit, ea nihil aliud continere quam demonstrationes materialium quæ antea ignorabantur

E P I S T O L A

bantur ab omnibus. Idcirco prudentes cum sint & sapientes, non miror ipsos tacere; verum magis miror te nondum triumphasse de eorum silentio, cum nihil magis exoptare queas, quo melius constet quid ab aliorum Physicis tua distet. Et sane refert, earum differentiam notari, ut sinistrum de Philosophia iudicium, quod plerumque faciunt qui rebus præsunt felicissime, non impediat quominus tua pretium cognoscant. Nec enim ut plurimum judicant de eo quod eventurum est, nisi ex iis quæ jam evenisse viderunt: & quia nunquam viderunt, alium fructum ex Philosophia scholastica ad publicum rediisse, quam quod reddiderit plurimos homines Pedagogos, imaginari non possunt, meliorem ex tua expectandum, nisi ipsis ostendatur, quod, cum hæc omnino verissima, & altera falsissima sit, earum fructus necessario differre debeant. Et revera maximum argumentum est quo probetur nullam veritatem inesse Physicæ scholasticæ, si observetur quod instituta sit ad docendas omnes inventiones vitæ utiles, nulla tamen earum (etsi multæ repertæ fuerint successu temporis) prodierit ope illius Physicæ, sed solummodo fortunæ & usu; aut si eo ulla scientia quicquam contulit, sola Matheſis fuit, ceu unica ex omnibus scientiis humanis, in quâ hætenus potuerunt reperiri quedam veritates quæ in dubium revocari nequeunt. Scio equidem, Philosophos eam velle partem facere suæ Physicæ; sed quia fere omnes eam ignorant, & falsum est eam illius partem constituere, cum è contrario vera Physica sit pars Matheſeos, id pro iis nihil facere potest. Sed certitudo quæ jam agnita fuit in Matheſi, multum pro te facit. In ea enim scientia tam certum est te excellere, & in eo adeo superasti invidiam, ut qui ægre ferunt laudes quæ in te congeruntur ob alias scientias, soleant dicere te ceteros omnes in hac superare; quo tibi concedentes laudem quæ in dubium vocari non potest, eo minus calumniæ suspecti sint, cum conantur tibi alias quasdam auferre. Et in eo quod de Geometria in lucem edidisti observatum est, te ita determinare omnia ad quæ mens humana penetrare potest, & quæ sint solutiones quæ singulis difficultatibus ad-
ptari

1X

AD D. CARTESIUM.

ptari queunt, ut videaris totam messem collegisse, cujus alii qui ante te scripserunt spicas tantum legerant immaturas, & qui post te venturi sunt, nihil aliud quam spicilegium poterunt exercere, eas colligendo quas datâ operâ ipsis reliqueris. Adde quod ostendisti ex solutione promptâ & facili omnium questionum, quas proposuerant qui te tentare voluerunt, Methodum quâ uteris in hunc finem adeo infallibilem esse, ut ejus subsidio nunquam non reparias, quoad ea quæ expendis, quicquid ab humana mente reperiri potest. Adeoque ad certo persuadendum, te posse Physicam ad umbilicum perficere, sufficit probes eam nihil aliud esse quàm partem Matheseos. Id vero jam luculenter probasti in tuis Principiis, cum explicando omnes qualitates sensibiles, solum consideratis magnitudinibus, figuris & motibus, ostendisti, hunc mundum visibilem, qui totum objectum Physicæ est, nonnisi partem minimam eorum corporum infinitorum continere, de quibus concipi potest, omnes illorum proprietates aut qualitates in iis solis rebus consistere; cum objectum Matheseos ea omnia complectatur. Idem quoque probari potest experientia omnium seculorum. Quamvis enim ab ævo multi fuerint sapientes qui operam navarunt in disquisitione Physicâ, non potest dici ullum unquam in ea aliquid reperisse (id est pervenisse ad aliquam veram notitiam quoad naturam rerum corporearum) per aliquod principium quod ad Mathesim non pertineat. Cum è contrario principiorum illius ope jam reperta sint infinita utilissima, nimirum fere quicquid notum est in Astronomia, in Chirurgia, & in omnibus artibus Mechanicis; quibus si aliquid amplius inest quod non pertineat ad hanc scientiam, ex nulla alia deductum est, sed solummodo ex certis observationibus quarum veræ causæ ignorantur. Quod expendere attente nemo potest, quin fateatur, per Mathesim solam posse ad cognitionem veræ Physicæ perveniri. Et quoniam non dubitatur te in illa excellere, nihil est quod à te circa hanc expectandum non sit. Attamen adhuc scrupulus restat ex eo, quod omnes qui aliquam per Mathematicas disciplinas famam sibi acquisiverunt,

non.

E P I S T O L A

non ideo capaces videntur aliquid in Physica reperiendi; cum etiam quidam ex illis minus percipiant ea quae de illa scripsisti, quam qui nullam antehac didicere scientiam. Verum ad id responderi potest, etsi, qui animum aptiorem habent concipiendis veritatibus Mathematicis, facilius procul dubio tuam Physicam intelligant, quoniam omnes ratiocinationes illius ex Mathesi depromptae sunt, non tamen semper evenire eosdem celebrari ceu doctiores in Mathesi; quia ad acquirendam eam famam opus est libros eorum per-lustrare qui jam de illa scientia scripsere; quod maxima pars non facit, & saepe, qui eos evolvunt, cum conantur obtinere labore & studio quod vi ingenii sui consequi nequeunt, fatigant nimis suam imaginationem, imo eam ledunt, & simul acquirunt multa pra-judicia: quâ ratione illis difficilius est concipere veritates quas scribis, quam haberi pro magnis Mathematicis, quod tam pauci huic scientiae se addicant, ut saepe sint soli in magna aliqua regione. & quamvis quandoque etiam alii praeter ipsos sint, magnum nihilominus strepitum excitant, quoniam parum illud quod sciunt magni illis constitit. Ceterum non est difficile concipere veritates quas alius reperit: ad id sufficit mentem habere liberam omnibus falsis pra-judiciis, eoque velle suam attentionem satis applicare. Nec etiam valde difficile est quasdam reperire ab aliis separatas, ut fecerunt olim Thales, Pythagoras, Archimedes, & nostro saeculo Gilbertus, Keplerus, Galileus, Hervejus, & quidam alii. Denique absque magno labore concipi potest corpus Philosophiae minus monstruosum, & nixum conjecturis vero similioribus, illo quod ex scriptis Aristotelis educitur: quod etiam factum fuit à quibusdam hoc saeculo. Verum tale corpus Philosophicum formare, quod non-nisi veritates contineat probatas per demonstrationes aequae claras & certas ac sunt veritates Mathematicae, res est adeo difficilis & rara, ut à quinquaginta saeculis quibus mundus jam stetit, tu solus extiteris qui ostendisti scriptis tuis te id conficere posse. At sicut cum Architectus posuit omnia fundamenta, & eduxit praecipuos muros alicujus praegrandis aedificii, non dubitatur quin ad finem

A D D. C A R T E S I U M.

finem optatum opus suum deducere possit, eo quod difficillimum jam fecerit: ita qui cum attentione legerint librum tuum de Principiis, considerantes quomodo ibi posueris fundamenta totius Philosophiae naturalis, & quanta sint consequentia veritatum quas ex illis deduxisti, dubitare non possunt quin Methodus illa quâ uteris sufficiat, ut absolvas reperire quicquid in Physica reperiri potest; quia ea quae jam explicuisti, nimirum naturam Magnetis, Ignis, aëris, Aqua, Terra, & omnium quae in caelo apparent, non videntur faciliora iis quae adhuc desiderari possunt.

Attamen addi debet, Architecto quantumvis in sua arte perito impossibile esse absolvere aedificium ceptum, si destituantur materiâ quae adhiberi debet; Pariliter licet perfecta sit tua Methodus, efficere non potest ut ultra procedas in explicatione causarum naturalium, nisi habueris experimenta requisita ad determinandos earum effectus. Quod ultimum est ex tribus capitibus quae praecipue explicanda credo; quoniam maxima pars hominum non concipit quam sint haec experimenta necessaria, aut quanti sumptus ad illa requirantur. Qui intra suum Museum consistentes, solosque suos libros consulentes, de natura differere aggrediuntur, possunt equidem dicere quo modo creassent mundum, si Deus ipsis id in mandatis dedisset, id est, possunt describere Chimeras quae aequae convenient cum imbecillitate mentis suae, ac admirabilis pulchritudo universi cum potentia infinita sui Authoris, sed absque ingenio revera divino non possunt ex se ipsis talem formare ideam rerum, quae similis sit illi quam Deus habuit ad eas creandas. Et licet tua Methodus promittat quidquid ab ingenio humano expectari potest, quoad inquisitionem veritatis in scientiis, non tamen artem divinandi pollicetur, sed solummodo deducendi ex quibusdam rebus datis omnes veritates quae ex illis deduci possunt: & haec res in Physica datae nihil aliud possunt esse quam experimenta. Imo eo quod haec experimenta sunt duum generum, quaedam facilia,

* * *

E P I S T O L A

lia, & quæ non aliunde pendent, quam ex reflexione ad ea quæ sponte sese sensibus offerunt, alia rariora & difficiliora, ad quæ absque aliquo studio & impensis non pervenitur: notari potest, te jam inseruisse tuis scriptis quicquid potest deduci ex illis experimentis facilibus: imo & ex rarioribus, quæ ex libris haurire potuisti. Nam præterquam quod in illis explicasti naturam omnium qualitatum quæ movent sensus, & omnium corporum quæ communiora sunt in hac terra, ut ignis, aëris, aquæ, & quorundam aliorum; reddidisti quoque rationem omnium quæ observata huc usque fuerunt in cælis, omnium proprietatum magnetis, & plurimarum observationum Chymicæ. Ita ut nullo modo plura à te expectanda sint quoad Physicam, donec plura habueris experimenta quorum causas disquirere possis. Nec miror quod illa non tentes propriis sumptibus. Scio enim, inquisitionem rerum minimarum plurimi constare. Missis enim Alchymistis, & aliis secretorum ruspatoribus, qui solent omnia sua hoc modo dilapidare; audiui, solum magnetem plus quam quinquaginta mille coronatis constitisse Gilberto, quamvis fuerit vir solidissimi ingenii, ut ostendit in eo quod primus fuerit qui reperit præcipuas proprietates hujus lapidis. Vidi quoque Instaurationem magnam & Novum Atlantem Cancellarii Baconis: qui mihi videtur omnium qui ante te scripserunt fuisse primus, qui habuit optimas cogitationes, quoad Methodum adhibendam ad colophonem perfectionis Physicæ imponendum. Verum reditus annui duorum aut trium Regum toto orbe potentissimorum non sufficerent exequendis omnibus quæ ad id desiderat. Et quamvis non putem, te tot experimentis egere, quot sibi imaginatur, quod possis multa supplere tum propriâ solertiâ, tum cognitione veritatum quas jam reperisti; attamen ubi considero, numerum corporum peculiarium quæ examinanda tibi restant esse fere infinitum; nullum ex iis esse quod non habeat sat multas proprietates, unde queant fieri plurimæ explorationes, quibus impendi queat totum tempus & opus plu-

AD D. C A R T E S I U M.

plurium hominum; juxta regulas tuæ Methodi opus esse expendi simul omnia quæ inter sese quandam affinitatem colunt, ad eorum differentias facilius explorandas, & faciendas enumerationes certas in quibus acquiescas; Posse te hoc pacto utiliter uti simul tot diversis experimentis, quot labore & industria multorum ingeniosorum hominum suppeditari possent; Et denique illos homines ingeniosos habere te non posse nisi magna pecuniæ vi, eo quod si quidam gratuitas operas hic addicere vellet, eo minus insisterent tuis præceptis, & nil nisi tempus inutiliter terendi tibi occasionem præberent; Ubi, inquam, illa omnia considero, facile concipio, te absolvere digne non posse quod cepisti in tuis Principiis, id est explicare speciatim omnia mineralia, plantas, animalia, & hominem, eodem modo quo jam explicuisti omnia elementa terræ, & quicquid in cælis observatur, nisi Republica sumptus ad id requisitos suppeditante; & quo liberalius illi tibi suppeditabuntur, tanto melius poteris exequi tua destinata.

Quoniam autem hæc eadem possunt etiam facile ab unoquoque concipi, & tam vera sunt ut in dubium revocari non possint, non dubito quin, si ea ita repræsentares, ut pervenirent ad notitiam eorum quibus Deus cum imperio in populos terræ dedit quoque munus omni conatu promovendi bonum publicum, nullus ex illis foret qui non vellet multum conferre in consilia tam manifeste utilia toti mundo. Et quamvis Gallia nostra, quæ tuæ est Patria, sit Status adeo potens, ut videatur sola posse tibi suppeditare quæ eo requiruntur, attamen quia ad alias Gentes non minus hæc spectant, confido, plurimas ex illis sat generosas fore ut Patriæ nostræ in hoc officio non cedant, & nullam repertum iri tam barbaram quæ illius rei particeps esse nolit. Verum si id omne quod hic scripsi non potest efficere ut animi tui sententiam mutes, te saltem enixe rogo ut digneris tractatum tuum de Passionibus ad me mittere, & permittere ut illi præfigam Præfationem cum qua imprimatur. Eam conabor ita construere

*** 2

R E S P. A D E P I S T.

firmere, ut nihil contineat quod possis improbare, & adeo conveniat opinioni omnium qui ingenio pollent, & virtute præditi sunt, ut nullus sit futurus qui ubi eam legerit, non veniat in partem zeli quo ferveo pro incremento scientiarum, & ut sim &c.

*Datum Lutetia Parisorum,
6 Novembris, 1648.*

R E S P O N S I O

Ad Præcedentem Epistolam.

D O M I N E;

Inter injurias & exprobrationes quas reperio in prolixa epistola quam dignatus es ad me scribere, tam multa observo in ea pro me facientia, ut si eam typis manderes, ut scribis te velle facere, vereretur ne quidam sibi imaginarentur, inter nos majorem esse consensum quam revera est, & me rogasse ut illi infereres multa quæ decorum non sinebat à me ipso in publicum edi. Quare hîc ad omnia figillatim non respondebo. Tibi solummodo duas suggeram rationes, quæ ut judico te impediunt quominus eam publiques. Prima est, me non putare, consilium illud quod videris habuisse eam scribendo, posse succedere. Secunda, me nullatenus ejus esse indolis quam tibi fingis, nullaque me tactum iri indignatione & fastidio quod mihi auferat desiderium faciendi quicquid in me erit ut inferviam publico: cui me multum debere profiteor, eo quod scripta quæ jam in lucem emisi fuerint à multis favorabiliter

liter

P R A E C E D E N T E M.

liter excepta. Nec antehac tibi aliam ob causam denegavi quod de Passionibus scripseram, nisi ut non tenerer ea ostendere quibusdam aliis qui nullum ex illis emolumentum percepturi fuissent. Quoniam enim ea non alio fine composueram quam ut legerentur à magno Principe, cujus ingenium adeo supra vulgus est, ut absque ullo labore concipiat quod videtur difficillimum nostris Doctoribus, id solum in illis susceperam explicandum quod novum esse arbitrabar. Et quo dictis fidem adhibeas, tibi polliceor, me revisurum denuo hoc idem scriptum Pathologicum, eique additurum quod judicavero necessarium ut intelligibilius reddatur, idque postea ad te missurum, ut cum eo facias quod libuerit: sum enim &c.

*Datum Egmonda,
4 Decembris, 1648.*

*** 3

EPI-

EPISTOLA SECUNDA

A D

D. DESCARTES.

D O M I N E,

Tam diu expectare me fecisti tuum Tractatum de Passionibus, ut incipiam de eo desperare, mihi que imaginari, te cum alio fine non promississe nisi ut impedires quominus typis mandarem illam epistolam quam ad te antehac dederam. Etenim justam habeo causam suspicandi, te moleste laturum, si dematur tibi excusatio quam prætaxis ne Physicam tuam perficias. Eam tamen auferre illâ epistolâ intendebam, quoniam rationes quas protuli tales sunt, ut non putem, à quoquam legi posse, cui aliquatenus Virtus & Honor sunt in pretio, quin mecum incitetur ad optandum, ut obtineas à publico quod requiritur ad experimenta quæ tibi necessaria ais; & sperabam, ut facile incideret in manus quorundam, qui possent hoc votum ratum efficere, tum quod cum iis versentur qui de bonis publicis statuunt, tum etiam quod ipsimet quoque de illis statuant. Sic mihi pollicebar, te vel invitum habiturum quod ageres. Novi enim, te ita generosum esse, ut redditurus sis etiam cum fœnore quicquid eo modo tibi datum foret, & id te ab illa negligentia prorsus abducturum, cujus non possum nunc te reum non agere, etsi sim &c.

23 Julii, 1649.

R E-

RESPONSIO

XIII

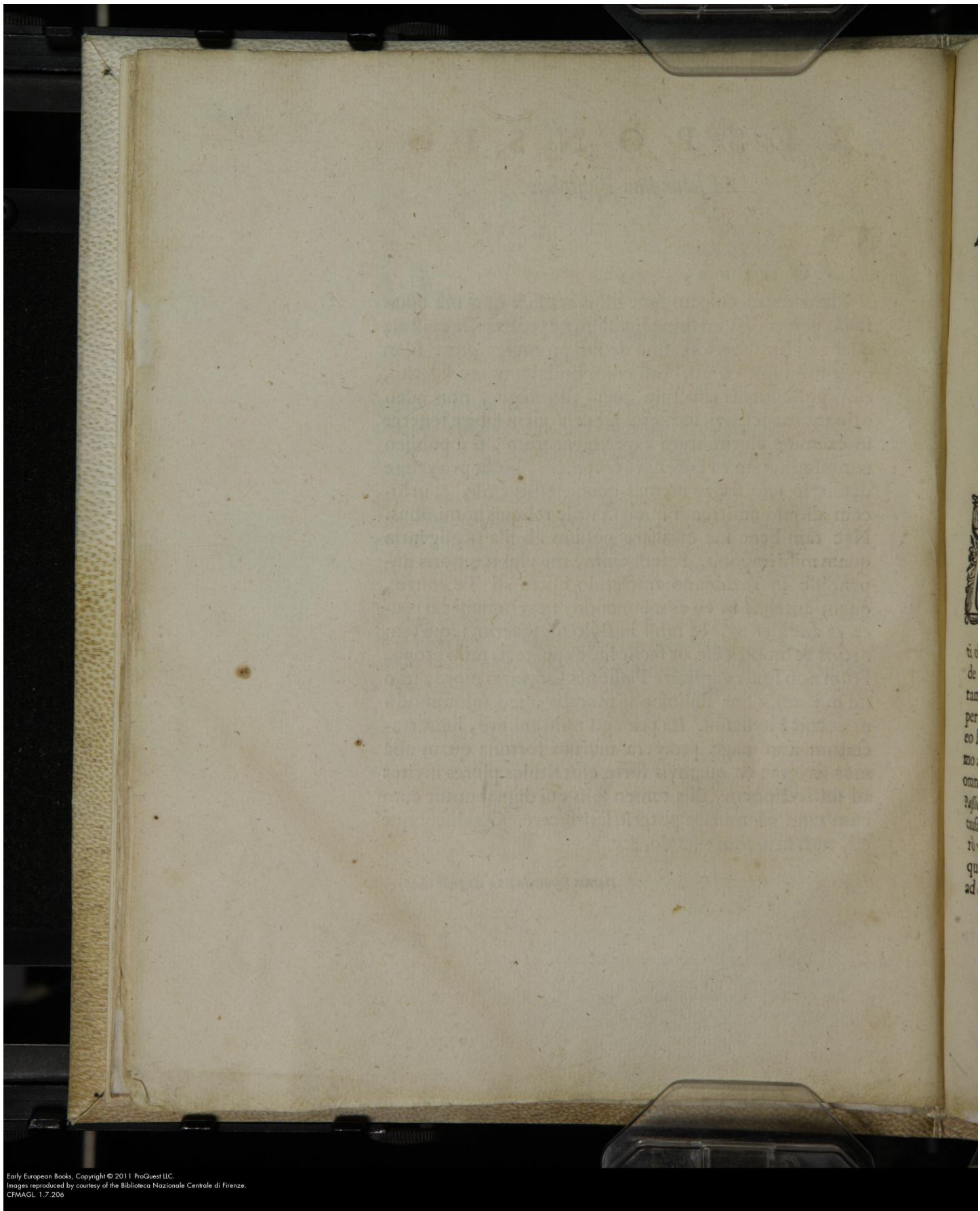
Ad secundam Epistolam.

DOMINE,

Plane extra culpam sum illius artificii quo me usum fuisse pertendis, ad impediendum ne proluxa illa epistola quam ad me superiori anno dedisti promulgaretur. Non opus mihi fuit eo uti. Etsi enim nullatenus crediderim, eam posse sortiri effectum quem tibi fingis, non adeo otio me mancipavi, ut metus laboris quem subire tenerer in examine plurimorum experimentorum, si à publico commoditatem ea faciendi accepiissem, possit prævalere desiderio quo flagro memet ipsum instituendi, & in lucem aliquid emittendi quod sit utile reliquis hominibus. Nec tam bene me excusare possum ab illa negligentia quam mihi imponis. Fateor enim, me plus temporis impendisse in revidendo tractatulo quem ad Te mitto, quam antehac in eo componendo; licet nonnisi perpauca ei addiderim, & nihil in stylo mutaverim; qui tam brevis & simplex est, ut facile inde appareat, mihi propositum non fuisse explicare Passiones Oratorio more, imo ne quidem instar Philosophi moralis, sed solummodo ut decuit Physicum. Ita præfagit mihi animus, hunc tractatum non magis prospera usum fortuna quam alia mea scripta: & quamvis forte ejus titulus plures invitet ad sui lectionem, illis tamen solis qui dignabuntur eum cum cura examinare poterit satisfacere. Qualiscunque est, eum in manus tuas do, &c.

Datum Egmonda, 14 Augusti 1649.

P A S-

XIT

P A S S I O N E S,
S I V E
A F F E C T U S A N I M Æ;
P R I M A P A R S.
D E P A S S I O N I B U S I N G E N E R E.

Ereca occasione de tota hominis Natura.

A R T I C U L U S I.

*Id quod Passio est respectu subjecti unius, semper esse
Actionem respectu alterius.*

NULLA in re magis apparet quam manca & deficientes sint quas à Veteribus habemus, Scientiæ, quam in illis quæ de Passionibus scripsere. Nam etsi talis hæc sit materia ut ejus cognitio admodum curiose semper fuerit investigata, & primo obtuitu nimium operosa non videatur, eo quod unoquoque eas in se ipso sentiente, non opus sit ullam aliunde peti observationem ad naturam earum explorandam: Attamen ea quæ de his docuere Veteres tam parvi momenti sunt, & maxima ex parte tam parum probabilia, ut sperare non debeam, me ad veritatem rei perventurum, nisi plane ab iis quas institerunt viis recessero. Idcirco eo hîc modo me oportebit scribere, ac si tractarem de materia quam nemo ante me attigisset. Et ut dicendi initium faciam, animadverto, id omne quod fit aut recenter accidit, generaliter à Philosophis appellari *Passionem* respectu subjecti cui accidit, & *Actionem* respectu illius qui in causa est ut contingat. Ita ut quamvis Agens & Patiens sint sæpenumerò valdè diversa, Actio & Passio tamen maneat una eademque res, quæ hæc duo habeat nomina ratione duorum diversorum subjectorum ad quæ referri potest.

A

A R T I-

ARTICULUS II.

Ad cognoscendas Passiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus distinguendas esse.

TUm etiam confidero nos non animadvertere ullum subjectum dari, quod in animam nostram agat magis immediatè quàm corpus cui juncta est, & per consequens cogitandum illud ipsum quod in ea passio vocatur, in hoc vulgo Actionem esse; ita ut nulla tutior detur via deveniendi in cognitionem nostrarum Passionum, quam si prius expendatur differentia quæ est inter animam & corpus, ut cognoscatur utri unaquæque functionum quæ in nobis sunt sit attribuenda.

ARTICULUS III.

Qualis regula eum in finem sit sequenda.

QUa in re non magna reperietur difficultas, si animadvertatur id omne quod experimur esse in nobis, & quod videmus etiam posse inesse corporibus plane inanimatis, soli nostro corpori tribuendum esse; Et è contrario id omne quod nobis inest & quod nullo modo concipimus posse alicui corpori convenire, nostræ animæ tribui debere.

ARTICULUS IV.

Calorem & motum membrorum, procedere à corpore, & cogitationes ab anima.

ITa, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus omnes species cogitationum quæ nobis insunt pertinere ad animam. Et quia non dubitamus dari corpora inanimata quæ sese movere possint in tot imo plures modos quam nostra, & quæ habeant tantum aut plus caloris (quod experientia ostendit in flamma, quæ sola habet multò plus caloris & motus quàm ullum ex nostris membris) credere debemus omnem calorem & omnes motus qui nobis insunt, quatenus non pendent à cogitatione, solius esse corporis.

ARTI-

A R T I C U L U S V.

Erroneum esse credere animam dare motum & calorem corpori.

QUa ratione declinabimus errorem notatu dignissimum, & in quem plurimi lapsi sunt, ita ut putem eum esse primam causam quæ impedivit quo minus huc usque bene explicari potuerint Passiones five Affectus, & alia quæ ad animam pertinent. Is vero in eo consistit quod cum omnia cadavera motus ac proinde caloris conspiciantur expertia, creditum sit absentiam animæ causam esse cessationis illius motus & caloris. Et sic immerito persuadere sibi homines nostrum calorem naturalem, & omnes motus nostrorum corporum, pendere ab anima; Cum è contrario cogitandum potius fuisset, animam cum morimur non discedere nisi quia ille calor cessat, & organa quæ inserviunt motibus corporis corrumpuntur.

A R T I C U L U S VI.

Quanam differentia sit inter corpus vivens & cadaver.

UT igitur vitemus hunc errorem, consideremus mortem nunquam accidere vitio animæ, sed solummodo quod quædam ex principalibus partibus corporis corrumpitur; & judicemus corpus hominis viventis differre tantum à corpore hominis mortui, quantum differt horologium aut aliud automaton (id est alia machina quæ sponte movetur) cum rectè dispositum est, & in se habet principium corporale motuum quorum gratia elaboratum est, cum omnibus quæ ad ejus actionem requisita sunt, ab eodem horologio, vel alia machina, cum rumpitur & principium motus ipsius agere cessat.

A R T I C U L U S VII.

Brevis explicatio partium corporis, & de quibusdam illius functionibus.

UT intelligibilius hoc reddam, explicabo hîc paucis totum ordinem quo machina nostri corporis composita est. Nemo est qui jam nesciat nobis inesse cor, cerebrum, stomachum, musculos, nervos, arterias, venas, & similia. Compertum est quoque, alimenta quæ comeduntur descendere in stomachum & in intestina, unde eorum succus

A 2

fluens

fluens in jecur, & in omnes venas, sese miscet sanguini quem continent, & eo pacto quantitatem illius augment. Illi qui vel fando de Medicina quippiam audiverunt, sciunt insuper quomodo cor sit compositum, & quam facile omnis sanguis venarum possit ex vena cava fluere in dextram illius partem, & inde transire in pulmonem per vas quod vocatur vena arteriosa, & tum reverti ex pulmone in sinistram ejus partem, per vas quod nominatur arteria venosa, & tandem inde transire in magnam arteriam, cujus rami per totum corpus diffunduntur. Quin etiam nemo eorum, quos Auctoritas Veterum nondum plane excœcavit, & qui oculos aperire voluerunt ad examinandam Hervæi opinionem de circulatione sanguinis, dubitat, omnes venas & arterias corporis esse instar rivorum, per quos sanguis indefinenter manat, & quidem citissimè, cursum suum exorsus à cavitate dextra cordis per venam arteriosam, cujus rami per totum pulmonem sunt diffusi, & juncti ramis arteriæ venosæ, per quam transit ex pulmone in sinistrum latus cordis, tum inde fluit in magnam arteriam, cujus rami per reliquam partem corporis sparsi, juncti sunt ramis venæ cavæ, qui iterum deferunt eundem sanguinem in cavitatem dextram cordis: Ita ut hæ duæ cavitates instar catarrhatarum, per quarum unamquamque fluit omnis sanguis singulis circulationibus quas per corpus absolvit. Dein scitur, omnes membrorum motus à musculis pendere: & hos musculos ita sibi mutuo opponi, ut cum quis eorum contrahitur, trahat secum partem eam corporis cui innectitur; qua ratione musculus illi oppositus simul extenditur. Tum si accadat alio tempore, hunc ultimum contrahi, efficit ut primus extendatur & ad se trahat partem cui innexi sunt. Tandem notum est, omnes hos motus musculorum, ut & omnes sensus pendere à nervis, qui sunt instar tenuium filamentorum aut instar parvorum tuborum qui ex cerebro oriuntur; & continent, ut & ipsum cerebrum, certum quendam aërem aut ventum subtilissimum, qui spirituum animalium nomine exprimitur.

ARTICULUS VIII.

Quodnam sit principium harum omnium functionum.

Verum nescitur vulgo quomodo hi spiritus animales & hi nervi inserviant motibus & sensibus, & quale sit actionis eorum Principium corporale. Idcirco etsi aliquid de hac re attigerim in aliis scriptis, dicam tamen hîc succinctè, calorem continuum quamdiu vivimus inesse

esse cordibus nostris, qui species est ignis quem sanguis venarum nutrit, & hunc ignem esse principium corporale omnium motuum nostrorum membrorum.

A R T I C U L U S I X.

Quomodo fiat motus cordis.

Primus ejus effectus est, dilatare sanguinem quo cavitates cordis repletæ sunt. Inde fit ut cum hic sanguis debeat majorem occupare locum, transeat cum impetu ex cavitate dextra in venam arteriosam, & è læva in magnam arteriam. Tum hac dilatatione cessante, statim novus sanguis ingreditur ex vena cava in cavitationem dextram cordis, & ex arteria venosa in sinistram. nam sunt pelliculæ quædam in orificiis horum quatuor vasorum sic dispositæ, ut efficiant ne sanguis possit cor subire nisi per duo posteriora, vel egredi ex illo nisi per duo priora. Novus sanguis cor ingressus statim ibi rarefit, eodem modo quo præcedens. Et in hoc solo consistit pulsus cordis & arteriarum, ita ut hic pulsus reiteretur toties, quoties novus sanguis cor ingreditur. Hoc quoque solum est quod sanguini motum dat, & efficit ut fluat indefinenter & citissime in omnes arterias & venas. Qua ratione calorem, quem sibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes desert, & earum nutritioni inservit.

A R T I C U L U S X.

Quomodo producantur spiritus animales in cerebro.

Sed id magis hîc considerandum est, nempe vividiores & subtiliores omnes partes sanguinis, quas calor in corde rarefecit, ingredi indefinenter & maxima cum copia cavitates cerebri. Ideo autem eo potius commeant quam aliò, quòd omnis sanguis qui è corde egreditur per magnam arteriam, dirigat suum cursum rectâ lineâ in illum locum; & cum non possit totus ingredi, quia viæ valde angustæ sunt, partium ejus magis agitata & subtiliores transeant solæ, dum reliquæ sese diffundunt per omnes corporis partes. Hæ autem partes sanguinis subtilissimæ componunt spiritus animales; nec eum in finem aliâ ullâ egent mutatione in cerebro, nisi quod ibi separentur ab aliis sanguinis partibus minus subtilibus. Nam quos hîc nomino spiritus, nil nisi corpora sunt, & aliam nullam proprietatem habent nisi quod sint corpora tenuissima,

A 3

& quæ

& quæ moventur celerrime, instar partium flammæ ex face exeuntis; ita ut nusquam consistent, & quamdiu ingrediuntur quædam ex illis in cerebri cavitates, similiter etiam egrediuntur alia per poros qui in illius sunt substantia; qui pori ea deducunt in nervos, & inde in musculos; hacque ratione corpus movent tot & tam diversis modis quot moveri potest.

ARTICULUS XI.

Quomodo fiant motus Musculorum.

Sola enim causa omnium motuum membrorum est, quod quidam musculi contrahantur, & qui ex adverso respondent iis extendantur, ut jam dictum fuit. Et sola causa quare hic musculus potius contrahatur, quàm qui illi opponitur, est quod ad eum confluant paulo plures cerebri spiritus quàm ad alium. Non quod spiritus qui immediatè veniunt ex cerebro sufficiant soli ad movendos hos musculos, sed quia determinant alios spiritus qui jam in his duobus musculis sunt, ad celerrimè egrediendum ex uno eorum, & transeundum in alium. Qua ratione is ex quo egrediuntur fit longior & remissior, & ille quem ingrediuntur celerrimè ab ipsis inflatus contrahitur, & secum membrum cui innectitur trahit. Quod facile concipi potest, modo sciatur paucissimos spiritus animales esse qui perpetuò ex cerebro veniunt versus unumquemque musculum; sed esse semper plurimos alios inclusos in ipsissimo musculo, qui in eo celerrimè moventur: quandoque solummodo in circulum se movendo in loco in quo sunt, nimirum cum nullas vias apertas per quas exeant, reperiunt, & aliquando fluendo in musculum oppositum; quia parvi hiatus sunt in unoquoque horum musculorum, per quos isti spiritus fluere possunt ex uno in alium, & qui sic dispositi sunt, ut cum spiritus qui veniunt ex cerebro versus unum ex illis habent paulò majorem vim illis qui versus alterum eunt, aperiant omnia orificia per quæ spiritus alterius musculi possunt in hunc transire, & simul claudant omnia illa per quæ spiritus hujus possunt transire in alium; qua ratione omnes spiritus antea contenti in his duobus musculis, confluant celerrime in unum eorum, & sic inflant & contrahunt eum, dum alter extenditur & remittitur.

ARTI-

A R T I C U L U S XII.

Quomodo objecta externa agant in sensuum organa.

Hic restat adhuc investigare causas, quæ efficiunt ut spiritus non semper fluant eodem modo ex cerebro in musculos, & sæpius plures veniant ad hos quam illos. Nam præter actionem animæ, quæ revera (ut dicam inferius) in nobis est una ex his causis, sunt adhuc duæ aliæ, quæ pendent solum à corpore, quas notare operæ pretium est. Prima consistit in varietate motuum, qui excitantur in organis sensuum per ipsorum objecta, quam satis late jam explicui in Dioptrica. Sed ne ii qui legent hoc scriptum indigeant aliis, hic repetam tria esse in nervis consideranda, nimirum eorum medullam sive substantiam interiorem, quæ sese extendit instar tenuium filamentorum à cerebro unde originem suam habet, usque ad extremitates aliorum membrorum quibus hæc filamenta innectuntur: Deinde pelliculas quæ eos circumdant, & quæ cum sint continuæ cum illis quæ cerebrum involvunt, parvos tubos componunt quibus hæc tenuia filamenta includuntur: Denique spiritus animales, qui cum ferantur per hos ipsos tubos à cerebro usque ad musculos, efficiunt ut hæc filamenta plane libera maneant, & tali modo extensa ut vel minima res quæ movet partem eam corporis, cujus extremitati aliquod eorum innectitur, movere faciat simul partem cerebri ex qua venit; ut cum extremâ funiculi parte tractâ, simul alia ei opposita movetur.

A R T I C U L U S XIII.

Hanc objectorum externorum actionem diversimode spiritus in musculos deducere posse.

Explicui etiam in Dioptrica quomodo omnia visus objecta nobis per id solum communicentur quod localiter moveant, inventu corporum diaphanorum quæ inter nos & illa sunt, tenuia filamenta nervorum opticorum quæ in fundo oculorum nostrorum sunt, & consequenter partes cerebri unde hi nervi veniunt, quod ea, inquam, tot & tam diversis modis moveant quot ostendunt nobis varietates in rebus: Nec immediatè motus qui fiunt in oculo, sed qui in cerebro peraguntur, animæ hæc objecta repræsentare. Cujus ad exemplum faciliè concipi potest, sonos, odores, sapores, calorem, dolorem, famem, sitim, &
in ge-

in genere omnia objecta, tam aliorum nostrorum sensuum externorum, quàm nostrorum appetituum interiorum, excitare quoque aliquem motum in nostris nervis, qui transit per ipsos usque in cerebrum. Et præterquam quod hi diversi motus cerebri in anima nostra excitant diversos sensus, possunt etiam absque illa efficere ut spiritus suum cursum dirigant versus quosdam musculos potius quàm ad alios, & sic moveant membra nostra. Quod hic solum uno exemplo probabo: Si quis cito extenderit manum in oculos nostros tanquam nos verberaturus, quamvis sciamus, eum nobis amicum, & non nisi joco id facere, abstenturumque ab omni malo nobis inferendo, vix tamen possumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod ostendit, eos non claudi animæ nostræ operâ, cum id fiat contra voluntatem nostram, quæ sola aut saltem præcipua illius est actio: Sed quod machina nostri corporis sic composita sit, ut motus illius manus ad oculos nostros, excitet alium motum in nostro cerebro, qui deducit spiritus animales in eos musculos qui palpebras deprimunt.

ARTICULUS XIV.

Varietatem quæ est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursum.

ALtera causa quæ inservit deducendis diversimodè spiritibus animalibus in musculos, est inæqualis agitatio eorum spirituum, & varietas partium quibus constant. Nam cum quædam ex illis partibus crassiores & concitiores sunt aliis, pergunt ulterius lineâ rectâ in cavitates & poros cerebri, & sic deducuntur in alios musculos, in quos non deducerentur si minorem vim haberent.

ARTICULUS XV.

Quæ sint causæ varietatis illius.

ET hæc inæqualitas procedere potest ex diversis materiis ex quibus compositi sunt; ut in iis qui multum vini biberunt videmus, vapores illius vini ingredienti citissime sanguinem, ascendere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus convertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores iis qui ordinario ibidem sunt, corpus plurimis miris modis possunt movere. Hæc inæqualitas spirituum potest etiam procedere ex diversis dispositionibus cordis, jecoris, stomachi, lienis, & aliarum omnium partium quæ ad eorum productionem aliquid conferunt. Nam præ-

præcipuè hic observandi sunt parvi quidam nervi inserti cordis basi, qui inserviunt explicandis & contrahendis orificiis concavitatum ejus; quæ ratione sanguis illic sese plus aut minus dilatans, spiritus diversimodè dispositos producit. Notandum quoque, quod etsi sanguis qui ingreditur cor eò veniat ex reliquis omnibus corporis partibus, sæpe tamen accidat ut copiosius impellatur à quibusdam partibus quam ab aliis, quia nervi & muscoli qui respondent his partibus, cum magis premunt vel agitant: & quod secundum partium varietatem à quibus magis manat, sese in corde diversimodè dilatet, & consequenter producat spiritus qui differentes qualitates habent. Sic, exempli gratiâ, is qui à parte inferiore jecoris venit, ubi fel est, sese dilatat alio modo in corde, quàm qui ex liene venit, & hic alio modo quàm qui venit ex venis brachiorum aut crurum, & denique hic aliter quàm alimentorum succus, cum recenter egressus ex stomacho & intestinis, transfit celerrimè per jecur usque ad cor.

A R T I C U L U S X V I.

*Quomodo omnia membra possint moveri per objecta sensuum,
& per spiritus, absque operâ animæ.*

Denique notandum est machinam nostri corporis ita constructam esse, ut omnes mutationes quæ accidunt motibus spirituum, efficere possint ut aperiant quosdam poros cerebri magis quàm alios; & reciproce, ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus solito est apertus per actionem nervorum qui sensibus inserviunt, hoc mutet aliquid in motu spirituum, & efficiat ut deducantur in musculos qui inserviunt movendo corpori, eodem modo quo ordinario movetur occasione talis actionis. Ita ut omnes motus qui nobis eveniunt, voluntate nostra nihil ad eos conferente (ut sæpè evenit nos respirare, ambulare, & denique omnes actiones facere quæ nobis cum bestiis communes sunt) non aliunde pendeant quàm à conformatione nostrorum membrorum, & cursu quem spiritus excitati per calorem cordis naturaliter sequuntur in cerebro, in nervis, & in musculis: Eodem modo quo motus automati producitur sola virtute manuellæ & figuræ suarum rotularum.

ARTICULUS XVII.

Quenam sint functiones animæ.

Postquam ita consideravimus omnes functiones quæ pertinent ad solum corpus, facile est cognoscere nihil in nobis restare quod debeamus tribuere nostræ animæ, exceptis nostris cogitationibus, quæ præcipue duum generum sunt; quædam enim sunt Actiones animæ, aliæ ejus Passiones sive Affectus. Quas ejus Actiones voco, sunt omnes nostræ voluntates, quia experimur eas directe venire ab anima nostra, & videntur ab illa sola pendere. Sicut è contrario possunt in genere vocari ejus Passiones, omnes species perceptionum sive cognitionum quæ in nobis reperiuntur; quia sæpe accidit ut anima nostra eas tales non faciat, quales sunt, & semper eas recipiat ex rebus per illas repræsentatis.

ARTICULUS XVIII.

De Voluntate.

Rursus nostræ voluntates sunt duplices. Nam quædam sunt actiones animæ, quæ in ipsa anima terminantur; sicuti cum volumus Deum amare, aut in genere applicare nostram cogitationem alicui objecto quod non est materiale: Aliæ sunt actiones quæ terminantur ad nostrum corpus; ut cum ex eo solo quod habemus ambulandi voluntatem, fit ut nostra crura moveantur & progrediamur.

ARTICULUS XIX.

De perceptione.

Perceptiones nostræ sunt etiam duarum specierum; & quædam animam pro causa habent, aliæ corpus. Eæ quæ animam pro causa habent, sunt perceptiones nostrarum voluntatum, & omnium Imaginationum aut aliarum cogitationum quæ ab ea pendent. Nam certum est nos non posse quicquam velle, quin percipiamus simul nos id velle. Et quamvis respectu nostræ animæ sit Actio aliquid velle, potest etiam dici in illa esse Passionem percipere quod velit. Attamen quia hæc perceptio & hæc voluntas revera idem sunt; denominatio semper fit ab eo quod nobilius est; & sic non solet appellari Passio, sed solummodò Actio.

ARTI-

A R T I C U L U S XX.

De Imaginationibus & aliis cogitationibus quæ per animam formantur.

Cum anima nostra sese applicat ad imaginandum aliquid quod non est, V. G. in concipienda Basilica quadam Magica, aut Chimæra, vel etiam cum sese applicat in consideratione alicujus rei quæ solummodo intelligibilis est, non verò imaginabilis, Exempli gratiâ, in considerata sua ipsius natura, perceptiones quas habet illarum rerum pendent præcipuè à voluntate; quæ efficit ut eas percipiat; ideoque solent potius considerari ut actiones, quàm ut passionēs.

A R T I C U L U S XXI.

De Imaginationibus quæ pro causa habent solum corpus.

Inter perceptiones quæ corporis operâ producuntur maxima pars earum pendet à nervis; sed quædam etiam sunt quæ ab illis non pendent, & quæ nominantur Imaginationes, ut illæ de quibus modò locutus sum; à quibus tamen differunt in eo, quòd voluntas nostra in illis formandis non occupetur; unde non possunt reponi in numero actionum animæ: Nec aliunde procedunt quàm ex eo quòd spiritus diversimodè agitati, & reperientes vestigia diversarum impressionum quæ præcesserunt in cerebro, cursum eò dirigunt fortuitò per quosdam poros potius quàm per alios. Tales sunt illusiones nostrorum somniorum, & phantasiæ quæ nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio nostra negligenter vagatur, nulli rei sese addicens. Etsi autem quædam harum Imaginationum sint Passionēs sive Affectus animæ, sumpto illo vocabulo in magis propria & specialiori significatione, & possint ita omnes nominari, si in significato generali idem nomen sumatur; attamen quia non habent causam tam notabilem & tam determinatam, ac perceptiones quas anima recipit operâ nervorum; & quia videntur earum tantum esse umbra & pictura, antequam possimus eas commode distinguere; considerata est quæ inter illas alias intercedit differentia.

ARTICULUS XXII.

De differentia quæ est inter alias Perceptiones.

OMnes perceptiones quas nondum explicui, veniunt ad animam operâ nervorum, & inter eas hæc est differentia, quod quasdam referamus ad objecta externa quæ sensus nostros feriunt, alias ad nostrum corpus aut quasdam ejus partes, & denique alias ad nostram animam.

ARTICULUS XXIII.

De Perceptionibus quas referimus ad objecta quæ sunt extra nos.

Perceptiones quæ referuntur ad res extra nos positas, scilicet ad objecta sensuum nostrorum, producuntur (saltem cum nostra opinio falsa non est) ab his objectis quæ excitando quosdam motus in organis sensuum externorum, excitant quoque nonnullos motus operâ nervorum in cerebro, qui efficiunt ut anima illa sentiat. sicuti cum videmus lumen tedæ, & audimus sonum campanæ, hic sonus & hoc lumen sunt duæ diversæ actiones, quæ per id solum quod excitant duos diversos motus in quibusdam ex nostris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas distinctas sensationes, quas sic referimus ad objecta quæ supponimus esse earum causas, ut putemus, nos videre ipsam tedam, & audire campanam; non verò solum sentire motus qui ab ipsis proveniunt.

ARTICULUS XXIV.

De Perceptionibus quas ad corpus nostrum referimus.

Perceptiones quas referimus ad corpus nostrum, aut quasdam illius partes, sunt eæ quas habemus à fame, à siti, & ab aliis nostris appetitibus naturalibus; quibus jungi possunt dolor, calor, & alii affectus quos sentimus quasi in membris nostris, & non ut in objectis quæ sunt extra nos. Sic eodem tempore & operâ eorundem nervorum sentire possumus frigiditatem nostræ manus, & calorem flammæ ad quam accedit; aut è contrário, calorem manus & frigus aëris cui exponitur; nullâ animadversâ differentiâ inter actiones quæ efficiunt ut sentiamus calorem aut frigus quod in nostra manu est, & eas quæ faciunt ut sentiamus id quod extra nos est; nisi quod unâ harum actionum succedente alteri judicamus,

dicamus, primam jam esse in nobis, & supervenientem nondum adesse, sed in objecto à quo producitur.

A R T I C U L U S XXV.

De Perceptionibus quas ad animam nostram referimus.

P Erceptiones quæ solummodò ad animam referuntur, sunt illæ quarum effectus sentiuntur quasi in anima ipsa, & quarum nulla vulgo cognoscitur causa proxima ad quam referri possint. Tales sunt sensus Lætitiæ, Iræ, & aliorum similium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta quæ movent nervos nostros, & quandoque etiam per alias causas. Etsi autem omnes nostræ perceptiones, tam eæ quæ referuntur ad objecta quæ extra nos sunt, quàm quæ referuntur ad diversos affectus nostri corporis, sint revera Passiones respectu nostræ animæ, cum hoc verbum in latiori significatione usurpatur; attamen id solet restringi ad eas demum connotandas quæ referuntur ad animam ipsam. Et has demum ultimas hic explicandas suscepi, sub nomine Affectuum vel Passionum animæ.

A R T I C U L U S XXVI.

Imaginationes, quæ solum pendent à motu fortuito spirituum, posse non minus veras Passiones esse, quàm perceptiones quæ pendent à nervis.

S Upereft hîc notandum, omnes easdem res quas anima percipit operâ nervorum, ipsi quoque posse repræsentari per cursum fortuitum spirituum, absque ullâ aliâ differentiâ, nisi quod impressiones quæ veniunt in cerebrum per nervos, soleant magis vivæ & expressiores esse illis quas spiritus excitant; quod fecit ut dicerem in articulo 21 has esse instar umbræ & picturæ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hanc picturam ita similem esse rei quam repræsentat, ut possit decipi quis ab ea quoad perceptiones quæ referuntur ad objecta quæ sunt extra nos, aut quoad eas, quæ referuntur ad quasdam partes nostri corporis; verum nulli deceptioni locum esse quoad passiones, quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei sit impossibile illas sentire, quin revera sint tales quales eas sentit. sic sæpè cum dormimus, imo quandoque vigilantes, nobis tam vehementer imaginamur quædam, ut putemus ea coram videre aut sentire in nostro corpore, quamvis ei nullo modo in-

sint. Verum etsi dormiamus ac somnietur, tristes nosmetipsos vel commotos aliâ aliquâ Passione sentire non possumus, quin verissimum sit animam in se habere hanc Passionem.

ARTICULUS XXVII.

Definitio Passionum animæ.

Postquam sic consideratum fuit in quo Passiones animæ differant ab omnibus aliis ejus cogitationibus, mihi videtur eas in genere posse definiri, Perceptiones, aut sensus, aut commotiones animæ, quæ ad eam speciatim referuntur, quæque producuntur, conservantur & corroborantur per aliquem motum spirituum.

ARTICULUS XXVIII.

Explicatio primæ partis hujus definitionis.

Possunt nominari *Perceptiones*, cum hoc vocabulum usurpatur generalius ad significandas omnes cogitationes quæ non sunt actiones animæ aut volitiones: verum non cum adhibetur demum ad significandas notiones evidentes. nam experientia docet eos qui magis à Passionibus suis agitantur, non melius illas nosse quàm alii suas, easque esse ex numero perceptionum quas arctum fœdus quod inter animam & corpus est reddit confusas & obscuras. Possunt quoque vocari *sensus* sive *sensationes*, quia in anima recipiuntur eodem modo quo objecta sensuum externorum, nec aliter ab ea cognoscuntur. Sed adhuc melius dici queunt *commotiones* animæ, non solum quia hoc nomen potest tribui omnibus mutationibus quæ in ipsa fiunt, id est omnibus diversis cogitationibus quæ ipsi obveniunt, sed speciatim quia ex omnibus speciebus cogitationum quas habere potest, nullæ aliæ eam adedò agitant & quatunt ac istæ Passiones.

ARTICULUS XXIX.

Explicatio alterius partis.

Addo eas speciatim referri ad *animam*, ad illas distinguendum ab aliis sensationibus, quarum aliæ referuntur ad objecta externa, ut odores, soni, colores; aliæ ad nostrum corpus, ut fames, sitis, dolor. Addo quoque eas effici, nutrirî, & corroborari per quendam motum spirituum,

tuum, ad eas distinguendas à nostris volitionibus, quæ nominari possunt commotiones animæ quæ ad illam referuntur, sed quæ ab ipsamet efficiuntur; sicut etiam ad explicandam earum ultimam & magis propinquam causam, quæ eas rursus distinguit ab aliis sensationibus.

A R T I C U L U S X X X.

Animam esse unitam omnibus corporis partibus conjunctim.

Sed ut hæc perfectius intelligantur, oportet scire, animam esse revera junctam toti corpori, nec posse proprie dici eam esse in quadam parte ejus, exclusivè ad alias: quia id unum est, & quodammodo indivisibile ratione dispositionis suorum organorum, quæ omnia ita ad se mutuo referuntur, ut quodam ex illis ablato reddatur totum corpus mancum ac defectivum: & quoniam ipsa ejus naturæ est quæ nullam relationem habet ad extensionem, vel dimensiones, aut alias proprietates materiæ ex qua corpus constat, sed solummodo ad totam compagem organorum ipsius: ut vel inde liquet, quod animæ dimidia vel tertia pars nullo modo concipi possit, aut quam extensionem occupet, & quod minor non fiat etiam si refecetur aliqua pars corporis, sed ab eo integra separetur cum compages organorum ejus dissolvitur.

A R T I C U L U S X X X I.

Dari glandulam in cerebro, in qua anima suas functiones specialius quam in aliis partibus exercent.

Sciendum quoque, quod, licet anima sit juncta toti corpori, in illo tamen sit quædam pars in qua exercet suas functiones specialius quam in cæteris omnibus. Et vulgò creditur, hanc partem esse cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia ad ipsum referuntur organa sensuum; & cor, quoniam tanquam in ipso Passiones sentiuntur. Sed rem accuratè examinandò, mihi videor evidenter cognovisse, partem eam corporis in qua anima exercet immediatè suas functiones nullatenus esse cor, neque etiam totum cerebrum: sed solummodò maximè intimam partium ejus, quæ est certa quædam glandula admodum parva, sita in medio substantiæ ipsius, & ita suspensa supra canalem per quem spiritus cavitatum cerebri anteriorum communicationem habent cum spiritibus posterioris, ut minimi motus qui in illa sunt multum possint ad mutandum cursum horum spirituum, & reciproce minimæ mutationes

nes quæ accidunt cursui spirituum multum inserviant mutandis motibus hujus glandulæ.

ARTICULUS XXXII.

Quomodo cognoscatur, hanc glandulam esse præcipuam animæ sedem.

Ratio quæ me movet ut credam, animam non posse habere in toto corpore alium aliquem locum præter hanc glandulam, ubi immediatè exerceat suas functiones, hæc est; quod considerem, alias omnes partes nostri cerebri duplices esse, prout etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & denique omnia organa nostrorum sensuum externorum sunt duplicia. Et quia non nisi unam & simplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, necessariò oportet dari aliquem locum, in quo duæ Imagines quæ à duobus oculis veniunt, aut duæ illæ aliæ impressiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplicia organa aliorum sensuum, possint convenire in unum antequam ad animam perveniant, ne ipsi repræsentent duo objecta loco unius. Et facile concipere est, has imagines aut alias impressiones uniri in hac glandula, operâ spirituum qui replent cavitates cerebri; sed nullus locus alius in corpore est in quo ita possint uniri, nisi quatenus in hac glandula unitæ fuerint.

ARTICULUS XXXIII.

Sedem affectuum non esse in corde.

QUoad sententiam eorum qui putant, animam recipere suas Passiones in corde, nulla ratione admitti potest; nam in eo demum fundatur quod Passiones in illo excitent quandam alterationem. Et facile est animadvertere, hanc alterationem non sentiri tanquam in corde; nisi operâ nervuli, qui ex cerebro ad illud descendit; prout dolor sentitur quasi in pede operâ nervorum pedis, & astra nobis apparent tanquam in cælo, opera luminis sui & nervorum optidorum; ita ut magis necessarium non sit, animam nostram exercere immediate suas functiones in corde, eo quod in illo suas passiones sentit, quam, eam esse in cælo ut ibi videat astra.

ARTI-

A R T I C U L U S . XXXIV.

Quomodo anima & corpus agant in se invicem.

C Oncipiamus igitur hic, animam habere suam sedem principalem in glandula quæ est in medio cerebri, unde radios emittit per reliquum corpus, operâ spirituum, nervorum & ipsiusmet sanguinis, qui particeps impressionum spirituum eos deferre potest per arterias ad omnia membra: Et memores ejus quod supra dictum fuit de machina nostri corporis, nimirum quod tenuia filamenta nostrorum nervorum ita distribuuntur per singulas ejus partes, ut occasione diversorum motuum qui ibi excitantur ab objectis sensibilibus, aperiant varie poros cerebri; quod efficit ut spiritus animales qui continentur in cavitatibus illius, ingrediantur variè musculos; qua ratione possunt movere membra omnibus illis variis modis quibus moveri possunt; quin etiam quod aliæ omnes causæ quæ possunt diversimodè movere spiritus, sufficiant ad eos deducendos in varios musculos. Addamus hic, glandulam illam quæ est præcipua sedes animæ, ita suspensam esse inter cavitates quæ continent hos spiritus, ut possit moveri ab illis tot variis modis quot sunt diversitates sensibiles in objectis: Sed etiam posse variè moveri ab anima, quæ talis est naturæ, ut in se tot varias impressiones recipiat, id est tot habeat varias perceptiones, quot accidunt varii motus in hac glande: prout etiam reciproçè machina corporis ita composita est; ut hæc glans, ex eo solum quod variè movetur ab anima, aut qualicunque alia causa, impellat spiritus qui illam ambiunt versus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos in musculos; qua ratione efficit ut illi membra moveant.

A R T I C U L U S XXXV.

Exemplum modi quo impressiones objectorum sese uniunt in glande quæ est in medio cerebri.

S Ic, exempli gratiâ, si videamus aliquod animal ad nos venire, lumen reflexum ab ejus corpore pingit duas illius imagines, singulas in singulis nostris oculis; & hæc duæ imagines efformant duas alias operâ nervorum opticorum in superficie interiori cerebri, quæ spectat ejus concavitates; tum inde opera spirituum quibus hæc cavitates plenæ sunt, hæc imagines ita radios suos emittunt versus glandulam quam hi spiritus ambiunt; ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, tendat versus idem punctum glandis, versus quod tendit motus

C

qui

qui format punctum alterius imaginis, qui repræsentat eandem partem hujus animalis; quâ ratione ambæ imagines quæ sunt in cerebro, unicam duntaxat componunt super glandem; quæ agens immediate in animam, ostendit ipsi figuram hujus animalis.

ARTICULUS XXXVI.

Exemplum modi quo Passiones excitantur in anima.

ET præterea si hæc figura sit valde inusitata & horrenda, id est si multum similitudinis habeat cum rebus quæ ante fuerunt noxiæ corpori, excitat in anima Passionem Metus, & consequenter Audaciæ vel Terroris & Pavoris, secundum varium temperamentum corporis aut robur animæ, & prout quisque antea sese munierit defensione vel fuga contra res noxias, quarum præsens impressio similitudinem refert. Nam id reddit cerebrum ita dispositum in quibusdam hominibus, ut spiritus reflexi ab imagine sic formata super glandem, inde sese conferant partim in nervos illos qui inserviunt vertendo tergo & movendis cruribus ad fugam capeffendam, & partim in eos qui dilatant aut contrahunt ita orificia cordis, aut qui agitant ita alias partes ex quibus sanguis ad ipsum mittitur, ut hic sanguis, rarefactus alio modo quam solet, mittat spiritus ad cerebrum qui apti sunt nutriendæ & fovendæ Passioni Terroris; id est qui idonei sunt ad apertos tenendos, aut ad aperiendum rursus poros cerebri, qui illos deducunt in eosdem nervos. Nam eo ipso quod hi spiritus ingrediuntur hos poros, excitant specialem motum in hac glande, qui à natura ad id institutus est, ut anima hanc Passionem sentiat. Et quia hi pori referuntur præcipuè ad nervulos qui inserviunt dilatandis vel contrahendis orificiis cordis, inde fit ut eam anima sentiat præcipuè, tanquam in corde.

ARTICULUS XXXVII.

Quomodo appareat, eas omnes effici à quodam motu spirituum.

ET quia simile quippiam accidit in omnibus aliis Passionibus, nimirum quod principaliter oriantur à spiritibus contentis in cavitatibus cerebri, quatenus cursum suum dirigunt versus nervos, qui inserviunt dilatationi vel contractioni orificiorum cordis, aut impellendo variè ad ipsum sanguinem qui in aliis partibus est, aut quocunque alio modo fovendæ eadem Passioni; Hinc clarè intelligi potest, quare superius posuerim in illarum definitione, eas produci per motum aliquem specialem spirituum.

ARTI-

A R T I C U L U S XXXVIII.

*Exemplum motuum corporis qui comitantur Passiones,
& ab anima non pendent.*

Cæterum eodem modo quo cursus quem capiunt hi spiritus versus nervos cordis, sufficit ad dandum motum glandulæ, per quem Terror animæ inducitur; sic etiam per id solum, quod quidam spiritus eodem tempore tendunt versus nervos, qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum, efficiunt alium motum in eadem glande, cujus ope anima sentit & percipit hanc fugam, quæ hoc modo excitari potest in corpore, per solam dispositionem organorum ejus, absque ulla ope animæ.

A R T I C U L U S XXXIX.

*Quomodo eadem causa possit excitare diversas Passiones
in variis hominibus.*

EAdem impressio quam præsentia objecti terribilis efficit in glande, & quæ inducit Terrorem in quibusdam hominibus, potest excitare in aliis Animositatem & Audaciam: cujus rei ratio hæc est, quod omnia cerebra non sint disposita eodem modo, & quod idem motus glandis qui in quibusdam excitat terrorem, efficiat in aliis ut spiritus subeant poros cerebri, qui eos deducant partim in nervos qui inserviunt manibus movendis ad sese tuendum, & partim in illos qui agitant & impellunt sanguinem versus cor, eo modo qui requiritur ad producendos spiritus aptos continuandæ huic sui defensionis, & retinendæ illius voluntati.

A R T I C U L U S XL.

Quis sit præcipuus effectus Passionum.

ETenim observandum, præcipuum effectum in hominibus omnium Passionum esse, quod incitent & disponant eorum animas ad volendum ea ad quæ illæ corpora eorum præparant: Ita ut sensus terroris eam ad voluntatem fugiendi incitet, audaciæ verò ad voluntatem certandi, & sic de aliis.

A R T I C U L U S XLI.

Quæ sit potentia animæ respectu corporis.

Sed voluntas adeo libera est suâ naturâ, ut nunquam possit cogi; Et ex duabus speciebus cogitationum quas in anima distinximus, quarum

aliæ sunt ejus actiones, nimirum ejus voluntates, aliæ ejus passionēs, fumendo illud vocabulum in latiori illa significatione quæ complectitur omnia perceptionum genera; primæ sunt absolute in illius potestate, nec possunt nisi indirecte mutari à corpore; ut è contrario ultimæ absolute pendent ab actionibus quæ eas producunt, nec possunt aliter quam indirecte mutari ab anima, nisi cum ipsamet earum causa est: Et omnis actio animæ in hoc consistit, quod eo ipso solo quod vult aliquid, efficiat ut glandula cui arctissime juncta est, se moveat modo convenienti ad producendum effectum qui huic voluntati respondeat.

ARTICULUS XLII.

Quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminisci volumus.

Sic cum anima vult recordari alicujus rei, hæc voluntas efficit ut glans sese inclinans successive horsum & illorsum, impellat spiritus ad varias partes cerebri, usque dum invenerint eam in qua sunt vestigia quæ reliquit objectum cujus volumus recordari. Nam illa vestigia nihil aliud sunt quam quod pori cerebri, per quos spiritus antea ceperunt suum cursum, propter præsentiam hujus objecti acquisiverint eo pacto facilitatem majorem quam alii, sese rursus aperiendi eodem modo spiritibus qui ad se veniunt: Adeo ut hi spiritus, reperiens illos poros, eos facilius subeant quam alios: qua ratione excitant motum specialem in glande, quæ repræsentat animæ idem objectum, & ipsi indicat, idem illud esse cujus recordari volebat.

ARTICULUS XLIII.

Quomodo anima possit imaginari, attendere, & movere corpus.

Sic cum imaginari volumus aliquid quod nunquam vidimus, hæc voluntas vim habet movendi glandem modo convenienti ad impellendos spiritus versus eos poros cerebri quorum apertione hoc potest repræsentari. Sic cum quis suam attentionem sistere vult in consideratione unius objecti per aliquod tempus, hæc voluntas per illud tempus retinet glandem inclinatam in eandem partem. Sic denique cum incedere volumus, aut alio modo movere nostrum corpus, hæc voluntas efficit ut glans impellat spiritus ad musculos qui huic rei inserviunt.

ARTI-

A R T I C U L U S XLIV.

Unamquamque voluntatem naturaliter junctam esse cuidam motui glandis, sed vel industria vel habitu eam aliis posse jungi.

Attamen non semper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium quendam effectum, efficere potest ut eum excitemus; sed mutatio in eo contingit prout natura vel habitus varie unicuique cogitationi unumquemque motum glandis conjunxerint. sic, exempli gratia, si quis velit disponere oculos suos ad intuendum objectum remotissimum, hæc voluntas efficit ut pupilla se dilatet; & si velit eos disponere ad intuendum objectum valde propinquum, hæc voluntas facit ut se contrahat: sed si solum cogitetur de pupilla dilatanda, nihil proderit ejus rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur, quia natura non junxit motum glandis, qui inservit impellendis spiritibus versus nervum opticum modo convenienti dilatandæ vel contrahendæ pupillæ, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi; sed demum cum voluntate intuendi objecta remota vel proxima. Et cum inter loquendum solum cogitamus de sensu illius rei quam dicere volumus, id facit ut moveamus linguam & labra longè celerius & melius quàm si cogitaremus ea movere omnibus modis requisitis ad proferenda eadem verba. Quia habitus quem acquisivimus cum disceremus loqui, effecit ut junxerimus actionem animæ, quæ operâ glandis potest movere linguam & labia, cum significatione verborum quæ ex his motibus sequuntur, potius quam cum motibus ipsis.

A R T I C U L U S XLV.

Quæ sit animæ potestas respectu Passionum suarum.

Passiones nostræ nequeunt etiam directè excitari vel auferri per actionem nostræ voluntatis, sed demum indirectè per repræsentationem rerum quæ solent jungi passionibus quas habere volumus, & quæ contrariæ sunt iis quas volumus rejicere. sic ad excitandam in se audaciam, & metum auferendum, non sufficit ejus rei habere voluntatem; sed incumbendum est considerationi rationum, objectorum, aut exemplorum, quæ persuadent, periculum non esse magnum; plus semper securitatis esse in defensione quàm in fuga; gloriam & gaudium oriri ex victoria, ex fuga vero nihil præter ægritudinem & pudorem, ac similia.

ARTICULUS XLVI.

*Quid impediatur quominus anima possit omnino de suis
Passionibus statuere.*

ET sane datur ratio specialis quæ impedit quominus anima possit citò mutare vel sistere suas Passiones, propter quam supra posui in earum definitione, quòd non solum producerentur, sed etiam conservarentur & confirmarentur ab aliquo motu speciali spirituum: hæc vero ratio est, quod ferè semper eas comitetur aliqua commotio quæ fit in corde, & per consequens etiam in toto sanguine & spiritibus; ita ut donec cesset hæc commotio, præsentis nostræ cogitationi maneat, eodem modo quo objecta sensibilia illi præsentia sunt, dum agunt in organa nostrorum sensuum. Et quemadmodum anima, cum valde attentata est cuidam alteri rei, potest se cohibere ab audiendo parvo strepitu, aut parvo dolore sentiendo, sed non potest pari ratione efficere quin audiat tonitru, vel sentiat ignem qui comburit manum; sic faciliè potest superare minores passiones, sed non vehementiores vel fortiores, nisi postquam commotio sanguinis & spirituum sedata fuerit. Id quod voluntas ad summum facere potest, dum viget hæc commotio, est non consentire illius effectibus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos disponit corpus: Exempli gratia; si ira efficiat ut manus erigatur ad percutiendum, voluntas ordinariò eam continere potest; si metus incitet crura ad fugam capeffendam, illa sistere voluntas potest; & sic de aliis.

ARTICULUS XLVII.

*In quo consistant conflictus quos vulgo imaginantur inter partem
inferiorem & superiorem animæ.*

NEc in alio quàm in repugnantia; quæ est inter motus quos corpus per suos spiritus, & anima per suam voluntatem, simul excitare an nituntur in glande, consistunt omnes conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem animæ, quæ sensitiva nominatur, & superiorem quæ rationalis est, aut inter appetitus naturales & voluntatem. Nobis enim non nisi una inest anima: quæ in se nullam varietatem partium habet: eadem quæ sensitiva est, est etiam rationalis, & omnes ejus appetitus volitiones sunt. Error per quem ei imponuntur quasi in scena diversæ personæ; quæ ferè semper sibi mutuo contrariæ sint, inde solum

solum processit, quod non bene distinctæ fuerint ejus functiones à functionibus corporis, cui soli tribuendum est id omne quod in nobis potest observari repugnare nostræ rationi: Aded ut nulla hic alia lucta sit, nisi quod, cum glandula quæ est in medio cerebri, possit impelli ex una parte ab anima, & ex alia à spiritibus animalibus, qui nil nisi corpora sunt, ut supra dixi, sæpè eveniat ut hæ duæ impulsiones sint contrariæ, & ut fortior impediatur effectum alterius. Possunt autem distingui duæ species motuum excitatorum à spiritibus in glande; alii repræsentant animæ objecta quæ movent sensus, aut impressiones quæ reperiuntur in cerebro, & nulla vi utuntur in ejus voluntatem; alii vero utuntur, nimirum illi qui efficiunt passiones vel motus corporis qui eas comitantur. Et quoad primos, etsi impediatur actio animæ, aut impediatur ab illis, attamen quia non directè contrarii sunt, nulla in illis observatur lucta; sed demum inter ultimos & voluntates quæ illis repugnant: exempli gratia, inter conatum per quem spiritus impellunt glandem ad inducendum animæ cupiditatem cujusdam rei, & illum per quem anima eam repellit voluntate quâ vult eandem rem fugere: Et id præcipuè hanc luctam demonstrat, quod cum voluntas non habeat potestatem directè excitandi passiones, ut jam dictum fuit, cogatur uti arte, & sese applicare successivè considerationi variarum rerum: unde si accadat, aliquam ex illis habere vim mutandi ad momentum cursum spirituum, contingere potest, ut quæ sequitur eâ vi careat, & cursum suum illico refumant, quia dispositio quæ præcessit in nervis, in corde, & in sanguine, non est mutata; quo fit ut anima eodem ferme tempore se impelli sentiat ad eandem rem appetendam & fugiendam. Et inde sumpta fuit occasio imaginandi in illa duas potentias quæ inter se pugnent. Attamen potest adhuc quidam conflictus concipi, in eo, quod sæpè eadem causa, quæ excitat in anima aliquam Passionem, excitet etiam quosdam motus in corpore, ad quos anima nihil confert, & quos sistit aut sistere conatur quam primum eos observat. Ut experienciâ constat, cum id quod excitat metum, efficit quoque ut spiritus ingrediantur musculos qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum; & ut voluntas audaciæ exercendæ eos sistat.

ARTI-

ARTICULUS XLVIII.

In quo cognoscatur robur vel imbecillitas animarum; & quodnam infirmiorum sit vitium.

EX eventu autem horum conflictuum quisque potest cognoscere robur aut debilitatem suæ animæ: nam illi in quibus naturaliter voluntas facilius potest vincere Passiones, & sistere motus corporis qui eas comitantur, proculdubio habent animas fortiores: sed nonnulli sunt qui nunquam possunt explorare suas vires, quia nunquam pugnare faciunt suam voluntatem propriis armis, sed solum iis quæ ipsi præbent aliqui affectus ad resistendum quibusdam aliis. Mihi propria ejus arma dicuntur, Judicia firma & determinata de cognitione boni & mali, secundum quæ decrevit actiones vitæ suæ dirigere. Et animæ omnium maximè imbecilles sunt, quarum voluntas non ita se determinat ad sequenda certa quædam Judicia, sed se patitur semper abduci à præsentibus affectibus; qui cum sæpè sibi mutuo contrarii sint, eam per vices in partes suas trahunt, & ipsa utentes ad ipsammet debellandam, in deploratissimo statu animam constituunt. sic cum Metus repræsentat mortem ut summum malum, & quod vitari non potest nisi fugâ, si ambitio ab alia parte repræsentet infamiam hujus fugæ, ut malum pejus morte; hi duo affectus agitant variè voluntatem, quæ obtemperans modo huic, modo illi, sibi ipsi perpetuo repugnat, & sic animam servam & miserrimam reddit.

ARTICULUS XLIX.

Animæ vim non sufficere absque cognitione veritatis.

Verum est paucos dari homines tam imbecilles & hæsitabundos, ut nihil velint nisi quod sua præsens passio ipsis dicat: plurimi habent judicia determinata, secundum quæ componunt partem suarum actionum. Et quamvis sæpè hæc judicia sint falsa, imo innitantur quibusdam passionibus, à quibus voluntas antea passa est se vinci aut seduci, attamen quoniam ea sequi pergit, etiam cum abest Passio quæ illa produxit, considerari possunt ut propria illius arma, & cogitari, animas robustiores vel imbecilliores esse, prout possunt plus vel minus hæc judicia sequi, & resistere passionibus præsentibus quæ illis contrariæ sunt. Verumtamen magna differentia est inter decreta quæ procedunt ex falsa

sa quadam opinione, & ea quæ nonnisi cognitione veritatis nituntur : quia ultima hæc sequentes nunquam procul dubio istius consilii pœnitentia vel dolor subibit, cum è contrario semper pœnitentia sequatur priora, postquam eorum error reiectus est.

A R T I C U L U S L.

Nullam tam imbecilem esse animam, quæ non possit cum bene dirigitur acquirere potestatem absolutam in suas Passiones.

Prodest vero hic scire, quod ut jam supra dictum fuit, etsi unusquisque motus glandulæ videatur connexus esse per naturam singulis ex nostris cogitationibus ab initio nostræ vitæ, aliis tamen per habitum jungi possit : Ut experientia ostendit in verbis quæ excitant motus in glande, quæ secundum institutionem naturæ nihil animæ repræsentant præter suum sonum cum voce proferuntur, aut figuram suarum literarum cum scribuntur, & quæ tamen per habitum qui fuit acquisitus cogitando de eo quod significant, postquam auditus fuerit eorum sonus, aut eorum literæ inspectæ, solent efficere ut concipiatur hæc significatio potius quam figura literarum aut sonus syllabarum. Prodest etiam scire, quod etsi motus tam glandis quam spirituum & cerebri, qui repræsentant animæ certa quædam objecta, sint naturaliter juncti cum iis qui excitant in illa quasdam Passiones, possint tamen per habitum inde separari, & jungi aliis valde differentibus; Imò quod hic habitus possit acquiri per unicam actionem, nec longum usum postulet. Sic cum reperitur ex inopinato res quædam valde fordida in cibo qui magno cum appetitu comedebatur, inopinatus ille casus ita potest mutare dispositionem cerebri ut postea nequeat videri talis cibus nisi cum horrore, cum antea comederetur cum delectatione. Quin idem in bestiis potest observari: nam etsi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus spirituum & glandis qui excitant in nobis Passiones, in illis quoque sunt, & inserviunt conservandis & confirmandis, non ut in nobis, Affectibus, sed motibus nervorum & muscutorum qui eos comitari solent. Sic cum canis videt perdicem, naturaliter fertur ut in eam incurrat; & cum audit sclopetum displodi, ille strepitus naturaliter eum ad fugam incitat; attamen ordinario ita instituuntur canes venatici, ut visa perdice subsistant, & ad displosionis strepitum, quem postea audiunt, ad eam currant. Hæc autem scire refert, ut quisque contendat regere suos Affectus: Nam cum haud ita magnâ industriâ mutari possint

D

motus

motus cerebri in animalibus ratione destitutis, evidens est, id melius in hominibus posse fieri, & eos ipsos qui imbecilliores animas habent posse acquirere imperium absolutissimum in omnes suas Passiones, si sat industriæ adhiberetur ad eos instituendos & dirigendos.

PASSIONES ANIMÆ;

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio
sex Primitivarum.

ARTICULUS LI.

Quenam sint primæ Passionum causæ.

Constat ex superioribus, ultimam & proximam causam Passionum animæ, non aliam esse quàm agitationem quâ spiritus movent glandulam quæ est in medio cerebri. Verum id non sufficit eis à se mutuo distinguendis: Inquirendum in earum origines, & examinanda sunt primæ illarum causæ. Quamvis autem quandoque excitari possint ab actione animæ se determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda; quin etiam à solo corporis temperamento, aut impressionibus quæ casu occurrunt in cerebro; ut accidit cum nos ita vel tristes vel lætos sentimus, ut causam hujus tristitiæ aut lætitiæ nequeamus assignare: Apparet tamen ex prædictis, easdem omnes posse excitari ab objectis quæ movent sensus, & hæc objecta esse earum causas frequentiores & magis principales. Unde sequitur, quod ad eas omnes reperiendas, sufficiat considerare omnes effectus horum objectorum.

ARTICULUS LII.

Quinam sit earum usus: & quomodo enumerari possint.

Ad hæc observo, objecta quæ movent sensus, non excitare in nobis varios Affectus ratione omnium varietatum quas habent, sed solum

lūm ratione variorum modorum quibus nobis vel prodesse vel nocere, aut in genere ad nos spectare possunt: Et usum omnium Passionum in eo solo consistere, quod disponant animam ad res eas expetendas, quas natura nobis dicat esse utiles, & persistendum in ea voluntate; prout etiam eadem agitatio spirituum, quæ solet eas producere, disponit corpus ad motus qui inserviunt earundem rerum executioni. Ideo qui illas enumeraturus est, debet duntaxat ordine examinare quot variis modis, qui ad nos spectent, possint nostri sensus moveri à suis objectis. Hic igitur enumerabo præcipuas Passiones, secundum ordinem quo ita possunt reperiri.

Ordo & enumeratio Passionum.

A R T I C U L U S L I I I.

Admiratio.

Q Uamprimum nobis occurrit aliquod insolitum objectum, & quod novum esse judicamus, aut valdè differens ab eo quod antea noveramus, vel supponebamus esse debere, id efficit ut illud admiremur & eo percellamur. Et quia hoc contingere potest antequam ullo modo cognoscamus num illud objectum sit nobis conveniens nec ne, *Admiratio* mihi videtur esse prima omnium Passionum. Nec habet contrarium; quia si objectum quod sese offert, nihil in se habeat insoliti, eo nullo modo commovemur, & illud absque Passione consideramus.

A R T I C U L U S L I V.

Æstimatio & Contemptus, Generositas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.

A Dmirationi juncta est *Æstimatio* vel *Contemptus*, prout vel magnitudinem vel parvitatem objecti admiramur: Eodemque modo possumus nosmet ipsos vel æstimare vel contemnere: unde oriuntur Passiones, & consequenter *Habitus Magnanimitatis* aut *Superbia*, & *Humilitatis* vel *Abjectionis*.

ARTICULUS LV.

Veneratio & Despectus.

Verum cum magni facimus vel parvi facimus alia objecta, quæ consideramus ut liberas causas capaces benè vel malè agendi, ab æstimatione procedit *Veneratio*, & à simplici parvi æstimatione *Despectus*.

ARTICULUS LVI.

Amor & Odium.

Omnes autem præcedentes Passiones possunt ita in nobis excitari, ut nullo modo deprehendamus utrum objectum, quod eas excitat, bonum sit vel malum. Verùm cum aliquid ut bonum respectu nostri, id est ut nobis conveniens, nobis repræsentatur, id sui *Amorem* excitat; Et cum nobis offertur ut malum aut noxium, id nos stimulat ad *Odium*.

ARTICULUS LVII.

Cupiditas.

Ab eadem consideratione boni & mali nascuntur cæteræ Passiones; sed eas in ordinem redacturus distinguo tempora, & considerans eas multo magis nos ferre in futuri, quam præsentis vel præteriti considerationem, ordior à *Cupiditate*. Non solum enim cum appetitur acquisitio boni quod adhuc abest, aut evitatio mali quod judicatur evenire posse, verum etiam cum solum exoptatur conservatio cujusdam boni aut absentia cujusdam mali, quò demum extendi hæc Passio potest, liquet, eam semper futurum respicere.

ARTICULUS LVIII.

Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Desperatio.

Sufficit cogitare, acquisitionem boni vel fugam mali possibilem esse, ut illius cupiditas excitetur; sed cum præterea consideratur num facile vel difficile sit rem cupitam obtinere, id quod nobis magnam rei consequendæ facilitatem repræsentat, excitat *Spem*; & id quod ejusdem potiundæ difficultatem repræsentat excitat *Timorem*, cujus *Zelotypia* species est. Et cum spes summa est, mutat naturam, & vocatur *Securitas*, sive *Fiducia*; prout è contrario extremus metus sit *Desperatio*.

ARTI-

A R T I C U L U S L I X.

Animi fluctuatio, Animofitas, Audacia, Æmulatio, Pusillanimitas, & Confternatio.

ATque fic poffumus fperare & metuere, licet eventus rei expectatæ à nobis nullo modo pendeat; Verum ubi offertur ut pendens à nobis, difficultas fubefle poteft in electione mediorum aut in executione. A prima procedit *Animi fluctuatio*, quâ difponimur ad deliberandum & confultandum: Ultimæ fefe opponit *Animofitas* aut *Audacia*, cujus *Æmulatio* fpecies eft. Et *Pusillanimitas* contraria Animofitati eft, ficut *Terror* aut *Confternatio* *Audaciæ*.

A R T I C U L U S L X.

Synterefis.

UBi vero quis fe determinaverit ad quampiam actionem, nondum *Animi fluctuatione* five hæfitatione depofita, id producit *Synterefin* five confcientiæ *morfum*, qui non refpicit futurum ut affectus præcedentes, fed præfens aut præteritum.

A R T I C U L U S L X I.

Gaudium & Triftitia.

ET confideratio præfentis boni excitat in nobis *Gaudium*; præfentis mali, *Triftitiam*; cum bonum vel malum nobis proponitur ceu ad nos fpectans.

A R T I C U L U S L X I I.

Irrifio, Invidia, Commiferatio.

SEd cum nobis proponitur ut pertinens ad alios homines, eos dignos vel indignos illius exiftimare poffumus: Ubi digni illius à nobis reputantur, id nullam in nobis aliam paffionem præter *Lætitiæ* excitat, quatenus nobis volupe eft videre res evenire ut convenit: folummodo cum hac differentia, quod *Lætitiæ* quæ venit ex bono feria fit; eam verò quæ venit ex malo comitetur *irrifio*. Sed fi eos indignos alterutrius exiftimaverimus, bonum excitat *Invidiam*, & malum *Commiferationem*,

D 3

quæ

quæ sunt species Tristitiæ. Quin etiam observandum, easdem Passiones quæ referuntur ad bona vel mala præsentia, posse sæpè etiam referri ad futura, quatenus præconcepta opinio de eorum futuritione illa representat ut præsentia.

ARTICULUS LXIII.

Acquiescentia in se ipso, & Pœnitentia.

Possumus quoque considerare causam boni aut mali, tam præsentis quam præteriti. Et bonum quod à nobis ipsis præstitum fuit, dat nobis acquiescentiam interiorem, quæ omnium aliarum Passionum dulcissima est; cum è contrario malum excitet *Pœnitentiam*, quæ omnium amarissima est.

ARTICULUS LXIV.

Favor & Gratitude.

Sed bonum quod præstitum fuit ab aliis, efficit ut illos *Favore* prosequamur, quamvis id nobis factum non sit: At si nobis, favori jungimus *Grati* animi officium.

ARTICULUS LXV.

Indignatio & Ira.

Simili ratione malum ab aliis patratum, cùm ad nos non refertur, efficit solum ut illis *Indignemur*; sed cum refertur ad nos, movet etiam *Iram*.

ARTICULUS LXVI.

Gloria & Pudor.

Bonum insuper quod est vel quod fuit in nobis, si referatur ad opinionem quam alii de eo concipere possunt, excitat in nobis *Gloriam*; & malum, *Pudorem*.

ARTICULUS LXVII.

Fastidium, Cordolium ex bonis quæ perierunt, & Hilaritas.

ET quandoque duratio boni gignit *Satietalem* sive *Fastidium*, cùm mali duratio minuat *Tristitiam*. Denique ex bono præterito nascitur

tur *Cordolium*, quod species Tristitiæ est; & ex malo præterito *Hilaritas*, quæ est species Lætitix.

ARTICULUS LXVIII.

Cur hæc enumeratio Passionum differat ab ea quæ vulgo recepta est.

ECce ordo qui mihi videtur optimus enumerandis Passionibus; in quo non nescio me recedere ab opinione eorum omnium qui de illis antehac scripserunt; sed non absque fontica causa: Nam derivant suam enumerationem ex eo quod distinguunt in parte sensitiva animæ duos appetitus, quorum unum vocant *Concupiscibilem*, alterum *Iraſcibilem*. Et quoniam nullam in anima agnosco distinctionem partium, ut supra dixi, id mihi videtur nihil aliud significare quam quod habeat duas facultates, unam concupiscendi, alteram irascendi: sed cum similiter habeat facultates admirandi, amandi, sperandi, metuendi, atque sic in se recipiendi singulos alios Affectus, aut ea agendi ad quæ hi Affectus eam impellunt, non video cur voluerint eas omnes referre ad Concupiscentiam vel Iram. Adde quod eorum enumeratio non comprehendit omnes præcipuas Passiones, ut hanc meam credo facere. De præcipuis solum loquor, quia plures aliæ specialiores adhuc possent distinguui: & earum numerus indefinitus est.

ARTICULUS LXIX.

Non dari nisi sex Primitivas Passiones.

Verum numerus simplicium & primitivarum non est adeo magnus. Si enim percurramus eas omnes quas enumeravi, facile poterit observari, sex tantum tales esse, nimirum Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Lætitiam & Mœrorem: & cæteras omnes componi ex quibusdam harum sex, aut earum esse species. Idcirco ne earum multitudo intricet Lectores, tractabo hinc separatim de his sex Primitivis, & postea ostendam quomodo cæteræ omnes ab illis originem trahant.

ARTI-

ARTICULUS LXX.

*De Admiratione.**Ejus definitio & causa.*

Admiratio est subitanea animæ occupatio, quâ fertur in consideratio-
nem attentam objectorum quæ ipsi videntur rara & extraordinaria.
Sic autem primum producitur ab impressione quæ extat in cerebro,
quæque repræsentat objectum ut rarum, & per consequens dignum
maximâ consideratione; tum deinde per motum spirituum qui disposi-
ti sunt ab hac impressione, ut magna vi tendant versus locum cerebri in
quo est, ad eam ibi corroborandam & conservandam; prout quoque
ab ipsa disponuntur ad transeundum inde in musculos, qui inserviunt re-
tinendis organis sensuum in eodem situ in quo sunt, ut ab illis insuper
conservetur, si modo per illos formata fuerit.

ARTICULUS LXXI.

*Nullam mutationem accidere in corde vel in sanguine
in hac Passione.*

ET huic Passioni hoc speciatim convenit, quod observari nequeat,
nullam mutationem in corde & in sanguine, ut in aliis affectibus eve-
nit, eam comitari. Cujus rei ratio est, quod cum non habeat bonum
vel malum pro objecto, sed solummodò cognitionem rei quam mira-
mur, nullam etiam relationem habeat cum corde & sanguine, à quibus
pendet omne bonum corporis, sed solummodò cum cerebro, in quo
sunt organa sensuum quæ inserviunt huic cognitioni.

ARTICULUS LXXII.

In quo consistat vis Admirationis.

ID quod non impedit quominus magnam vim habeat, propter repen-
tinam occupationem, id est, adventum subitaneum & inopinatum
impressionis qui mutat motum spirituum: quæ occupatio repentina,
propria & specialis est huic Passioni; adeo ut, cum in aliis reperitur,
quemadmodum solet reperiri ferè in omnibus, & eas augere, id ideo
eveniat quod illis Admiratio juncta sit. Ejus autem vis pendet ex duabus
rebus,

rebus, nimirum novitate, & quod motus quem efficit sit ab initio *ex*
animo, seu omne suum robur habeat. Nam certum est, talem motum
 efficaciorum esse iis qui, cum primo debiles sint, nec crescant nisi pau-
 latim, possunt facile averti: certum quoque est, objecta sensuum quæ
 sunt nova, tangere cerebrum in quibusdam partibus, in quibus tangi
 non solet; quæ partes teneriores cum sint aut minus firmæ iis quas agi-
 tatio frequens induravit, id auget effectus motuum quos ibi excitant.
 Quod incredibile nemini videbitur, si consideretur, parem esse ratio-
 nem, quæ facit ut cum plantæ nostrorum pedum assuetæ sint tactui satis
 aspero, ob gravitatem corporis quod portant, parum sentiamus hunc
 tactum cum incedimus, cum è contrario alius longè mollior & lenior
 quo titillantur, nobis fermè intolerabilis sit, ideo solum quia nobis or-
 dinarius non est.

ARTICULUS LXXIII.

Quid sit Stupor.

ET hæc Occupatio repentina tantum potest ad efficiendum, ut spiri-
 tus, qui sunt in cavitatibus cerebri, suos cursus capiant versus lo-
 cum in quo est impressio objecti quod miramur, ut eos omnes quando-
 que eo impellat, & efficiat ut adeo sint occupati in conservanda hac im-
 pressione, ut alii nulli inde in musculos transeant, aut ullo modo defle-
 ctant à primis vestigiis quæ sequuti sunt in cerebro: unde fit ut totum
 corpus immobile maneat instar statuæ, & nonnisi prima quæ se obtule-
 rat objecti facies possit observari, neque per consequens acquiri spe-
 cialior ejus cognitio. Atque istud est quod vulgo dicitur *stupere* vel *atto-*
nitum esse; Estque *Stupor* excessus Admirationis, qui nunquam nisi ma-
 lus esse potest.

ARTICULUS LXXIV.

Cui usui inserviant omnes Passiones, & cui noceant.

FAcile autem est cognoscere ex iis quæ supra dicta fuerunt, utilitatem
 omnium Passionum in eo demum consistere, quod confirmet &
 perseverare faciant in anima cogitationes quas ei bonum est conservare,
 & quæ alioquin facilè possent obliterari: prout etiam omne malum quod
 efficere possunt in eo situm est, quod confirmet & conservent has co-
 gitationes plus quàm expedit, aut alias confirmet & conservent quibus
 immanere bonum non est.

E

ARTI-

ARTICULUS LXXV.

Ad quid specialiter inserviat Admiratio.

ACspeciatim de Admiracione potest dici, eam esse utilem in eo quod efficit ut discamus & retineamus in memoria nostra ea quæ antea ignoravimus. Nihil enim miramur nisi quod nobis videtur rarum & extraordinarium. Et nihil nobis tale potest videri nisi quia id ignoravimus, aut etiam quia differt ab iis quæ scivimus: nam ex hac differentia fit ut extraordinarium dicatur. Quamvis autem id quod antea nobis ignotum erat, se recenter offerat nostro Intellectui, aut nostris sensibus, non ideo tamen illud in nostra memoria retinemus, nisi Idea quam ejus habemus corroboretur in nostro cerebro per aliquam Passionem, aut etiam per applicationem nostri Intellectus, quem voluntas nostra determinat ad attentionem & reflexionem specialem. Et aliæ Passiones eo facere possunt, ut ea observentur quæ apparent bona vel mala; sed sola illa admiramur quæ rara videntur. Quare videmus, eos, qui nullâ inclinatione naturali ad hanc Passionem feruntur, vulgo valde indotatos esse.

ARTICULUS LXXVI.

In qua illa nocere possit. Et quomodo ejus defectus possit suppleri, & corrigi excessus.

SEd sæpius evenit ut potius nimis miremur & percellamur, iis rebus observatis quæ vel nullam vel fere nullam considerationem merentur, quàm, ut non satis admiremur: Quod sane omnino potest auferre aut pervertere usum rationis. Idcirco etsi profit, natum esse cum aliqua inclinatione ad hanc Passionem, quod sic disponamur ad acquisitionem scientiarum, debemus tamen postmodum conari eam excutere quantum in nobis est. Nam facile est supplere ejus defectum per reflexionem & attentionem specialem, ad quam voluntas nostra semper potest obligare intellectum nostrum, cum judicamus rem quæ sese offert id exigere. Sed nullum aliud remedium est prævertendæ nimix admirationi, quam acquirere cognitionem plurimarum rerum, & sese exercere in Theoria omnium earum quæ rariores & magis inusitæ possunt videri.

ARTI-

ARTICULUS LXXVII.

*Quod nec stupidiore, nec doctiores, in Admirationem
magis ferantur.*

CÆterum etsi soli hebetes & stupidi non ferantur naturaliter in Admirationem, non inde sequitur, sapientiores in eam procliviores esse: sed id maxime iis contingit, qui etsi ingenio non sint destituti, non tamen magnificè nimis de sua eruditione sentiunt.

ARTICULUS LXXVIII.

Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.

ET si verò hæc Passio videatur usu minui, quia quòd plura occurrunt rara quæ miremur, eò magis assuescimus definere ea mirari, & cogitare cætera omnia quæ postmodum offerri possunt esse vulgaria; At tamen cum excedit, & efficit ut sistatur attentio in sola prima imagine objectorum quæ sese obtulerunt, nullâ ulteriori cognitione eorum comparatâ, post se relinquit habitum, qui disponit animam ad subsistendum eodem modo in omnibus aliis objectis quæ se se offerunt, si modo ei aliquantulum nova appareant. Atque id est quod fovet diutius morbum eorum qui cæcè curiosi sunt, id est, qui inquirunt in rara eo solum fine ut ea mirentur, non ut ea cognoscant; nam paulatim ita fiunt miriones, ut nullius momenti res non minus possint eos detinere, quàm illæ quarum inquisitio longè utilior foret.

ARTICULUS LXXIX.

Definitiones Amoris & Odii.

A Mor est commotio animæ, producta à motu spirituum, qui eam incitat ad se voluntate jungendum objectis quæ ipsi convenientia videntur. Et Odium est commotio producta à spiritibus, quæ animam ad id incitat ut velit separari ab objectis quæ illi offeruntur ut noxia. Dico, has commotiones productas esse à spiritibus, quòd distinguam Amorem & Odium, quæ sunt Passiones & pendent à corpore, tam à Judiciis, quæ etiam eò ferunt animam ut se ultro jungat rebus quas existimat bonas, & se separet ab eis quas existimat malas, quàm à Commotionibus illis quas hæc sola Judicia excitant in anima.

Quid sit, se jungere vel separare voluntate.

CÆterum voce *Voluntatis* non hic intelligo Cupiditatem, quæ est specialis Passio, & futurum respicit, sed consensum, per quem nos consideramus ceu jam junctos rei amata, concepto quodam veluti toto, cujus nos nonnisi partem unam esse arbitremur, & rem amatam alteram. Ut è contrario in odio nos consideramus solos ut totum, penitus separatum à re quam averfamur.

De distinctione solita fieri inter Amatorem Concupiscentiæ & Benevolentie.

Distinguunt autem vulgo duas species Amoris: Quarum prima vocatur Amor *benevolentie*, id est, qui incitat ad bene volendum rei quam amamus; Altera vocatur Amor *concupiscentiæ*, id est, qui efficit ut rem amatam cupiamus. Sed mihi videtur hæc distinctio respicere solum effectus Amoris, non ejus essentiam. Nam quam primum quis se voluntate junxerit cuidam objecto, cujuscunque demum naturæ fuerit, benevolentia quoque fertur in illud, id est, ei quoque voluntate jungit res quas ipsi convenientes credit: qui unus est ex præcipuis Amoris effectis. Et, si judicetur bonum fore illud possidere, aut ipsi associari alio modo quam voluntate, appetitur: quod etiam inter frequentiores Amoris effectus censeretur debet.

Quomodo Passiones valde differentes conveniant in eo quod Amoris participes sunt.

Nec etiam opus est distinguere tot species Amoris, quot sunt varia objecta quæ possunt amari. Nam exempli gratia, etsi Passiones quibus ambitiosus fertur ad gloriam, avarus ad opes, ebriosus ad vinum, libidinosus ad mulierem quam vult comprimere, vir honestus ad amicum suum vel suam amantissimam, & bonus pater ad suos liberos, inter se multum differant, tamen in eo quod ex Amore participant similes sunt. Sed quatuor priorum Amor non aliud spectat quam possessionem objecto-

objectorum ad quæ ipsorum fertur Passio, nihilque habent Amoris pro objectis ipsis, sed cupiditatem duntaxat quibusdam aliis specialibus passionibus commixtam. Cum è contrario Amor quo fertur bonus parens in suos liberos adeo purus sit, ut nihil ab ipsis consequi cupiat, nec eos aliter possidere velit quàm jam habet; vel illis jungi arctius quam jam est; sed eos considerans tanquam alios se ipsos, quærit eorum bonum ut suum proprium; quin etiam majori cum cura, utpote cum concipiat, se & illos unum totum constituere, cujus melior pars ipse non sit, sæpe eorum utilitatem suæ præfert, nec metuit se perdere ut eos servet. Dilectio quâ honesti viri prosequuntur suos amicos ejusdem est naturæ, etsi rarò ejusdem perfectionis. Ea quoque, quâ erga suam amantissimam feruntur, multum illius participat, sed etiam aliquantulum alterius.

ARTICULUS LXXXIII.

De differentia quæ est inter simplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.

Potest, meo judicio, meliori cum ratione distinguere Amor, secundum æstimationem in qua sit res amata ipsiusmet amantis respectu. Nam cum minoris sit à quopiam objectum amoris se ipso, simplex est Propensio vel *Benevolentia*. cum amans illud æquè ac se æstimat, id vocatur *Amicitia*. & cum majoris facit, illa Passio potest nominari *Devotio*. Ita potest amari flos, avis, equus; verum nisi mens planè læva fuerit, Amicitia nemo nisi erga homines ferri potest: qui adeo sunt objectum hujus Passionis, ut nemo ita imperfectus detur quin cum ipso perfectissimæ amicitie nexu vinciri queat alter, qui putaverit, se ab ipso amari, & animam verè nobilem & generosam habuerit; juxta id quod explicabitur inferius in Art. 154 & 156. Quod attinet Devotionem, ipsius principale objectum procul dubio est supremum Numen, erga quod non potest non esse devotus qui illud ut oportet cognoverit. Sed potest quoque Devotio ferri in Principem, in Patriam, in Civitatem ubi habitat, imò in privatum quempiam, quem quis pluris quàm se ipsum fecerit. Differentia autem quæ est inter has tres species Amoris apparet præcipuè ex eorum effectibus. Cum enim in singulis amans se consideret ut junctum & unitum rei amatæ, semper paratus est deserre minimam partem totius quod cum illa constituit, ad conservandam alteram. Unde fit ut in simplici Benevolentia semper amans se ipsum

E 3.

præse-

præferat rei amata; Sed è contrario in Devotione adeo semper sibi præfert rem amatam, ut non metuat mori ejus conservandæ studio. Cujus sæpè visa fuerunt exempla in iis qui sese ultro exposuerunt morti certæ pro defensione sui Principis aut suæ Civitatis, imo aliquando pro privatis hominibus quibus se speciatim devoverant.

ARTICULUS LXXXIV.

Non tot esse Odii species quot Amoris.

CÆterum quamvis Odium directe opponatur Amori, tamen non distinguitur in tot species, eo quod non ita observatur differentia quæ est inter mala à quibus voluntate separamur, quam ea quæ inter bona quibus jungimur.

ARTICULUS LXXXV.

De Complacentia & Horrore.

UNicam tantum distinctionem notatu dignam reperio, quæ sit par in utroque. Consistit autem in eo quod objecta, tam Amoris quàm Odii, possint repræsentari animæ per sensus externos, aut per internos, & propriam suam rationem. Nam vulgo vocamus bonum aut malum, quod sensus nostri interni aut ratio nostra facit ut conveniens nobis esse judicemus, vel contrarium nostræ naturæ; sed vocamus pulchrum aut deformè, quod ita nobis repræsentatur per sensus nostros externos, præcipuè per visum, qui solus hac in re præpollet cæteris. Unde nascuntur duæ species Amoris, ea nempe quæ fertur in res bonas, & ea quæ fertur in pulchras, cui nomen *Complacentiæ* dari potest, ne cum alia confundatur; vel etiam cum Cupiditate, cui nomen Amoris sæpè tribuitur. Et inde nascuntur eodem modo duo genera Odii: quorum alterum refertur ad mala; alterum ad deformia: & hoc distinctionis ergò potest appellari *Horror* aut *Aversio*. Verum hîc inprimis notandum, has Passiones Complacentiæ & Horroris solere violentiores esse cæteris speciebus Amoris aut Odii, quia quod ad animam venit per sensus, eam magis afficit, quàm quod illi repræsentatur à ratione; licet ut plurimum minus habeant veritatis; adeo ut hæc ex omnibus Passionibus magis fallant, & diligentius cavendæ sint.

ARTI-

ARTICULUS LXXXVI.

Definitio Cupiditatis.

Passio *Cupiditatis* est agitatio animæ producta à spiritibus, per quam disponitur ad volendum in futurum res quas sibi repræsentat convenientes. Ita non solum appetitur præsentia boni absentis, sed etiam conservatio præsentis: Quinimo absentia mali, tam ejus quod jam habetur, quàm illius quod creditur posse in futurum evenire.

ARTICULUS LXXXVII.

Cupiditatem esse Passionem quæ non habet contrarium.

Scio equidem, vulgo in scholis opponi Passionem quæ tendit in bonum, & quæ sola nominatur *Cupiditas* vel *Desiderium*, ei quæ tendit ad fugam mali, quæ vocatur *Aversio*. Sed cum nullum detur bonum cuius privatio malum non sit, nec ullum malum, ceu quid positivi consideratum, cuius privatio non sit bonum; & cum quærendo, exempli gratiâ, divitias, necessariò fugiatur paupertas, ac fugiendo morbos, quærat sanitas, & sic de aliis, mihi videtur, eundem semper esse motum, qui simul fert ad prosecutionem boni & ad fugam mali quod ipsi contrarium est. Observo solummodo in illis hanc differentiam, quod cupiditatem, cum tendit ad aliquod bonum, comitentur Amor, tum Spes & Lætitia: sed cum eadem Cupiditas tendit ad fugam mali huic bono contrarii, illam comitentur Odium, Metus & Tristitia; unde fit ut eam sibi metipsi contrariam esse judicemus: sed si consideretur cum æqualiter refertur eodem tempore ad quoddam bonum ut illud quærat, & ad malum oppositum ut illud vitet, evidenter apparere poterit unicam esse Passionem quæ præstat utrumque.

ARTICULUS LXXXVIII.

Quæ sint ejus diversæ species.

Præstaret potius distinguere Cupiditatem in tot diversas species, quot varia sunt objecta quæ quærentur. Nam exempli gratiâ *Curiōsitas*, quæ nihil aliud est quàm cupiditas cognoscendi, differt multum à cupiditate *gloriæ*; & hæc à *Vindictæ* appetitu; & sic de aliis. Sed sufficit hîc scire, tot illius esse species, quot sunt Amoris aut Odii; & notatu

notatu digniores ac validiores eas esse quæ nascuntur ex Complacentia & Horrore.

ARTICULUS LXXXIX.

Qualis sit cupiditas quæ ex Horrore nascitur.

ET si autem una tantum sit cupiditas quæ tendit ad prosecutionem boni, & fugam mali ipsi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea quæ nascitur ex Complacentia, minus differt ab illa quæ oritur ex Horrore. Nam hæc Complacentia & hic Horror, quæ revera contraria sunt, non sunt illud bonum & malum quæ pro objectis sunt his cupiditatibus, sed solummodò duæ commotiones animæ, quæ eam disponunt ad quærendum duas res valde differentes. Scilicet Horror à natura institutus est ad repræsentandum animæ mortem subitanæ & inopinatæ; adeo ut quamvis aliquando vel solus tactus vermiculi, aut strepitus folii tremuli, aut umbra nostra Horrorem incutiat, primo obtutu tantum commotionis sentiamus, ac si quoddam periculum evidens mortis sese sensibus offerret; Quod producit subito agitationem, quæ efficit ut anima explicet omnes suas vires ad vitandam tam præsentem perniciem: hæc species ea est cupiditatis quæ vulgo appellatur Fuga aut Aversio.

ARTICULUS XC.

Qualis sit illa quæ nascitur ex Complacentia.

CONTRA Complacentia est specialiter instituta à Natura ad repræsentandam fruitionem ejus quod arridet, ut summum bonorum quæ ad hominem pertinent; quod efficit ut ea fruitio enixè cupiatur. Verum est dari varias Complacentiæ species, nec cupiditates omnes quæ ex illis nascuntur esse æqualiter potentes. Nam exempli gratia, pulchritudo florum nos solummodò ad eos intuendos incitat, & fructuum ad eos comedendos; sed præcipua est quæ provenit à perfectionibus quas quis imaginatur in aliqua persona quam credit posse fieri alterum se ipsum; nam cum discrimine sexus, quem natura inter homines ut inter animalia bruta posuit, quasdam etiam collocavit impressiones in cerebro, quæ faciunt ut certa quadam ætate, & certo quodam tempore, nos consideremus ut imperfectos, & ceu nonnisi mediam partem constituentes unius totius, cujus persona alterius sexus debeat esse altera pars;

pars; ita ut acquisitio hujus mediæ partis confusè repræsentetur à Natura ut maximum omnium quæ excogitari possunt bonorum. Et quamvis conspiciantur plures aliæ personæ illius alterius sexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore, quia Natura non facit imaginari, plus unâ mediâ parte opus esse; sed ubi observatur, aliquid in una, quod magis arridet, quam quæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem, quam Natura ipsi dat ad quærendum bonum illud quod ipsi repræsentat ut maximum quo frui possit. Et hæc inclinatio aut hæc cupiditas quæ sic nascitur ex Complacentia, nomine Amoris frequentius exprimitur, quàm ille ipse Affectus Amoris, qui supra fuit descriptus: habet etiam insolentiores effectus; & is est qui suppeditat præcipuam materiam Fabulonis & Poëtis.

A R T I C U L U S X C I .

Definitio Lætitiæ.

Lætitia est jucunda commotio animæ, in qua consistit possessio boni quod impressiones cerebri ei repræsentant ut suum. Dico, in hac commotione consistere possessionem boni; nam revera anima nullum alium fructum percipit omnium bonorum quæ possidet; & dum nullam ex illis capit Lætitam, dici potest quod illis non magis fruatur quam si ea non possideret. Addo etiam, esse bonum quod impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum: ne confundatur hæc Lætitia, quæ Passio est, cum lætitia pure intellectuali, quæ animam subit per solam actionem animæ, & quam possumus dicere esse jucundam commotionem excitatam in illa à semetipsa, in qua consistit possessio boni quod ejus intellectus ipsi ut suum repræsentat. Revera tamen quamdiu anima juncta est corpori, vix potest fieri quin hæc lætitia intellectualis eam comitem habeat quæ Passio est. Nam quamprimum intellectus noster observat nos possidere aliquod bonum, etsi illud bonum adeo differat ab omni eo quod pertinet ad corpus, ut omnino imaginabile non sit, imaginatio tamen statim aliquam in cerebro facit impressionem, ex qua sequitur motus spirituum, qui excitat lætitiæ affectum.

ARTICULUS XCII.

Definitio Tristitia.

Tristitia est languor ingratus, in quo consistit incommoditas quæ obvenit animæ ex malo aut defectu quem impressiones cerebri ipsi representant ut suum. Datur quoque Tristitia intellectualis, quæ non est Affectus, sed eum semper ferè sibi adjunctum habet.

ARTICULUS XCIII.

Quæ sint causæ harum duarum Passionum.

Cum autem Lætitia vel Tristitia intellectualis sic eam excitat quæ Passio est, earum causa satis evidens est. Quin constat ex definitionibus earum, lætitiâ oriri ex opinione possessionis alicujus boni, & Tristitiâ ex opinione adhæSIONis alicujus mali vel defectus. Sed sæpè evenit ut quis vel lætum vel tristem se sentiat, etsi tam distinctè nequeat observare bonum vel malum ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impressiones suas facit in cerebro absque operâ animæ; quandoque quòd nonnisi ad corpus pertineat, & quandoque etiam quòd licet spectet ad animam, non consideretur tamen ab ea ut bonum vel malum, sed sub aliqua alia forma, cujus impressio in cerebro cum boni & mali impressione juncta est.

ARTICULUS XCIV.

Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil nisi corpus spectant; & in quo consistat Titillatio & Dolor.

Sic cum plenâ fruimur sanitate, & cum cælum solito serenius est, in nobis sentimus aliquam hilaritatem quæ à nulla intellectus functione provenit, sed solummodo ab impressionibus quas motus spirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos tristes sentimus cum corpus non bene habet, quamvis nesciamus id malè se habere. Sic titillationem sensuum adeo prope insequitur Lætitia, & dolorem Tristitia, ut plerique homines ea non distinguant. Attamen tantopere differunt, ut aliquando possint cum gaudio sustineri dolores, & titillationes excitari quæ displiceant. Verùm causa, propter quam ut plurimum lætitia ex titillatione sequitur, est, quod omnis sic dicta titillatio, aut jucunda sensatio,

fenfatio, confiftit in eo quod objecta fenfuum excitant aliquem motum in nervis, qui poffet ipsis nocere, nifi fatis virium haberent ad refiftendum illi, aut nifi corpus bene difpofitum effet; quod efficit in cerebro impreffionem, quæ cum inftituta fit à Natura ad conteftandam hanc bonam difpofitionem & robur, eam animæ exhibet ut bonum quod ad ipfam pertinet, quatenus cum corpore iuncta eft, & ita in ea excitat lætitiā. Eadem fere ratio eft propter quam naturaliter volupe eft fenfire fe commoveri ad omnes fpecies Paſſionum. imo ad Triftitiā & Odium, quando non aliunde orti funt illi Affectus, quàm à variis eventibus qui in Theatris exhibentur, aut ab aliis fimilibus ſubjectis, quæ cum nobis nullo modo nocere poſſint, videntur titillare noſtram animam, eam tangendo. Ideo verò dolor ordinario producit Triftitiā, quòd fenfus, qui dolor dicitur, oriatur ſemper ab aliqua actione tam violenta ut lædat nervos; adeo ut, cum à Natura inſtitutus fit ad ſignificandum animæ damnum quod patitur corpus per hanc actionem, & ejus imbecillitatem, in eo quod refiſtere illi non potuerit, ipſi repræſentet utrumque ceu mala ſibi ſemper ingrata, nifi cum ea producant bona quæ pluris facit.

ARTICULUS XCV.

Quomodo etiam poſſint excitari à bonis & malis quæ anima non obſervat, etiamſi ad ipſam pertineant; ut voluptas, quæ oritur ex eo quod quis ſe in periculum conjecerit, aut mali præteriti meminert.

Sic voluptas, quam ſæpe capiunt juvenes difficilia quædam aggrediendo, & ſe maximis periculis objiciendo, etſi nullam inde vel utilitatem vel gloriam ſperent, oritur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur ſit difficilis. Id enim facit impreſſionem in eorum cerebro, quæ iuncta illi quam formare poſſent, ſi cogitarent bonum eſſe ſe fenfire ſatis animoſos, ſatis felices, ſatis induſtrios aut ſatis fortes ad talia pericula adeunda, in cauſa eſt ut illis delectentur. Et voluptas quæ fruuntur ſenes, cum recordantur malorum quæ paſſi ſunt, inde procedit, quod ſibi repræſentent, bonum aliquod eſſe, potuiſſe nihilominus in illis ſubſiſtere.

ARTICULUS XCVI.

*Quinam sint motus sanguinis & spirituum qui producunt
quinque precedentes Passiones.*

Quinque Passiones quas cœpi hîc explicare, adeo vel junctæ sunt vel oppositæ sibi invicem, ut facilius sit eas simul considerare quam de singulis sigillatim differere, prout de Admiratione seorsim tractatum fuit. Eorum vero causa non est ut Admirationis in solo cerebro, sed etiam in corde, in liene, in jecore, & in omnibus aliis partibus corporis, quatenus inserviunt productioni sanguinis, & deinde spirituum. Etsi enim omnes venæ deducant sanguinem quem continent ad cor, evenit tamen aliquando ut quarundam sanguis eò majori cum vi propellatur quam reliquarum; & accidit etiam ut orificia per quæ cor subit, aut per quæ ex illo egreditur, sint quandoque vel latiora vel strictiora, quàm aliàs.

ARTICULUS XCVII.

Precipua experimenta quæ inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

Considerando autem varios motus quos experientia prodit in nostro corpore, dum anima nostra variis Passionibus agitur, observo, in Amore cum solus est, id est cum eum non comitatur quædam vehemens Lætitia aut Cupiditas, aut Tristitia, pulsum æqualem esse, & intensiorem robustioremque solito, sentiri dulcem calorem in pectore, & concoctionem ciborum promptè fieri in stomacho, adeo ut hic Affectus sit utilis valetudini.

ARTICULUS XCVIII.

In Odio.

Contra observo, in Odio pulsum esse inæqualem & debilem, & sæpè frequentiore ac vermiculantem; sentiri frigora mixta nescio quo calore aspero & pungente in pectore; stomachum cessare ab officio, & proclivem esse ad nauseam & evomendos cibos assumptos, aut saltem ad eos corrumpendos & convertendos in pravos humores.

ARTI-

ARTICULUS XCIX.

In Lætitia.

IN Lætitia, pulsum esse æqualem & solito frequentiore, nec tamen æquè intensum ac fortem ut in Amore, & sentiri calorem gratum, qui non solum in pectore est, sed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum sanguine qui eò affluere copiose cernitur; & interea prostratum quandoque appetitum esse, quia digestio minus bene procedit quam aliàs.

ARTICULUS C.

In Tristitia.

IN Tristitia pulsum esse debilem & lentum, & quasi vincula sentiri circa cor quæ illud coarctant, ac stirias quæ illud congelant, & suam communicant frigiditatem reliquo corpori; & nihilominus quandoque vigere appetitum, & sentiri stomachum non cessare ab officio, modò nihil odii cum Tristitia mixtum sit.

ARTICULUS CI.

In Cupiditate.

DEnique observo hoc speciale in Cupiditate, quod agitet cor violentius quam ulla alia Passio, & suppeditet cerebro plures spiritus, qui inde transeunt in musculos, omnes sensus reddunt subtiliores, & omnes partes corporis mobiliiores.

ARTICULUS CII.

Motus sanguinis & spirituum in Amore.

HÆ observationes ac plures aliæ, quas scribere prolixum foret, occasionem mihi dederunt judicandi, quod cum intellectus sibi representat aliquod objectum Amoris, impressio quam hæc cogitatio facit in cerebro, deducat spiritus animales per nervos sextæ conjugationis ad musculos qui circa intestina & stomachum sunt, modo convenienti ad efficiendum ut succus ciborum qui convertitur in novum sanguinem, transeat celerrime ad cor, nec subsistat in jecore, & qui eo propulsus

pulsus majori vi, quam qui est in aliis corporis partibus, illud ingredia-
tur copiosius, ibique excitet fortiolem calorem, quia crassior est eo qui
jam sæpius rarefactus fuit circulando per cor: Unde fit ut mittat quo-
que ad cerebrum spiritus, quorum partes crassiores & agitatiores solito
sunt: & hi spiritus corroborantes impressionem quam fecit prima cogi-
tatio objecti amabilis, cogunt animam immorari illi cogitationi. Atque
in eo consistit Affectus Amoris.

ARTICULUS CIII.

In Odio.

Contra in Odio, prima cogitatio objecti quod averfamur, ita de-
ducit spiritus qui sunt in cerebro ad musculos stomachi & intesti-
norum, ut impediane ne succus ciborum se cum sanguine misceat, co-
arctando omnia ostiola per quæ solet eò fluere; & ita quoque deducit
eos ad parvos nervos lienis & infimæ partis jecoris ubi est receptacu-
lum bilis, ut partes sanguinis, quæ versus illam regionem solent rejici,
inde exeant & fluant, cum illo qui est in ramis venæ cavæ, ad cor: quod
efficit multum inæqualitatis in ejus calore; quia sanguis qui ex liene ve-
nit non nisi ægrè calefit & rarefit; & è contrario is qui venit ex parte in-
feriore jecoris, ubi semper fel est, ardet & se dilatat citissimè. Quocir-
ca spiritus qui adeunt cerebrum, habent quoque partes valde inæquales,
& motus valde extraordinarios. Unde fit ut ibi corroborent Ideas Odii,
quas jam impressas reperiunt, & disponant animam ad cogitationes ple-
nas acerbatis & amaroris.

ARTICULUS CIV.

In Lætitia.

IN Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Jecoris, Stomachi, aut Inte-
stinorum, quam qui sunt in reliquo corpore, & specialiter ille qui cir-
ca orificia cordis est, qui ea aperiens & dilatans, facilitatem suppeditat
sanguini quem alii nervi ex venis propellunt ad cor, illud subeundi & ex
illo egrediendi majori copiâ solito. Et quia sanguis qui tum cor subit,
jam sæpius illud pertransivit, veniendo ex arteriis in venas, ideo se faci-
le dilatat, & producit spiritus, quorum partes cum sint valde æquales
& subtiles, aptæ sunt formandis & firmandis impressionibus cerebri,
quæ dant animæ cogitationes lætas & tranquillas.

ARTI-

ARTICULUS CV.

In Tristitia.

Contra in Tristitia orificia cordis valde contrahuntur per nervulum quo circumdantur, nec ullo modo sanguis venarum agitur. Quod efficit ut ex eo parum admodum cor adeat; & interim via per quas succus ciborum fluit ex stomacho & ex intestinis ad jecur, apertæ manent; unde appetitus manet imminutus, nisi cum Odium, quod sæpe Tristitiæ junctum est, eas claudit.

ARTICULUS CVI.

In Cupiditate.

Denique Cupiditatis Passioni id proprium est, quod voluntas obtinendi aliquod bonum, aut fugiendi aliquod malum, transmittat celerimè spiritus cerebri ad omnes partes corporis, quæ inservire possunt actionibus eò requisitis, & specialiter ad cor, & partes quæ ipsi plus sanguinis suppeditant, quò ejus majorem solito copiam recipiendo, emittat majorem spirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad conservandam & confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quàm ad transfundendum inde in omnia organa sensuum, & omnes musculos qui possunt adhiberi ad obtinendum quod desideratur.

ARTICULUS CVII.

Quæ sit causa horum motuum in Amore.

DEduco autem rationes horum omnium ex iis quæ superius dicta sunt, nempe dari talem nexum inter animam & corpus, ut ubi semel junximus aliquam actionem corpoream alicui cogitationi, altera deinceps se nobis non offerat quin alia se pariter exhibeat. Ut videmus in iis qui ægri pharmacum aliquod hauserunt magna cum aversione, eos non posse quippiam postea vel bibere vel edere ejusdem ferè saporis, quin rursus eandem habeant aversionem: nec similiter posse cogitare de aversione haberi solita circa pharmaca, quin idem sapor ipsis in mentem redeat. Videtur enim mihi, primas Passiones quas anima nostra sensit, cum cœpit nostro corpori jungi, inde ortas esse, quod aliquando sanguis vel alius succus qui ingrediebatur cor, erat alimentum solito convenientius.

tius conservando ibi calori qui principium est vitæ: quod in causa erat ut anima sibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id est illud amarret; & simul spiritus fluebant ex cerebro ad musculos eos qui poterant comprimere vel agitare partes ex quibus venerat ad cor, ut ipsi adhuc amplius ejusdem generis submitterent. Hæ vero partes erant stomachus & intestina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur & pulmo, quem muscoli diaphragmatis premere possunt. Ideo hic idem motus spirituum semper deinceps comitatus est Affectum Amoris.

ARTICULUS CVIII.

In Odio.

Aliquando è contrario veniebat quidam peregrinus succus ad cor, qui nec erat aptus conservando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat ut spiritus ascendentes ex corde ad cerebrum excitarent in Anima affectum Odii. Et simul etiam hi spiritus progrediebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant propellere sanguinem ex liene, & ex parvis venis jecoris ad cor ad impediendum ne succus ille noxius illud ingrederetur; & deinde ad eos qui poterant repellere hunc eundem succum ad intestina, & ad stomachum, aut etiam aliquando cogere stomachum eum evomere. Unde fit ut iidem motus soleant comitari Affectum Odii. Et videre est ad oculum, dari in jecore plurimas venas aut canales satis latos, per quos succus ciborum transire potest ex vena porta in venam cavam, & inde in cor, nullatenus immorando in jecore; sed & dari quoque infinitas alias minores, in quibus subsistere potest, & quæ semper continent aliquid residui sanguinis, ut etiam lien; qui sanguis cum crassior sit eo qui in aliis corporis partibus est, potest commodius cedere in alimentum ignis qui in corde est, quando stomachus & intestina illud non suppeditant.

ARTICULUS CIX.

In Letitia.

Contigit quoque aliquando sub initium nostræ vitæ, ut sanguis contentus in venis esset alimentum satis conveniens ad conservandum cordis calorem, & tali quantitate eum ibi contineri, ut is calor aliunde alimentum suum arcessere opus non haberet: Quod excitavit
in

in Anima affectum Lætitiæ, & efficit simul ut orificia cordis sese solito magis aperirent, & ut spiritus abunde fluere ex cerebro, non solum in nervos qui inserviunt aperiendis his orificiis, sed etiam in genere in omnes alios qui propellunt sanguinem venarum ad cor, & impediunt ne eo recens veniat ex jecore, liene, intestinis & stomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiā.

ARTICULUS CX.

In Tristitia.

Aliquando contra evenit ut corpus opus habuerit nutrimento; atque id est quod primam Animæ Tristitiā sentiendam præbere potuit, saltem eam quæ non juncta fuit Odio. Id ipsum etiam effecit ut orificia cordis sese contraxerint, quia parum sanguinis recipiebant, & ut pars magna hujus sanguinis venerit ex liene, quod est instar ultimæ cellæ ex qua cordi suppeditari potest, cum aliunde non satis copiose illuc commeat. Idcirco motus spirituum & nervorum qui inserviunt ita contrahendis orificiis cordis, & eò deducendo sanguini lienis, comitantur semper Tristitiā.

ARTICULUS CXI.

In Cupiditate.

Tandem primæ Cupiditates quæ animam potuerunt subire, cum recens juncta esset corpori, fuere recipiendi res sibi convenientes, & repellendi noxias. In hunc autem finem spiritus cœperunt exinde movere omnes musculos, & omnia organa sensuum, omnibus modis quibus moveri possunt. Quod in causa est ut nunc, cum anima aliquid cupit, totum corpus fiat agilius & magis dispositum ad se movendum, quam aliàs solet: Et cum accidit insuper, corpus sic dispositum esse, id reddit animæ cupiditates validiores & ferventiores.

ARTICULUS CXII.

Quæ sint signa externa harum Passionum.

Quod hic posui, satis aperit causam differentiarum pulsus, & omnium aliarum proprietatum quas supra vindicavi his Passionibus, ut non sit opus ultra immorari in illis magis explicandis. Sed quia solum obser-

G

vavi

vavi in singulis quod observari potest, ubi unaquæque illarum sola est, & inservit cognoscendis motibus sanguinis & spirituum qui eas producunt, superest adhuc ut dicam de pluribus signis externis, quæ eas comitari solent, & quæ melius observantur cum plures simul sunt mixtæ, ut vulgo obtinet, quam cum separatæ sunt. Præcipua horum signorum sunt actiones oculorum, & vultus, mutationes coloris, tremores, langor, leipothymia, risus, lacrymæ, gemitus, suspiria.

ARTICULUS CXIII.

De actionibus oculorum & vultus.

Nulla est Passio quam non specialis quædam actio oculorum indicet; & hoc tam palam est in quibusdam, ut etiam servi stupidissimi possint ex oculis sui heri observare, num in se iratus sit nec ne. Verum etsi percipiamus facile has oculorum actiones, & sciamus quid significant, non ideo facile est eas describere, quia unaquæque composita est ex plurimis mutationibus quæ accidunt motui & figuræ oculi, quæ adeo particulares & parvæ sunt ut earum unaquæque separatim percipi non possit, etsi id quod resultat ex earum conjunctione observare sit facillimum. Idem fere dici potest de actionibus vultus, quæ Passiones quoque comitantur; etsi enim majores sint oculorum actionibus, difficile tamen est eas distinguere. Et tam parum differunt, ut dentur homines qui eundem ostentant vultum cum plorant ac alii cum rident. Verum est aliquas esse satis notabiles; ut sunt rugæ frontis in Ira, certi quidam motus nasi & labiorum in Indignatione & Irrisione; sed non videntur esse tam naturales quam voluntariæ. Et in genere omnes actiones tum vultus tum oculorum possunt ab anima mutari, cum volens occultare suam passionem, sibi fortiter imaginatur contrarium; ita ut possint æquè adhiberi ad dissimulandos Affectus, ac ad illos declarandos.

ARTICULUS CXIV.

De mutationibus coloris.

Non ita facile potest impediri Erubescencia aut Pallor, cum quædam Passio disponit ad alterutrum; quia hæ mutationes non pendent à nervis & musculis, ut præcedentes, sed proveniunt magis rectè & immediatè à corde, quod fons Passionum dici potest, quatenus præparat sanguinem & spiritus ad eas producendas. Certum autem colorem.

SECUNDA PARS.

51

lorem vultus non nisi ex sanguine venire, qui continuo fluens ex corde per arterias in omnes venas, & ex omnibus venis in cor, plus minusve faciem colorat; prout plus vel minus replet parvas venas quæ sunt versus superficiem ipsius.

ARTICULUS CXV.

Quomodo Lætitia inducat ruborem.

ITa Lætitia reddit colorem magis vivum & purpureum, quia aperiens cordis catarractas efficit ut sanguis citius fluat per omnes venas, & calidior subtiliorque factus inflat mediocriter omnes vultus partes; quo facies serenior & lætior redditur.

ARTICULUS CXVI.

Quomodo Tristitia pallescere faciat.

Tristitia contra contrahendo orificia cordis efficit ut sanguis fluat lentius per venas, & frigidior & crassior factus minus loci debeat occupare, ita ut sese recipiens ad latiores quæ sunt cordi proximiores, deferat magis remotas, quarum visibiliores cum sint in vultu, eâ ratione apparet pallidus & emaciatus: præcipue cum Tristitia magna est, aut cum subito advenit, ut in Consternatione videmus, cujus inopinatus adventus auget actionem quæ cor contrahit.

ARTICULUS CXVII.

Quomodo tristes sæpe rubeant.

AT sæpe evenit ut tristes non pallescant, sed contra rubeant. Quod tribui debet aliis Affectibus qui se Tristitiæ jungunt, nimirum Amori, aut Cupiditati, & quandoque etiam Odio. Nam hæ Passiones calefacientes aut agitantes sanguinem qui venit ex jecore, intestinis aliisque partibus interioribus, eum propellunt ad cor, & inde per magnam arteriam ad venas faciei, Tristitia, quæ contrahit ab omni parte orificia cordis, id necquicquam impediens, nisi cum profundissima est: sed quantumvis sit duntaxat mediocris, ea impedit facile ne sanguis qui ita ad venas vultus devenit, descendat versus cor, dum Amor, Cupiditas, aut Odium eò alium ex partibus interioribus propellunt. Idcirco hic sanguis subsistens circa faciem eam rubentem reddit; imo rubi-

G 2

cundio-

cundiores quàm in Lætitiâ; quia color sanguinis eo magis apparet quominus celeriter fluit, & quoniam insuper majori copiâ congregari sic potest in venis faciei, quam cum orificia cordis sunt magis aperta. Id patet in Pudore, qui componitur partim ex sui ipsius amore, & desiderio urgente vitandi præsentem infamiam; quâ ratione adducitur sanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem; partim ex mediocri Tristitiâ, quæ impedit ne idem ille sanguis ad cor redeat. Idem apparet etiam ordinariò cum ploratur; nam, ut postea dicam, Amor junctus Tristitiæ producit lachrymarum maximam partem. Et idem apparet in Ira, in qua sæpe subita vindictæ cupido miscetur Amori, Odio, & Tristitiæ.

ARTICULUS CXVIII.

De Tremoribus.

TRemores duas diversas causas habent. Quarum altera est, quod aliquando nimis pauci spiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera quod aliquando nimis multi veniant ad rectè claudenda ostiola musculorum; quæ juxta id quod dictum fuit artic. xi. debent esse clausa, ut determinentur motus membrorum. Prima causa apparet in Tristitiâ & in Metu, ut etiam cum frigus tremorem inducit. Nam hæ Passiones, æquæ ac frigus aëris, sic possunt condensare sanguinem, ut cerebro non supeditet sat spirituum quos inde in nervos immittere queat. Altera causa apparet sæpe in iis qui aliquid fervide cupiunt, aut ex ira valde æstuant, ut & in illis qui ebrii sunt. Nam hæ duæ Passiones æquæ ac vinum aliquando tot spiritus ad cerebrum mittunt, ut inde ordine non possint deduci in musculos.

ARTICULUS CXIX.

De Languore.

Languor est dispositio ad relaxationem & cessationem omnis motus, quæ sentitur in omnibus membris. Provenit sicut tremor ex eo quod non sat multi spiritus nervos ingrediantur; sed modo diverso; nam causa Tremoris est, quod non satis sit spirituum in cerebro ad parendum determinationibus glandis cum eos propellit ad aliquem musculum; at Languor provenit ex eo, quod glans eos non determinat ad influendum potius in hos musculos quam in illos.

ARTI-

ARTICULUS CXX.

Quomodo producat ab Amore & Cupiditate.

PASSIO autem quæ constantius producit hunc effectum est Amor, junctus Cupiditati rei cuius acquisitio non concipitur ut possibilis in præsentia. Nam amor adeo occupat animam in consideratione objecti amati, ut adhibeat omnes spiritus qui sunt in cerebro, ad ejus imaginem sibi representandam, & sistat omnes motus glandis qui non inserviunt huic effectui. Ac observandum de Cupiditate, proprietatem quam ei attribui reddendi totum corpus mobilius, ipsi non convenire nisi cum desideratum objectum tale concipitur ut illo ipso tempore possit aliquid fieri quod ei acquirendo inserviat. Nam si è contrario concipiatur impossibile tum esse quicquam facere quod eò conferat, omnis agitatio cupiditatis manet in cerebro, nullo modo transiens in nervos; & penitus occupata in confirmanda Idea objecti desiderati, residuum corpus languidum relinquit.

ARTICULUS CXXI.

Eum posse etiam proficisci ab aliis Passionibus.

VERUM quidem est, Odium, Tristitiam ac ipsammet Lætitiam etiam posse aliquem Languorem inducere, cum admodum violentæ sunt; quia occupant penitus animam in consideratione sui objecti, præsertim ubi rei alicujus Cupiditas, cui acquirendæ nihil contribui potest in præsentiarum, illis adjungitur. Sed quoniam magis attenditur ad ea objecta quæ quisque sibi voluntate conjungit, quam ad illa quæ à se separant, aut ulla alia, nec languor pendet ex inopinato occursum, sed eget aliquo tempore ut formetur, reperitur magis in Amore quam in aliis omnibus Affectibus.

ARTICULUS CXXII.

De Lipothymia.

LIPOTHYMIA sive animi Deliquium non multum distat à morte: morimur enim cum ignis qui in corde est planè extinguitur, sed in lipothymiam incidimus cum ita suffocatur ut adhuc aliquid residui caloris maneat, quo postea rursus accendi potest. Sunt autem plures affectio-

nes corporis quæ efficere possunt ut ita in leipothymiam incidatur. Verum inter Passiones observatur nonnisi lætitiæ extremam id posse. Modus vero, quo credo eam hunc effectum producere, est, quod aperiens extraordinarie orificia cordis, sanguis venarum illud subeat tanto impetu & ea quantitate, ut ibi non possit rarefieri sat cito à calore, ad removendas pelliculas sive valvulas quæ claudunt ostia harum venarum; quâ ratione suffocat ignem, quem conservare solet cum cor non subit nisi ad mensuram.

ARTICULUS CXXIII.

Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur.

Videtur quidem magnam Tristitiæ, quæ ex inopinato advenit, debere sic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem possit extinguere; tamen non observamus id accidere, aut si accidat, rarissimum est: cujus rei hanc credo esse rationem, quod non possit tam parum sanguinis inesse cordi quin sufficiat ad ejus conservandum calorem, cum illius orificia ferme clausa sunt.

ARTICULUS CXXIV.

De Risu.

Risus consistit in eo quod sanguis qui venit ex cavitate dextra cordis per venam arteriosam, inflans subito pulmones & iteratis vicibus, efficit ut aer quem continent cogatur exire cum impetu per asperam arteriam, in qua format vocem inarticulatam & sonoram; & tam pulmones sese inflando, quam hic aer exeundo, impellunt omnes musculos diaphragmatis, pectoris, & gutturis; quâ ratione movent musculos vultus qui aliquam cum illis connexionem habent. Atque hæc sola vultus actio, cum illa voce inarticulata & sonora, Risus nuncupatur.

ARTICULUS CXXV.

Cur non comitetur maximas Lætitiæ.

Et si autem Risus videatur unum ex præcipuis signis Lætitiæ, eum tamen producere non potest nisi demum ubi mediocris fuerit, & aliquid habuerit admirationis vel odii admixtum. Nam experientia constat, quod in summo gaudio nunquam ejus causa efficiat ut in cachinnos pro-

prorumpatur, imo neque tam facile eo tunc invitari possumus ab aliqua alia causa, quam ubi tristes sumus; Cujus rei ratio est, quod in maximis lætitiis pulmo adeo semper plenus sit sanguine ut amplius per vices iteratas inflari nequeat.

ARTICULUS CXXVI.

Quæ sint ejus præcipuæ causæ.

Non nisi autem duas observare possum causas quæ ita subito inflent pulmonem. Prima est inopinatus occurfus Admirationis, qui junctus Lætitiæ tam cito aperire potest orificia cordis, ut magna copia sanguis ingrediens simul ejus dextrum latus per venam cavam ibi rarefiat, & transiens inde per venam arteriosam inflat pulmonem. Altera est commixtio cujusdam liquoris qui auget rarefactionem sanguinis. Nec magis idoneum ad id reperio, quam fluidiorem partem illius qui ex liene venit; quæ pars sanguinis ubi ad cor propulsa fuerit ab aliqua levi commotione Odii, quam juvat inopinatus Admirationis occurfus, & sese in eo miscuerit cum sanguine qui venit ex aliis corporis partibus, quem Lætitia abunde introducit, potest efficere ut ille sanguis ibi dilatetur multò magis solito. Eodem modo quo videmus multos alios liquores igni impositos inflari subito, cum vasi in quo sunt parum aceti infunditur. Nam fluidior pars sanguinis, qui ex liene venit, naturâ similis est aceto. Experientia quoque nobis ostendit, in omnibus occasionibus, quæ possunt producere hunc risum solutum qui ex pulmone venit, semper subesse aliquam leviolem causam Odii, aut saltem Admirationis. Ac illi quorum lien non admodum sanus est, obnoxii sunt non solum majori Tristitiæ quam cæteri, sed etiam per dilucida intervalla majori Lætitiæ & Risui: quoniam lien emittit duplicem sanguinem ad cor, unum valde crassum & densum, qui producit Tristitiam, alterum valde fluidum & subtilem qui Lætitiâ excitat. Et sæpe post multum Risum naturaliter propendimus ad Tristitiam, quia cum fluidior pars sanguinis ex liene exhausta est, altera crassior eam versus cor subsequitur.

ARTICULUS CXXVII.

Quæ sit illius causa in Indignatione.

Quoad Risum qui aliquando comitatur Indignationem, ut plurimum est artificialis & fictus; sed ubi naturalis est, videtur oriri ex
Læti-

Lætitia inde concepta, quod videamus nos ab eo malo cui indignamur non posse offendi, & insuper quod nos occupatos sentiamus novitate inopinata illius mali; Adeo ut Lætitia, Odium & Admiratio ad eum producendum concurrant. Attamen credere volo, posse etiam produci absque aliqua Lætitia, à solo motu Aversionis, qui mittit sanguinem ex liene ad cor, ubi rarefit, & propellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum ferme vacuum reperit. Et in genere omne id quod subito potest inflare pulmonem hoc modo, efficit actionem externam Rîsus, nisi cum Tristitia eam mutat in actionem gemituum & ejulatum qui lachrymas comitantur. Quam ad rem de se ipso Vives scribit lib. 3. de Anima, cap. de Rîsu, ubi diutius jejunos fuisset, prima frustra quæ in os ingerebat sibi rîsum excussisse: cujus rei causa poterat esse quod ejus pulmo vacuus sanguine, propter defectum nutrimenti, celeriter inflabatur primo succo qui transibat ex stomacho ad cor, & quem sola comedendi Imaginatio eò poterat deducere, antequam succus ciborum quos comedebat eò pervenisset.

ARTICULUS CXXVIII.

De origine Lachrymarum.

Sicut Rîsus nunquam oritur ex maximis Gaudiis, ita nec Lachrymæ sprmanent ab extrema Tristitia, sed solum à mediocri, & quam comitatur vel sequitur aliquis sensus Amoris aut etiam Lætitiæ. Ut vero bene intelligatur earum origo, observandum est, quod etsi continuo multi vapores prodeant ex omnibus nostri corporis partibus, nulla tamen sit ex qua plures egrediantur quam ex oculis, propter magnitudinem nervorum opticorum, & multitudinem parvarum arteriarum per quas eò veniunt: Ac sicuti sudor solis constat vaporibus, qui cum egrediuntur ex aliis partibus, convertuntur in aquam in illarum superficie, ita lachrymæ fiunt ex vaporibus qui egrediuntur ex oculis.

ARTICULUS CXXIX.

Quomodo Vapores in aquam mutantur.

Sicut autem scripsi in Meteoris, explicando quomodo Vapores aëris mutantur in pluviam, id inde evenire, quod sint minus agitati, aut solito copiosiores; ita credo, eos qui exeunt ex corpore, cum solito minus sunt agitati, etsi tam copiosi non sint, tamen converti in aquam; unde

de sunt sudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur cum ægrotamus. Existimo itidem, eos cum multo copiosiores sunt, modo insuper non magis agitentur, pariter etiam in aquam converti; id quod eum producit sudorem qui exercitium comitatur. Ac tunc oculi non fudant, quia inter corporis exercitia, maxima parte spirituum ingredientem musculos qui ei movendo inserviunt, minus ex illis per nervum opticum it ad oculos. Denique eadem est omnino materia ex qua fit sanguis dum est in venis aut in arteriis; & spiritus cum est in cerebro, in nervis, aut in musculis; & vapores, cum inde prodit instar aëris; & denique sudor aut lachrymæ, cum in aquam condensatur in superficie corporis vel oculorum.

ARTICULUS CXXX.

Quomodo id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.

Porro nonnisi duas causas observare possum quæ faciant ut vapores qui ex oculis prodeunt mutantur in lachrymas. Prima est cum figura pororum per quos transeunt immutatur ex quocunque accidenti: hoc enim retardans motum istorum vaporum, & ordinem eorum mutans, efficere potest ut in aquam abeant: Sic vel festuca quæ in oculum incidit sufficit quibusdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat dispositionem pororum ipsius, adeo ut nonnullis angustioribus factis, parvæ vaporum partes per eos minus citò transeant, & pro eo quod antea exibant æqualiter à se invicem distantes, & ita separati manebant, sibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus est, quâ ratione se una jungunt, & ita in lachrymas convertuntur.

ARTICULUS CXXXI.

Quomodo præ Tristitia lachrymemur.

Altera causa est Tristitia, quam sequitur Amor, aut Latitia, vel in genere quælibet causa quæ efficit ut cor propellat multum sanguinis per arterias. Tristitia requiritur, quia refrigerans omnem sanguinem contrahit oculorum poros. Sed quoniam eos contrahendo dimi-
nuit pariter quantitatem vaporum quibus transitum dare debent, id non sufficit ad eliciendas lachrymas, nisi quantitas horum vaporum eodem

H

tempo-

tempore augeatur ab aliqua alia causa. Nihil vero est quod eam magis augeat quam sanguis qui emittitur versus cor in Passione Amoris. Sic videmus, eos qui tristes sunt non jugiter lachrymari, sed solum per intervalla, cum aliquam novam reflexionem faciunt versus objecta quæ colunt.

ARTICULUS CXXXII.

De Gemitibus qui comitantur lachrymas.

Tunc vero pulmones quandoque momento inflantur copiâ sanguinis qui eos subit, & qui inde expellit aërem quem continebant, qui per guttur egrediens gignit gemitus & clamores, qui solent comitari lachrymas; Et hi clamores ordinariò acutiores sunt illis qui comitantur risum, etsi fere eodem modo producantur; quoniam nervi qui inserviunt dilatandis aut contrahendis organis vocis, ad eam magis gravem vel acutam sive graciliorem reddendam, juncti cum illis qui aperiunt orificia cordis in Lætitia, & ea contrahunt in Tristitia, efficiunt ut hæc organa dilatentur aut contrahantur eodem tempore.

ARTICULUS CXXXIII.

Cur infantes & senes facillè lachrymentur.

Infantēs & senes ad lachrymandum magis propendent quàm qui sunt mediæ ætatis, sed diversis de causis. Senes sæpe lachrymantur ex Amore & Gaudio; nam hi duo Affectus simul juncti multum sanguinis propellunt ad cor eorum, & inde multos vapores ad oculos; & agitationem horum vaporum frigiditas illorum naturalis adeo remoratur, ut facile in lachrymas convertantur, etsi nulla Tristitia præcesserit. Quod si quidam senes etiam facile lachrymentur præ tædio vel ira, ad id non tam temperamento corporis sui quam animi disponuntur; Et id accidit iis solis qui tam debiles sunt, ut se patiantur penitus superari à parvis doloris causis, metus, aut commiserationis. Idem evenit infantibus, qui raro ex Lætitia lachrymantur, sæpius ex Tristitia, etiam quam Amor non comitatur: semper enim sat sanguinis habent ad producendos multos vapores, qui, cum eorum motum Tristitia remoratur, abeunt in lachrymas.

ARTI-

ARTICULUS CXXXIV.

Cur aliqui infantes potius palleant quam lachrymentur.

Sunt tamen nonnulli qui potius pallent quam lachrymantur, cum irati sunt; quod indicio in ipsis esse potest iudicii & animositatis extraordinariæ; scilicet cum id inde oritur quod considerant magnitudinem mali, & se ad fortem resistentiam parant, eodem modo quo ætate proveciores. Verum frequentior nota est pravæ indolis, nimirum cum id inde fit quod ad Odium proclives sint aut ad Metum. nam isti affectus imminuunt materiam lachrymarum. Et contra videmus eos qui facile plorant propensos esse ad Amorem & ad Commiserationem.

ARTICULUS CXXXV.

De Suspiriis.

Causa Suspiriorum à causa lachrymarum valde differt, etiamsi præsupponant ut hæ Tristitiam. Nam pro eo quod impelluntur homines ad lachrymandum cum pulmones pleni sunt sanguine; ad suspiria duccenda incitantur cum ferè eo destituuntur, & quædam imaginatio Spei aut Lætitiæ aperit orificium arteriæ venosæ, quod Tristitia contraxerat. Tum enim paululum illud sanguinis quod restabat in pulmonibus, decidens momento in lævum cordis latus per hanc arteriam venosam, eoque impulsus cupiditate perveniendi ad illam Lætitiæ, quæ eodem tempore agit omnes musculos diaphragmatis & pectoris, aër celerissime per os propellitur in pulmones, ad replendum locum quem deserit ille sanguis; Et id est quod dicitur *suspirare*.

ARTICULUS CXXXVI.

Unde veniant effectus Passionum quæ quibusdam hominibus peculiares sunt.

Cæterum ut suppleam hic paucis omne id quod posset addi circa varios effectus aut diversas causas Affectuum, mihi sufficiet repetere Principium cui omnia quæ de illis scripsi innituntur; nimirum talem nexum inter Animam & nostrum corpus esse, ut cum semel junximus quandam actionem corpoream cuidam cogitationi, neutra earum unquam se postea offerat, quin altera se quoque exhibeat; nec semper easdem

H 2

dem

dem esse actiones quæ iisdem cogitationibus junguntur. Id enim sufficit reddendæ rationi omnium eorum quæ unusquisque potest observare specialia vel in se vel in aliis, circa hanc materiam, quæ hîc explicata non fuerint. Etenim exempli gratiâ, facile est cogitare, miras quorundam aversiones, per quas nequeunt ferre odorem rosarum, aut præsentiam felis, aut similia, non aliunde proficisci quam quod ab initio suæ vitæ valde fuerint læsi à similibus quibusdam objectis, aut quia compassi sunt sensui matrum suarum, quæ gravidæ cum essent, à talibus læsæ fuerint. Certum enim est relationem dari inter omnes Matris motus, & motus Infantis quem gestat in utero, ita ut quod uni contrarium est alteri etiam noceat. Et odor rosarum potuit Infanti magnum capitis dolorem attulisse cum adhuc in cunis esset, aut felis potuit eum valde perterrefecisse nemine animadvertente, ac ipso nullam ejus rei memoriam postea conservante; quamvis idea aversionis quam tum pro illis rosis aut pro illo fele conceperat, impressa manserit ejus cerebro usque ad vitæ finem.

ARTICULUS CXXXVII.

De Usu quinque Passionum hîc explicatarum, prout ad corpus referuntur.

PROPOSITIS definitionibus Amoris, Odii, Cupiditatis, Lætitiæ, Tristitiæ, & explicatis omnibus motibus corporeis qui hos Affectus producant aut comitantur, solus eorum usus superest considerandus. De quo observandum est, quod secundum institutum Naturæ referantur omnes ad corpus, nec animæ imputentur nisi quatenus corpori juncta est; adeo ut eorum usus naturalis sit incitare animam, ad consentiendum & contribuendum iis actionibus quæ inservire possunt conservando corpori aut illi aliquatenus perfectius reddendo. Eo vero sensu Tristitia & Lætitia primæ adhibentur: Anima etenim non aliter immediate monetur de rebus quæ corpori nocent, quam sensu doloris, qui producit in ipsa, primum Passionem Tristitiæ, & tum Odium ejus quod hunc dolorem excitat, & tertio loco Cupiditatem se ab illo liberandi: prout etiam anima non immediate edocetur de rebus corpori utilibus, aliter quam specie quadam titillationis, quæ in ea excitans Lætitiâ, deinde producit Amorem illius rei quæ ejus esse causa creditur, & denique Cupiditatem id acquirendi quod efficere potest ut in hac Lætitiâ continuet, aut adhuc postea simili fruatur. Unde constat illas omnes
quinque

quinque utilissimas esse respectu corporis, imo Tristitiam quadantenus priorem & magis necessariam esse Lætitiâ, & Odium Amore, quia magis refert repellere quæ nocent & destruere possunt, quàm ea acquirere quæ aliquam perfectionem addunt, qua tamen carere possumus.

A R T I C U L U S C X X X V I I I.

De eorum defectibus, & mediis quibus corrigantur.

Sed quamvis hic usus Passionum sit maxime naturalis, nec omnia animalia bruta dirigant vitam suam aliter quam per corporeos motus, similes iis qui solent in nobis eas sequi, & ad quibus consentiendum nostram animam incitant; non semper tamen bonus est, cum multa sint corpori noxia, quæ nullam ab initio producant Tristitiam, imo quæ aliquam Lætitiâ præbent; & alia dentur ipsi utilia, quamvis primo obtutu incommoda & tristia sint. Præterea fere semper ostendunt tam bona quam mala quæ repræsentant multo majora & majoris momenti quam revera sunt; ita ut nos incitent ad illa quærenda & hæc fugienda majori cum fervore & cura quam par est; prout etiam videmus, bestias sæpe decipi per escam, & ad vitanda minora mala præcipites ferri in majora. Idcirco experientia uti debemus & ratione, ad distinguendum bonum à malo, & eorum justum valorem cognoscendum, ne unum pro alio sumamus, aut quidpiam cum excessu sectemur.

A R T I C U L U S C X X X I X.

*De usu earundem Passionum quatenus pertinent ad animam.
Et primo de Amore.*

A Tque ita sufficeret, si nihil præter corpus haberemus, aut ipsum meliorem nostri partem constitueret: verum quoniam nostri pars minima est, debemus præcipue considerare Passiones quatenus ad Animam pertinent, respectu cujus Amor & Odium oriuntur ex notitia, & præcedunt Lætitiâ ac Tristitiâ, nisi cum duæ hæ ultimæ tenent locum cognitionis, cujus & species sunt. Et cum illa cognitio vera est, id est, cum res ad quas amandas nos incitat revera bonæ sunt, & revera illæ malæ ad quarum odium nos invitat, Amor est multo melior Odio, neque nimius esse potest, & semper producit Lætitiâ. Dico, hunc Amorem valde bonum esse; quia nobis vera bona jungens nos tantò perfectiores reddit. Dico quoque nimium esse non posse: ad summum enim inten-

fiſſimus Amor nihil amplius efficere poteſt, quam ut nos tam perfecte his bonis jungat, ut Amor quo ſpeciatim in nos ipſos ferimur nullam in eo ponat diſtinctionem: quod credo nunquam malum eſſe poſſe. Eum neceſſario ſequitur Lætitia, quia nobis repræſentat id quod amamus, ut bonum quod ad nos pertinet.

ARTICULUS CXL.

De Odio.

Odium è contrario tam remiſſum eſſe nequit quin noceat, & nunquam ſine Triftitia eſt. Dico nimis parvum aut remiſſum eſſe non poſſe, quia ad nullam actionem incitatur ex Odio mali, ad quam longè melius non poſſimus incitari ab Amore boni cui contrarium eſt, ſaltem ubi hoc bonum & hoc malum ſatis nota ſunt. Concedo enim odium mali quod ſolo dolore innotefcit neceſſarium eſſe reſpectu corporis; ſed hic ſolum loquor de eo quod ex clariori cognitione procedit, quodque ad ſolam animam refero. Dico quoque nunquam illud ſine Triftitia eſſe, quia cum malum nil niſi privatio ſit, concipi non poteſt abſque aliquo ſubjecto reali cui inſit, & nihil reale eſt quod in ſe non habeat aliquam bonitatem; Atque adeo Odium quod nos abducit ab aliquo malo, nos ſimul removet à bono cui junctum eſt; & cum privatio hujus boni repræſentatur animæ inſtar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Triftitiam. Exempli gratiâ, Odium quod nos alienat à cujuſdam malis moribus, nos ſimul ab ejus converſatione removet, in qua aliàs poſſemus reperire aliquod bonum, quo privari nos male habet. Et ſic in aliis omnibus Odiis obſervare poſſumus aliquam Triftitiæ cauſam.

ARTICULUS CXLI.

De Cupiditate, Lætitia, & Triftitia.

Quod ad Cupiditatem, liquet eam cum procedit ex vera notitia malam eſſe nequire, ſi modum non excedat, & ab eadem notitia dirigatur. Evidens quoque eſt Lætitiâ non poſſe non bonam eſſe, & Triftitiâ malam, reſpectu animæ; quoniam in Triftitia conſiſtit omnis incommoditas quam anima patitur à malo, & in Lætitiâ omnis poſſeſſio boni quod ad ipſam pertinet: Ita ut, niſi corpus haberemus, auderem dicere, nos non poſſe nimis indulgere Amori & Lætitiæ, vel nimis vitare Odium & Triftitiâ. Verum motus corporei qui hos Affe-

ctus

ctus comitantur, possunt omnes nocere valetudini cum valde violenti sunt, & contra ipsi utiles esse si moderati fuerint.

ARTICULUS CXLII.

De Lætitia, & Amore comparatis cum Tristitia & Odio.

CÆterum quandoquidem Odium & Tristitia debent rejici ab anima, etiam cum à vera notitia procedunt, debent igitur multo magis rejici cum ab aliqua falsa opinione proveniunt. Verum dubitari potest num Amor & Lætitia sint Affectus boni nec ne, cum ita malum habent fundamentum: mihi que videtur, eas, ubi præcise tantum considerantur in se ipsis, respectu animæ, posse dici quod, etsi Lætitia sit minus solida, & Amor minus utilis, quàm ubi melius fundamentum habent, nihilominus tamen præferri debeant Tristitiæ & Odio male fundatis. Adeo ut in eventibus hujus vitæ in quibus vitare nequimus periculum deceptionis, semper præstet inclinare versus Affectus qui tendunt ad bonum, quam versus eos qui respiciunt malum, etsi solius illius vitandi gratia id faciamus: Imo sæpe falsa Lætitia, melior est Tristitia, cujus causa vera est. Sed idem de Amore dicere non ausim respectu Odii. cum enim Odium justum est, nos solum removet à subiecto, quod continet malum; à quo separari, bonum est: at Amor qui injustus est nos jungit rebus quæ nocere possunt, aut saltem quæ non merentur adeo à nobis tantopere æstimari: quæ ratione vilescimus & deprimimur.

ARTICULUS CXLIII.

De iisdem affectibus quatenus referuntur ad Cupiditatem.

OPortet vero exacte observare, id quod modo dixi de his quatuor Affectibus, non habere locum nisi cum considerantur præcise in se ipsis, neque nos ferunt ad ullam actionem. Quatenus enim excitant in nobis cupiditatem, cujus interventu dirigunt nostros mores, certum est omnes eos quorum causa falsa est posse nocere, & contra omnes eos quorum causa justa est posse prodesse. Imo cum æqualiter malum habent fundamentum, Lætitiæ ordinario nocentiorum esse Tristitiæ; quia hæc ingenerans moderationem & metum, disponit quadante-nus ad Prudentiam; illa vero imprudentes & temerarios efficit eos qui se illi permittunt.

ARTI-

ARTICULUS CXLIV.

De Cupiditatibus quarum eventus nonnisi à nobis pendet.

Verum quia hæ Passiones nos ad ullas actiones ferre nequeunt nisi per Cupiditatem quam excitant, illam ipsam Cupiditatem dirigere speciatim studendum est, & in eo consistit præcipua Ethicæ utilitas. Prout autem modo dixi eam semper bonam esse cum veram sequitur notitiam, ita non potest non mala esse cum alicui errori innititur. Error autem, ut mihi videtur, qui frequentius obtinet in Cupiditatibus, in eo situs est, quod non satis distinguantur res quæ penitus à nobis pendent, ab aliis. Nam quoad res quæ ex nobis solis pendent, id est ex nostro Libero Arbitrio, sufficit scire, eas esse bonas, ut non possint nimis fervide desiderari, eo quod sit virtutem sectari res bonas facere quæ à nobis pendent, nec possit nimis fervide Virtus desiderari: ut taceam quod, cum non possit non bene succedere, utpote à nobis solis dependens, quod ita appetimus, semper inde percipiamus omnem illam quam expectabamus satisfactionem. Sed vitium quod hîc vulgo committitur non in eo consistit quod nimis, sed tantum in eo quod non satis appetatur. Summum verò contra id remedium est, liberare animum quoad fieri potest ab omnibus aliis cupiditatibus minus utilibus; deinde anniti clare cognoscere & cum attentione considerare bonitatem illius rei quæ appetenda venit.

ARTICULUS CXLV.

De iis quæ nonnisi ab aliis causis pendent: Et quid sit Fortuna.

Quod ad ea quæ nullo modo à nobis pendent, quantumvis bone queant esse, nunquam fervide appetenda sunt: non solum quia possunt non evenire, & ita nos eò magis cruciari quò vehementius ea concupiverimus; verum præcipue quia occupando nostras cogitationes, abducunt studium nostrum à rebus aliis quarum acquisitio pendet à nobis. Sunt autem duo remedia generalia contra has vanas Cupiditates. Primum est Generositas, de qua postea. Secundum est, quod sæpe debemus reflectere animum ad Providentiam divinam, & cogitare impossibile esse aliquid evenire alio modo quam ab æterno determinavit hæc Providentia; ita ut sit instar fati vel immutabilis Necessitatis quæ opponenda est Fortunæ, ad eam subruendam, ut Chimæræ quæ non aliunde quam ex errore intellectus nostri provenit. Nec enim quicquam

quam appetere possumus, nisi id aliquo modo possibile censeamus; Nec possumus existimare possibilia quæ à nobis non pendent, nisi quatenus cogitamus ea à Fortuna pendere, id est quatenus judicamus ea evenire posse, & similia aliàs contigisse. Illa autem opinio non aliunde provenit quam ex eo quod non novimus omnes causas, quæ ad singulos effectus concurrunt. Cum enim non succedit res quam censuimus pendere à fortuna, indicio id est quandam ex causis necessariis ad eam producendam defecisse, & per consequens eam fuisse absolute impossibilem; ac nunquam similem accidisse, id est ad cujus productionem similis causa defuerit; adeo ut nisi id antea ignorassemus, nunquam eam existimassemus possibilem, nec per consequens eam appetivissemus.

ARTICULUS CXLVI.

De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.

Rejicienda igitur penitus est vulgaris opinio, extra nos dari Fortunam, quæ efficiat ut res contingant vel non contingant ut ei lubet, & sciendum omnia dirigi à Providentia divina, cujus decretum æternum adeo infallibile & immutabile est, ut exceptis iis quæ idem Decretum voluit pendere ex nostro Arbitrio, cogitare oporteat respectu nostri nihil evenire quod necessarium non sit, & quadantenus fatale; adeo ut absque errore cupere non possimus ut aliter eveniat. Sed quia major pars cupiditatum nostrarum se extendit ad res quæ totæ à nobis non pendent, nec totæ ab aliis, debemus exacte distinguere in illis id quod nonnisi à nobis pendet, ut ad id solum nostram cupiditatem pretendamus. Et quoad residuum, etsi ejus successum censere debeamus fatalem & immutabilem, ne circa illud se occupet nostra cupiditas, considerandæ tamen sunt rationes ex quibus id plus vel minus sperari possit, ut ex inserviant dirigendis nostris actionibus: Nam exempli gratia, si nobis quid sit alicubi negotii, quo queamus per duas diversas vias pervenire, quarum una soleat multò tutior altera haberi, etsi fortè decretum Providentiæ sit, ut si eam viam sequamur quam tutiorem arbitramur, infallibiliter in latrones incidamus, omni periculo per aliam defuncturi, non ideo debemus nos indifferenter ad alterutram eligendum habere, vel acquiescere in fatali immutabilitate hujus decreti; sed ratio exigit ut eligamus viam quæ tutior esse solet; & Cupiditas nostra in eo debet expleri cum eam sequuti fuerimus, quicquid inde mali nobis obvenerit; quia cum hoc malum fuerit respectu nostri

I

inevi-

inevitabile, nulla subfuit causa exoptandi ut ab illo eximeremur, sed solummodo id faciendi quod optimum intellectus noster potuit cognoscere, ut suppono nos fecisse. Et sane cum ita nos exercemus in distinctione fati à fortuna, assuescimus facile in dirigendis nostris cupiditatibus tali modo, ut quoniam eorum impletio nonnisi à nobis pendet, semper nobis plenam satisfactionem dare possint.

ARTICULUS CXLVII.

De Commotionibus internis Anima.

Hic adhuc unicam considerationem adjiciam, quia mihi multum infervire videtur ad impediendum quominus aliquid ab Affectibus nostris incommodi patiamur; scilicet nostrum bonum & malum pendere præcipuè à commotionibus internis, quæ in anima nonnisi ab ipsa anima excitantur: in quibus differunt ab his Passionibus quæ semper pendent à quodam motu spirituum. Quamvis autem hæ commotiones animæ sæpe jungantur Passionibus quibus similes sunt, sæpe etiam possunt reperiri cum aliis, imo nasci ex plane contrariis. Exempli gratia, cum maritus deflet uxorem suam mortuam, quam (ut quandoque fit) ægrè videret restitutam vitæ, potest fieri ut ejus cor eâ Tristitiâ contrahatur quam apparatus exequiarum & absentia personæ cujus conversationi assuetus erat in ipso excitant. Quin fieri potest ut reliquæ quædam Amoris vel Commiserationis ejus imaginationi obversantes eliciant ex ipsius oculis veras lachrymas; quamvis nihilominus sentiat Lætitiâ occultam in animo, cujus commotio tantum virium habet, ut Tristitia & lachrymæ quæ eam comitantur nihil ex ejus viribus imminuere possint. Et cum legimus tragicos aut inusitados casus, vel cum eos repræsentari videmus in Theatro, id ipsum in nobis quandoque excitat Tristitiâ, quandoque Lætitiâ, aut Amorem, aut Odium, & in genere omnes Affectus, prout diversa objecta se nostræ imaginationi offerunt, sed insuper clanculum gaudemus quod eos in nobis excitari sentiamus: Estque hæc ipsa voluptas Lætitiâ intellectualis, quæ æquè facile ex Tristitia oriri potest ac ex cæteris omnibus Affectibus.

ARTICULUS CXLVIII.

Exercitium virtutis summum esse remedium contra Passiones.

Quoniam autem hæ internæ commotiones nos propius tangunt, & per consequens amplius in nos possunt quam Affectus à quibus differunt,

ferunt, quique cum illis reperiuntur, certum est omnes tumultus qui aliunde veniunt nullam vim habere nocendi animæ nostræ, modo satis semper habeat apud se unde contenta sit, sed potius augere ejus Lætitiā, eo quod observans se ab illis lædi non posse, id ei ad suam perfectionem cognoscendam inserviat. Ut autem anima nostra ita contenta sit, nihil aliud debet quam virtutem exacte sectari. Quicumque enim ita vixit ut conscientia sua exprobrare ei nequeat ipsum unquam neglexisse ea facere quæ meliora esse judicavit, (quod hic voco sectari virtutem) inde percipit satisfactionem, quæ tam potens est ad eum felicem reddendum, ut violentiores motus Affectuum nunquam sat habeant virium ad turbendam tranquillitatem animæ ipsius.

PASSIONES ANIMÆ;

TERTIA PARS.

De Passionibus Particularibus.

ARTICULUS CXLIX.

De Æstimatione & Despectu.

Explicatis sex primitivis Affectibus, qui se habent instar generum quorum cæteri sunt species, hic succincte observabo quid insit singulare in unoquoque istorum, servato eo ordine juxta quem eos supra enumeravi. Duo primi sunt *Æstimatio* & *Despectus*. Nam etsi hæc nomina ordinariò solas notent opiniones, quæ citra Passionem habentur de uniuscujusque rei pretio, attamen quia sæpe ex his opinionibus nascuntur Affectus quibus nomina specialia indita non fuere, hæc ipsa illis attribui posse videntur. *Æstimatio* vero quatenus Passio, est inclinatio animæ ad sibi repræsentandum valorem rei æstimatæ, quæ inclinatio producitur à motu speciali spirituum, ita deductorum in cerebrum ut in eo confirmant impressiones quæ huic rei inserviunt. Ut è contrario, *Despectus* est inclinatio quam anima habet ad considerandam vilitatem aut tenuitatem ejus quod contemnit, producta à motu spirituum qui confirmat Ideam hujus tenuitatis.

ARTICULUS CL.

Has duas Passiones nil nisi species Admirationis esse.

Atque sic hæ duæ Passiones nihil sunt aliud quàm Admirationis species. Cum enim non admiramur magnitudinem aut parvitatem cujusdam objecti, nos illud nec pluris nec minoris facimus, quam ratio dicat debere fieri, ita ut illud tum æstimemus vel contemnamus absque Passione: & quamvis sæpe æstimatio in nobis excitetur ab Amore, & Despectus ab Odio, illud universale non est; nec aliunde provenit, quàm ex eo quod plus vel minus propendamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitatem alicujus objecti, quia plus vel minus illud diligimus.

ARTICULUS CLII.

Etiam posse quem se ipsum æstimare vel despiciere.

Quamvis autem hæ duæ Passiones possint in genere referri ad quælibet objecta, tamen præcipuè observantur cum ad nos ipsos referuntur, id est cum proprium nostrum meritum vel æstimamus vel despiciamus. Atque tunc motus spirituum à quo sunt, adeo est in propatulo, ut mutet ipsam vultum, gestus, incessum, & in genere omnes actiones eorum qui sublimius vel sequius solito de se ipsis sentiunt.

ARTICULUS CLII.

Propter quam causam nos æstimare possimus.

Quoniam vero ex sapientiæ partibus hæc una & præcipua est, nosse quomodo & qua de causa quisque se æstimare aut despiciere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Unum duntaxat in nobis observo quod justam causam nobis possit suppeditare nosmet ipsos æstimandi, nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, & imperium quod in nostras voluntates exercemus. Nam præter solas actiones pendentes ex isto arbitrio, nihil est unde possumus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo similes, nos nostri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura quæ nobis confert.

ARTI-

ARTICULUS CLIII.

In quo consistat Generositas.

Sic credo veram *Generositatem*, quæ efficit ut homo se æstimet quantum potest legitime, in eo solum consistere, partim quod norit nihil revera suum esse, exceptâ hac liberâ dispositione suarum voluntatum, nec cur debeat laudari, vel vituperari, nisi quod illâ bene vel male utatur; partim quod sentiat in se ipso firmum & constans propositum eâ bene utendi, id est nunquam carendi voluntate suscipiendi & exequendi omnia quæ ea judicaverit meliora esse: quod est perfecte sequi virtutem.

ARTICULUS CLIV.

Eam impedire, ne contemnantur alii.

Qui hoc de se norunt & sentiunt, sibi facile persuadent, singulos alios homines idem de se ipsis sentire, quoniam in eo nihil est quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnant, & quamvis sæpe videant, alios ea admittere sphalmata quæ ostendunt ipsorum imbecillitatem, sunt tamen proniores ad eos excusandos quam carpendos, & ad credendum, eos potius ex notitiâ quam bonæ voluntatis defectu peccare. Ac prout non se putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditione, formæ præpollent, vel aliâs cæteros superant in aliis quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis quos similiter præcellunt, quod hæc omnia ipsis videantur haud magna consideratione digna, præ bona illa voluntate ex qua sola se æstimant, & quam supponunt quoque esse aut ad minimum posse esse in singulis aliis hominibus.

ARTICULUS CLV.

In quo consistat Humilitas honesta.

Atque sic Generosiores solent quoque Humiliores esse, & *Humilitas* honesta consistit solum in ea reflexione quam facimus super infirmitatem nostræ naturæ, & errores quos olim potuimus commisisse, aut deinceps possumus committere, qui non minores sunt iis qui ab aliis committi possunt; efficitque ut nos nemini præferamus, reputantes, pariliter cæteros qui pollent nobiscum suo libero Arbitrio, a quæ bene ac nos illo posse uti.

ARTICULUS CLVI.

Quæ sint proprietates Generositatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Passionum.

QUI hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; sic tamen ut nihil suscipiant cujus non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam bene facere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, semper perfecte humani, affabiles & officiosi erga unumquemque sunt. Ac præterea absolutè dominantur suis Affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypiæ, & Invidiæ: quod reputent, nihil cujus acquisitio à se non pendeat tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines, quia eos omnes æstimant; & Metui, quod fiduciâ propriæ virtutis fiant securi; & denique Iræ, quod parvi pendentes quæcunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant suis adversariis ut se ab illis læsos agnoscant.

ARTICULUS CLVII.

De Superbia.

QUOTquot vero bonam opinionem de se ipsis concipiunt quacunque alia de causa, non pollent vera Generositate, sed tantum turgido fastu, qui semper valde vitiosus est, etsi eo magis quo causa propriæ æstimationis injustior fuerit. Omnium vero injustissima est superbire absque causa, id est cum quis in eo nihil cogitat sibi inesse meriti propter quod æstimari debeat, sed solummodo, quia meritum non magnificat, sibi que imaginando, gloriam nihil aliud esse quam usurpationem, credit, eos qui ejus sibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Estque hoc vitium ita irrationale & absurdum, ut vix crederem dari homines qui illi se prostituerent, si nemo unquam injustè laudaretur: Sed assentatio tam latè dominatur, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat sæpè laudari propter res quæ nullam laudem merentur, imo quæ vituperio sunt dignissimæ; quod occasionem præbet stupidioribus in hanc superbiæ speciem incidendi.

ARTI-

ARTICULUS CLVIII.

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis.

Sed quæcunque sit causa propriæ æstimationis, si diversa fuerit à voluntate quæ sentitur bene semper utendi suo libero Arbitrio, unde dixi manare Generositatem, producit semper factum valde vitiosum, & qui adeo differt ab hac vera Generositate, ut habeat effectus absolute contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, divitiæ, honores &c. eo magis soleant æstimari quo in paucioribus extant, imo sint ferme omnia ejus naturæ ut pluribus communicari non possint, id efficit ut superbi contentur cæteros omnes deprimere, & suis cupiditatibus mancipati habeant animam indefinenter agitatam ab Odio, Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTICULUS CLIX.

De Humilitate vitiosa.

Quoad Abjectionem aut Humilitatem vitiosam, ea consistit præcipuè in eo quod quis se imbecillum sentiat aut parum constantem, & quod quasi destitutus usu jureque liberi sui arbitrii, nequeat ea non facere, quorum tamen debet postea ipsum pœnitere; tum etiam in eo quod credit, se non posse per semet ipsum subsistere aut carere pluribus rebus quarum acquisitio pendet ab alio. Atque sic directò opponitur Generositati. Et sæpè evenit ut illi qui ingenium abjectius habent, sint arrogantiores & superbiores: ut generosiores sunt modestiores & humiliores. Sed cum illi qui mente forti & generosa præditi sunt, animum non mutant ob prospera vel adversa quæ ipsis accidunt; illi qui è contrario abjecto & infirmo sunt animo, à sola fortuna diriguntur; nec eos prosperitas minus inflat quam deprimat adversitas. Imo sæpè videas ut se demittant turpiter apud eos à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac simul insolenter se efferant supra eos à quibus nihil sperant vel timent.

ARTICULUS CLX.

Qualis sit motus spirituum in his Passionibus.

Cæterum inde facile cognoscitur, Superbiam & Abjectionem non solum vitia esse, sed etiam Passiones, quod eorum commotio valde

de se prodit extrinsecus in illis qui subito vel inflantur vel dejiciuntur ex nova quadam occasione. Sed dubitari potest, num Generositas & Humilitas, quæ virtutes sunt, possint etiam esse Passiones, quia eorum motus minus conspicui sunt, nec videtur ita virtuti cum Passionibus convenire ac vitio. Attamen non video qui idem motus spirituum, qui intervit confirmandæ cuidam cogitationi cujus fundamentum malum est, nequeat similiter eam confirmare cum justo nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generositas in propria æstimatione consistunt, ac in eo solum differunt quod ea sui æstimatio vel injusta sit vel justa, mihi videntur posse referri ad unam eandemque Passionem, quæ excitatur motu composito ex motibus Admirationis, Lætitiæ, & Amoris, tam ejus quo quis se ipsum amat, quam illius qui habetur pro re ea quæ efficit ut quis se ipsum æstimet; sicut è contrario motus qui excitat Humilitatem, five honestam five vitiosam, compositus est ex motibus Admirationis, Tristitiæ, & Amoris proprii mixti cum Odio defectuum qui efficiunt ut aliquis se despiciat. Nihilque differentia in his motibus observo, nisi quod motus Admirationis duas habet proprietates; primò quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deinde quod sit æqualis in suo progressu, id est, spiritus continent se movere eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abiectione quam in Generositate & Humilitate honesta, & contra ultima melius observatur in his quam in illis. Cujus ratio est, quod vitium vulgo ex ignorantia nascatur, & illi qui minus se norunt facilius superbiant, aut se demittant plus quam decet; quia quicquid ipsis recenter accidit, eos offendit inopinato, & efficit ut dum id sibi tribuunt se ipsos admirentur, & de se bene judicent vel sequiùs, prout existimant illud quod accidit in suum commodum cedere vel secus. Verum quoniam sæpe post rem ex qua superbierant sequitur alia quæ eos deprimit, ideo motus Passionum quibus agitantur varius est. Sed è contrario nihil est in Generositate quod non queat convenire cum Humilitate honesta, nec quicquam alibi quod eas immutare possit: Unde earum motus sunt firmi, constantes & semper sibi ipsis valde similes: sed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eò quòd qui se ita æstimant, satis norint causas propter quas se æstiment: Attamen potest dici, has causas adeo miras esse (nempe facultatem suo utendi libero Arbitrio, ex qua quis se ipsum æstimat, & infirmitates subiecti cui inest hæc facultas; quæ efficiunt ut non nimis se æstimet) ut quoties de novo menti occurrunt, semper novam Admirationem excitent.

ARTI-

ARTICULUS CLXI.

Quomodo Generositas acquiri possit.

Quin notandum est, Virtutes, vulgo sic dici solitas, esse habitus in anima qui eam ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reciproce ab illis produci possint. Observandum quoque, has cogitationes produci posse ab anima sola, sed sæpe evenire ut insuper aliquis motus spirituum eas confirmet; atque tum simul sunt actiones virtutis & Passiones animæ: sic etli nulla sit virtus cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea per quam nemo se ultra suum justum valorem æstimat; & credibile sit, omnes animas quas Deus indit corporibus nostris, non æquè nobiles & fortes esse; (quapropter hanc virtutem nominavi *Generositatem* secundum usum nostræ linguæ Gallicæ, potius quam *Magnanimitatem* secundum usum scholæ, in qua parum cognoscitur) certum est tamen, bonam Institutionem multum inservire ad corrigendos natalium defectus; & eum qui sæpè se occupavit in attenta consideratione liberi arbitrii, & quantum emolumenti situm sit in firmo proposito eo bene utendi, & ab alia parte quam vanæ & inutiles sint omnes curæ quæ ambitiosos excruciant, posse excitare in se Passionem, & exinde acquirere virtutem Generositatis: quæ cum sit quasi clavis omnium aliarum virtutum, & remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc consideratio esse digna quæ observetur.

ARTICULUS CLXII.

De Veneratione.

Veneratio sive cultus est inclinatio animæ, non solum ad æstimandum objectum quod veneratur, sed etiam ad se illi subjiciendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratiâ. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quas posse nobis vel bene vel male facere judicamus, etiam si nesciamus utrum sint facturæ. Amore & Devotione prosequimur potius quam simplici Veneratione eos à quibus nil nisi bonum expectamus; odimus verò eos à quibus nil nisi malum præstolamur: Et nisi judicaverimus, causam hujus boni vel mali liberam esse, illi nosmet ipsos non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic cum Ethnici Veneratione prosequabantur silvas, fontes, aut montes, non

K

proprie

propriè illas mortuas res venerabantur, sed Numina quæ illis præesse putabant. Et motus spirituum qui excitat hunc Affectum, componitur ex eo qui Admirationem excitat, tum ex eo qui excitat Timorem. de quo postea loquar.

ARTICULUS CLXIII.

De Dedignatione.

Similiter quod voco *Dedignationem*, est inclinatio animæ ad spernendam causam liberam, judicando, eam, etsi naturâ suâ capax sit bene vel malè faciendi, tamen adeo infra nos esse ut nobis neutrum facere possit. Et motus spirituum qui eam excitat, componitur ex illis qui excitant Admirationem, & Securitatem, aut Audaciam.

ARTICULUS CLXIV.

De usu harum duarum Passionum.

Generositas vero & Imbecillitas animi sive Abjectio determinant bonum & malum usum harum duarum Passionum. Quo enim anima nobilior & generosior fuerit, eo major inest ei inclinatio reddendi cuique quod suum est: Atque sic non solum habetur profundissima Humilitas respectu Dei, sed etiam absque repugnantia præstatur omnis Honor & Cultus qui hominibus debetur, unicuique secundum ordinem & auctoritatem quam in mundo obtinet, & nihil præter vitium contemnitur. Contra vero qui sunt animi abjecti & imbecillis, solent per excessum peccare, quandoque cum reverentur & timent res solo contemptu dignas, & quandoque cum dedignantur insolenter eas quæ plus reverentiæ merentur. Et sæpè celerrime transeunt ab extrema impietate ad superstitionem, & iterum à superstitione ad impietatem, ita ut nullum sit vitium nullaque inordinatio animi cujus capaces non sint.

ARTICULUS CLXV.

De Spe & Metu.

Spes est dispositio animæ ad sibi persuadendum id eventurum quod cupit, quæ producitur à motu speciali spirituum, conflato ex motu Lætitia & Desiderii inter se permixtis. Et *Metus* est alia animæ dispositio, quæ ipsi persuadet, id ipsum non eventurum. Ac observandum, has duas

duas Passiones, licet sibi contrarias, tamen posse simul alicui inesse; mirum ubi simul objiciuntur menti diversæ rationes, quarum quædam suadent eventum Cupiditatis facilem esse, aliæ difficilem eum reddunt.

ARTICULUS CLXVI.

De Securitate & Desperatione.

NUnquam autem altera harum Passionum comitatur Cupiditatem quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* satis ita firma est, ut planè expellat *Metum*, mutat naturam, & vocatur *Securitas* sive *Fiducia*: Et cum quis persuadetur, id quod cupit, eventurum, etsi continuet velle ut eveniat, desinit tamen agitari ab *Affectu* cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; sicuti cum *Metus* adeo extremus est, ut omnis spes decollet, sese convertit in *Desperationem*, & hæc Desperatio exhibens rem ut impossibilem, extinguit planè Cupiditatem, quæ nonnisi in possibilia fertur.

ARTICULUS CLXVII.

De Zelotypia.

Zelotypia est species *Metus* qui spectat Cupiditatem sibi conservandæ possessionem cujusdam boni; nec tam procedit ex vi rationum, quæ judicare faciunt illud amitti posse, quam ex magno æstimo in quo est; quod efficit ut examinentur vel minimæ suspicionis causæ, & sumantur pro rationibus maximi momenti.

ARTICULUS CLXVIII.

In quo hæc Passio honesta esse possit.

ET quoniam major habenda est cura conservandorum bonorum quæ majora, quam quæ minora sunt, hæc Passio in quibusdam occasionibus honesta & justa esse potest. sic exempli gratia militiæ Dux qui urbem maximi momenti servat, jure movetur Zelotypia pro ipsa, id est metuit omnia illa quibus occupari & intercipi posset: nec honesta mulier vituperatur quod sui honoris sit zelotypa, id est non solum à malefaciendo absteineat, sed quoque studiose vitet vel minimas obrectationis causas.

In quo vitiosa.

A St ridetur Avarus, cum Zelotypia ducitur pro suo Thesauro, id est, cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum furetur: nec enim pecunia meretur tantâ curâ asservari. Et contemnimus virum qui suæ uxoris zelotypus est, cum indicio sit, eam ab ipso non amari uti par erat, & quod vel de se vel de illa male opinetur. Dico quod illam non recte diligit: nam si vero Amore eam prosequeretur, nulla ratione ad sequius de illa suspicandum propenderet; Ac propriè eam non amat, sed solummodò bonum, quod in eo situm arbitratur ut solus eam possideat: nec metueret jacturam hujus boni, nisi eo se indignum aut suam uxorem infidelem esse judicaret. Cæterum hæc Passio nonnisi ad suspiciones & diffidentias refertur: propriè enim non est Zelotypia, conari aliquod malum vitare, cum ejus metuendi iusta causa subest.

ARTICULUS CLXX.

De Animi fluctuatione.

A Nimi fluctuatio est quoque species Metus. Quæ dum retinet Animam quasi in dubia lance inter plures actiones quas facere potest, in causa est ut nullam exequatur, & sic habeat tempus ad eligendum antequam se determinet; In quo revera habet quendam usum qui bonus est: Verum cum ulterius durat quam par est, & illud tempus deliberationi impendit, quod requirebatur ad agendum, pessima est. Dico autem eam esse speciem Metus; quamvis accidere possit, cum datur optio plurimarum rerum, quarum bonitas valdè æqualis apparet, ut incerti & fluctuantes hæreamus, etsi nullus propterea subsit Metus. Hæc enim species fluctuationis procedit solum à subjecto quod se offert, non autem ab ulla commotione spirituum. Quare Affectus non est, nisi in quantum metus errandi in electione ejus auget incertitudinem. Verum hic metus tam ordinarius & tam vehemens est in quibusdam, ut sæpè, etsi nihil occurrat eligendum, nec nisi unica res sese offerat vel sumenda vel omittenda, eos tamen detineat, & efficiat ut inutiliter subsistant in aliis exquirendis. Et tum est excessus Fluctuationis, ortus ex nimio Desiderio bene agendi, & imbecillitate Intellectus, qui destitutus notionibus

bus perspicuis & distinctis, nonnisi multas confusas habet. Quare remedium contra hunc excessum erit, assuescere formandis judiciis certis & determinatis de omnibus rebus quæ sese offerunt, & censere semper, officium præstari, cum sit quod melius esse judicatur, etsi forte pessime de eo judicetur.

ARTICULUS CLXXI.

De Animositate & Audacia.

Animositas cum Affectus est, non habitus vel inclinatio naturalis, est certus quidam calor sive agitatio quæ disponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuscunque naturæ sint. Estque *Audacia* Animositatis species, quæ disponit animam ad res eas exequendas quæ plus periculi habuerint.

ARTICULUS CLXXII.

De Æmulatione.

Estque Æmulatio pariliter ejus quædam species; sed alio sensu: potest enim Animositas considerari ut genus, quod dividitur in tot species quot extant diversa objecta, & in tot alias quot causas habet: Priori modo Audacia ejus species est, posteriori Æmulatio. Hæc vero nihil aliud est quàm calor qui disponit animam ad suscipiendas res quas sibi successuras sperat, quia aliis eas bene succedere videt, atque sic est species Animositatis, cujus causa externa exemplum est. Dico causam externam; quia insuper debet semper alia quædam interna subesse, quæ in eo sita est quod corpus ita sit dispositum, ut Cupiditas & Spes majorem vim habeant in sanguine copioso ad cor propellendo, quàm Metus aut Desperatio in eo impediendo.

ARTICULUS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

Notandum enim, quod licet objectum Audaciæ sit difficultas quam vulgo sequitur Metus aut etiam Desperatio, ita ut in rebus periculosioribus & desperatioribus plus Audaciæ & Animositatis adhibeatur, debeat tamen sperari vel certo credi finem qui intenditur successurum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus resistatur. At hic finis differt ab illo objecto: nec enim simul potest dari Certitudo & Desperatio ejus-

dem rei eodem tempore. Sic cum Decii in confertos hostes irruerant, & currebant ad mortem certam, objectum Audaciæ ipsorum erat difficultas conservandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil nisi Desperationem habebant, mori certissimi: Sed eorum finis erat animare milites suo exemplo, & ipsis consequi victoriam quam sperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam post mortem consequi, cujus certi erant.

ARTICULUS CLXXIV.

De Pusillanimitate, & Consternatione.

Pusillanimitas directe Animositati opponitur. estque languor sive frigus quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quæ faceret si isto Affectu careret. Et *Consternatio*, quæ contraria est Audaciæ, non solum frigus est, sed etiam perturbatio & stupor animæ, qui ipsi aufert facultatem resistendi malis quæ proxima esse putat.

ARTICULUS CLXXV.

De usu Pusillanimitatis.

Quamvis autem mihi persuadere nequeam, Naturam indidisse hominibus ullum Affectum qui semper vitiosus sit nullumque usum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conjicere possum cui bono hi duo queant inservire. Mihi solummodo videtur Pusillanimitatem quandam usum habere, cum homines eximit à suscipiendis laboribus ad quos ferendos incitari possent verisimilibus quibusdam rationibus, nisi aliæ certiores rationes ex quibus inutiles judicantur, excitassent hunc Affectum. Nam præterquam quod eximit animam ab his laboribus; inservit quoque corpori in eo, quod retardato motu spirituum, impedit quominus ejus vires dissipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius est, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam ex eo quod non satis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo sufficiet, hos duos Affectus in se ipso intendisse & auxisse.

ARTICULUS CLXXVI.

De usu Consternationis.

Quod attinet Consternationem, non video quæ unquam laudabilis vel utilis esse possit: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusillani-

Puſillanimitatis, Stuporis & Metus, qui ſemper vitioſus eſt; ſicuti Audacia exceſſus eſt Animoſitatis, qui ſemper bonus habetur, modo finis qui intenditur ſit bonus. Et quia præcipua cauſa Conſternationis eſt inopinatus incurſus, nihil melius eſt illi præcavendo quam uti præmeditatione, ſequæ ad omnes eos eventus præparare quorum metus eum producere poteſt.

ARTICULUS CLXXVII.

De morſu Conſcientiæ.

Morſus Conſcientiæ eſt ſpecies Triftitiæ ortæ ex dubitatione ſive ſcrupulo qui injicitur num id quod ſit vel factum eſt bonum ſit, nec ne. Et neceſſario præſupponit dubitationem: Nam ſi planè conſtaret, id quod ſit, malum eſſe, ab eo faciendo abſtineretur, quoniam voluntas non fertur niſi in ea quæ aliquam bonitatis ſpeciem præſeferunt. Et ſi conſtaret, id quod factum eſt malum eſſe, ejus pœnitentia qui fecit tangeretur non ſimplici morſu. Uſus autem hujus Affectus eſt, quod efficiat ut expendatur num res de qua dubitatur ſit bona nec ne, & impediatur ne fiat alia vice, quamdiu non conſtat bonam eſſe: ſed quia malum præſupponit, præſtaret nunquam ejus ſentiendi cauſam dari: ac præveniri poteſt iſdem mediis quibus Fluctuatio poteſt excuti.

ARTICULUS CLXXVIII.

De Irrifione.

Irrifio eſt ſpecies Lætitix mixtæ cum Odio. quæ inde oritur, quod deprehendatur leve aliquod malum in perſona quæ eo digna putatur: odio habetur illud malum, & gaudetur in illo reperiri qui eo dignus eſt. Et cum ex inopinato id accidit, repentina occupatio Admirationis cauſa eſt cachinnorum, juxta ea quæ dicta fuerunt ſupra de natura Riſus. Verum illud malum leviculum eſſe debet; ſi enim magnum fuerit, credi non poteſt eum qui illud patitur eo dignum eſſe, niſi ſimus prævæ admodum indolis, aut ipſum nimio Odio proſequamur.

ARTICULUS CLXXIX.

Cur Imperfectiſſimi quique ſoleant maximi Irrifores eſſe.

Quin videmus, eos qui defectus habent perinſignes, exempli gratiâ qui claudi ſunt, monoculi, gibboſi, aut qui aliquâ contumeliâ vel infa-

infamiâ publicè affecti sunt, specialiter proclives ad irrisionem esse; Cum enim cupiant cæteros omnes in pari gradu videre, lætantur ob mala quæ ipsis eveniunt, & eos illis dignos existimant.

ARTICULUS CLXXX.

De usu Foci.

Quod attinet Jocum modestum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula repræsentando, jocantibus ipsis interea nec ridentibus nec ullum Odium testantibus in personas; Affectus non est, sed qualitas honesti viri, quæ indolis ejus alacritatem denotat & animæ tranquillitatem; quæ notæ virtutis sunt; & sæpè quoque dexteritatem ingenii, in eo quod possit dare speciem aliquam jucundam rebus quas irridet.

ARTICULUS CLXXXI.

De usu risus in Foco.

Nec turpe est ridere cum jocos audimus aliorum: imo tales esse possunt, ut morositatis nimix foret, de illis non ridere. Verum cum ipsi jocamur, magis decet abstinere risu, ne videantur derepente & inopinatò occurrere res quas dicimus, vel nos ipsi videamur mirari dexteritatem nostram in illis inveniendis: Quin ita fit, ut eo magis ex inopinato occupent auditores.

ARTICULUS CLXXXII.

De Invidia.

Quæ vulgo dicitur *Invidia*, est vitium situm in perversitate indolis, quâ fit ut quidam doleant de bono quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illa voce ad significandam Passionem quæ semper vitiosa non est. Invidiæ igitur quatenus Affectus, species est Tristitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bonum accidere iis quos eo indignos arbitramur. Quod de solis fortunæ bonis cum ratione putari potest. Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, satis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea accepit à Deo antequam ullius mali perpetrandi capax esset.

ARTI-

ARTICULUS CLXXXIII.

Quomodo Iusta vel Injusta esse possit.

Sed cum fortuna alicui bona submittit quibus revera indignus est, nec alia de causa Invidia in nobis excitatur, nisi quod naturaliter amantes Justitiam, indignamur eam non observari in distributione horum bonorum, zelus est excusabilis; præsertim cum bonum quod aliis invidetur, ejus est naturæ ut in malum abire possit in eorum manibus, ut si fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio male versari possint. Imo cum quis sibi ipsi appetit idem bonum, nec potest illud consequi quod ab aliis qui illo indigniores sunt possideatur, ita redditur hæc Passio violentior, nec tamen ideo definit excusabilis esse modo odium quod continet solum respiciat pravam distributionem boni quod invidetur, & non personas quæ illud possident aut distribuunt. Sed pauci admodum adeo justi & generosi sunt, ut nullo Odio prosequantur eos, à quibus præveniuntur in acquisitione boni quod pluribus communicabile non est, quodque sibi exoptaverant, etsi qui illud acquisiverunt illo sint æquè digni vel etiam digniores. Quod verò frequentius invidetur, gloria est: quamvis enim aliorum gloria non impediatur quominus ad eam possimus aspirare, ejus tamen accessum difficiliorem reddit, & intendit pretium.

ARTICULUS CLXXXIV.

Unde fiat ut Invidi plerumque sint colore livido.

Cæterum nullum est vitium quod æque obsit felicitati humanæ ac Invidia. Nam præterquam quod qui eam laborant se ipsos excruciant, conturbant insuper quantum possunt voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris sunt lividi, id est pallidi, mixti flavo & nigro, & quasi contuso sanguine; unde fit ut Invidia Latine vocetur *Livor*. Quod optimè convenit cum iis quæ supra dicta sunt de motibus sanguinis in Tristitia & Odio. Nam hoc efficit ut flava bilis quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra quæ venit ex liene, sese diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit ut sanguis venarum minus habeat caloris & lentius fluat solito; quod sufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra potest quoque submitti in venas ab aliis plurimis causis, nec Invidia illas eò propellit satis copiosè ad mutandum vultus

L

colo-

colorem, nisi fuerit intensissima & diuturna, non censendi sunt omnes illi in quibus iste color apparet ad eam proclives esse.

ARTICULUS CLXXXV.

De Commiseratione.

Commiseratio est species Tristitiæ, Amori mixtæ aut benevolentiaæ erga illos quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos iudicamus. Atque sic contraria est Invidia, ratione sui objecti, & Irrisio- ni, quia illud alio modo considerat.

ARTICULUS CLXXXVI.

Qui sint maximè Misericordes.

Illi qui se valde debiles sentiunt & obnoxios adversæ fortunæ, viden- tur aliis propensiores ad hunc Affectum; quia sibi repræsentant alie- num malum ceu quod sibi quoque queat evenire, & sic ad Misericor- diam moventur magis ex Amore sui quàm aliorum.

ARTICULUS CLXXXVII.

Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.

Atamen Generosiores & qui sunt animo fortiori, ita ut nihil mali sibi metuant, & se supra fortunæ imperium statuant, non carent Commiseratione: cum vident infirmitatem aliorum hominum, & eo- rum querelas audiunt. Pars enim est Generositatis, bene velle unicui- que. Verum hujus Commiserationis Tristitia amara non est, sed instar ejus quam producant casus tragici qui in Theatro repræsentari vi- dentur, magis est in exteriori & in sensu, quàm in ipsa anima, quæ in- terim fruitur satisfactione cogitandi se defungi suo officio dum compa- titur afflicto. Atque in hoc differt, quod cum vulgus misereatur eorum qui queruntur, quia putat, mala quæ patiuntur valde gravia esse, præci- puum contra objectum Commiserationis maximorum virorum sit im- becillitas eorum quos queri vident, quia censent, nullum accidens pos- se dari quod tam grave sit malum ac Pusillanimitas eorum est qui id ferre non possunt constanter; & quamvis odio habeant vitia, non ideo tamen oderunt eos quos illis vident obnoxios, sed solum eorum miserentur.

ARTI-

ARTICULUS CLXXXVIII.

Quinam Misericordia non tangantur.

Soli demum homines maligni & Invidi, quique naturaliter odio habent omnes alios, aut qui adeo stupidi sunt, vel ita excœcati prosperitate fortunæ, aut desperabundi ex adversitate, ut non putent, aliquid ampliùs mali sibi evenire posse, nulla Commiseratione tanguntur.

ARTICULUS CLXXXIX.

Cur hæc Passio ad lacrymandum excitet.

CÆterum facile in hoc Affectu lacrymæ emittuntur, quod Amor propellens multum sanguinis ad cor, efficiat ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Tristitiæ retardans agitationem horum vaporum, faciat ut in lacrymas mutentur, juxta id quod supra dictum fuit.

ARTICULUS CXC.

De Satisfactione sive Acquiescentia in se ipso.

Satisfactio sive Acquiescentia in se ipso, quam semper illi consequuntur qui constanter insistant virtuti, est habitus in eorum anima qui vocatur Tranquillitas & Quies Conscientiæ: sed ea quæ de novo comparatur ubi recenter aliquid factum est quod bonum putatur, est Passio, nempe species Lætitia, quam omnium esse dulcissimam arbitror, quia ejus causa non aliunde quam à nobis pendet. Attamen ubi illa causa iusta non est, id est, cum actiones ex quibus multum satisfactionis obtinetur non sunt magni momenti, vel etiam vitiosæ sunt, ridicula est, & non nisi superbiam & absurdam arrogantiam producendam inservit. Quod specialiter observari potest in iis qui, cum se religiosos putent, hypocritæ demum & superstitiosi sunt, id est, qui eo quod sæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonsos habeant, jejunent, eleemosynas largiantur, se plane perfectos putant, & sibi imaginantur se ita in gratia apud Deum esse, ut nihil facere queant quod ipsi displiceat, & omne quod ipsis sua Passio suggerit, bonum zelum esse; etsi quandoque suggerat, maxima crimina quæ in homines cadere possint, ut proderè Urbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id solum quod suas opiniones non sequantur.

ARTICULUS CXCI.

De Pœnitentia.

Pœnitentia est directe contraria Satisfactioni five Acquiescentiæ in se ipso, estque species Tristitiæ, quæ procedit ex eo quod credimus aliquid mali nos perpetrasse. Est autem valde amara, quia ejus causa non aliunde quam à nobis est. Quod tamen non impedit quominus utilissima sit, quando actio cujus non pœnitet revera mala est, ejusque certam habemus notitiam, quia ad aliàs melius agendum nos incitat. sed sæpè evenit ut imbecilliores animi pœnitentiâ ducantur eorum quæ fecerunt, etiam si ea mala esse certo nesciant; ac solùm id ita sibi persuadent quia metuunt; & si contrarium fecissent, ejus similiter ipsos pœniteret; quæ in illis imperfectio est commiseratione digna. Remedia vero huic defectui eadem sunt quæ inserviunt Fluctuationi tollendæ.

ARTICULUS CXCII.

De Favore.

Favor propriè est cupiditas videndi bonum evenire ei erga quem bonâ ferimur voluntate; sed hic utor isto vocabulo ad hanc significandam voluntatem, quatenus in nobis excitatur à bonâ quadam actione illius cui bene volumus. Propendemus enim naturaliter in amorem eorum qui res patrant quas existimamus bonas, etiam si ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa significatione est species Amoris, non Cupiditatis, etiam si cupiditas videndi benè esse ei cui favetur eum semper comitetur; & ordinariò jungitur Commiserationi, quia adversa quæ miseris evenire videmus efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ARTICULUS CXCIIL.

De Gratitude.

Gratiitudo quoque est Amoris species excitata in nobis ab aliqua actione ejus in quem ferimur, quaque credimus eum nobis benefecisse, aut saltem benefacere in animo habuisse. Ita continet idem quod Favor, & id amplius, quod innitatur actioni quæ nos tangit, & de qua etiam gratias referre desideramus; Idcirco longè majorem vim habet, præsertim in animis vel tantillum nobilibus & generosis.

ARTI-

ARTICULUS CXCI.

De Ingratitudine.

Quod attinet *Ingratitudinem*, ea Passio non est; natura enim nullum in nobis posuit spirituum motum quo excitetur, sed merum est vitium, directe oppositum Gratitude, quatenus hæc semper honesta est, & unum ex præcipuis vinculis societatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium est hominum brutorum & stolidæ superborum, qui putant, omnia sibi deberi; aut stupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi sentiunt infirmitatem & egestatem suam, demisse quærunt auxilium aliorum; quod ubi sunt consequuti, eos odio prosequuntur, quia destituti voluntate paria referendi, aut se id posse desperantes, & sibi fingentes omnes omnino secum venales & mercenarios esse, nihilque boni fieri nisi cum remunerationis spe, eos se decepisse arbitrantur.

ARTICULUS CXCV.

De Indignatione.

Indignatio est species Odii aut Aversionis, quæ naturaliter fertur in eos qui aliquid mali faciunt, quaecunque illud sit. Sæpe quidem Invidiæ commiscetur aut Misericordiæ, sed tamen objectum habet valde diversum. Illis enim solis indignamur qui bene vel male faciunt indignis; sed invidemus iis qui illud bonum consequuntur, & miseret nos eorum qui illud malum patiuntur. Revera tamen possidere bonum quo indignus fueris, est quadantenus male facere. Quæ causa esse potuit Aristoteli ejusque sequacibus, supponentibus, Invidiam semper vitium esse; eam quæ vitiosa non est, *Indignationis* nomine exprimendam.

ARTICULUS CXCVI.

Cur quandoque juncta sit Commiserationi, & quandoque Irrisio.

Etiam malefacere est quodammodo malum pati: unde fit ut quidam jungant suæ Indignationi Commiserationem, & quidam Irrisionem, prout feruntur bonâ vel malâ voluntate erga illos quos errare vident: Atque sic risus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem causa.

ARTICULUS CXCVII.

Quod sæpe eam comitetur Admiratio, neque incompatibilis sit cum Lætitia.

Sæpe quoque Indignationem comitatur Admiratio: solemus enim supponere omnes res futuras eo modo quo judicamus debere fieri, id est, eo modo quem bonum censemus; idcirco cum quid aliter evenit, id nobis inopinatum est, & admirationem ciet. Nec etiam cum Lætitia incompatibilis est, etsi frequentius jungatur Tristitiæ. Cum enim malum de quo indignamur, nobis nocere non potest, & cum nos consideramus quod simile quid facere nollemus, id nobis aliquam præbet Delectationem: Estque forte una ex causis risus; qui quandoque comitatur hunc Affectum.

ARTICULUS CXCVIII.

De ejus usu.

Cæterum Indignatio magis observatur in illis qui malunt videri ad dicti virtuti, quam in iis qui revera tales sunt. Quamvis enim qui amant Virtutem nequeant videre absque aliqua averfione aliorum vitia, tamen non nisi à gravioribus & extraordinariis commoventur. Morosi est & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injusti, indignari ob res quæ vituperari non possunt; & inepti absurdique, non restringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere usque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi qui nunquam suâ conditione suâve fortunâ contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiæ.

ARTICULUS CXCIX.

De Ira.

Ira est etiam species Odii aut Averfionis, quam habemus erga eos qui aliquod malum fecerunt; aut qui conati sunt nocere, non indifferenter quibusvis, sed speciatim nobis. Atque sic idem continet quod Indignatio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione quæ nos spectat, & cujus ulciscendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim Cupiditas illam ferè semper comitatur, ac directe opponitur Gratitude, ut Indignatio Favori. Verum incomparabiliter vehementior est aliis hisce
tribus

tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnium urgentissimum: Hæcque Cupiditas juncta Amori sui ipsius, Iræ suppeditat omnem sanguinis agitationem quam Animofitas & Audacia efficere possunt; & Odium efficit ut hanc agitationem suscipiat præcipuè sanguis biliosus qui ex liene venit, & ex parvis venis jecoris, & ingreditur in cor, in quo propter suam copiam, & naturam bilis quam admixtam habet, excitat calorem longè asperiores & ferventiores eo qui potest excitari ab Amore aut Lætitiâ.

ARTICULUS CC.

Quare minus metuendi qui ex Ira erubescunt quam qui pallent.

Sunt autem signa externa hujus Passionis diversa, secundum varia temperamenta personarum, & varietatem aliarum Passionum ex quibus componitur aut quæ illi junguntur, sic nonnulli videntur pallefcere aut tremere cum irascuntur, & alii erubescere vel etiam lachrymari. Et vulgo censetur Ira eorum qui pallent magis metuenda, quam eorum qui erubescunt. Cujus rei ratio est, quòd ubi nolumus aut non possumus nos aliter ulcisci quam vultu & verbis, explicamus omnem nostrum calorem omnemque nostram vim ab initio ipsius commotionis; unde rubor: & quandoque desiderium & commiseratio nostri ipsius, quod aliter nos ulcisci nequeamus, in causa est ut lacrymemur. At qui è contrario se servant & determinant majori ultioni, tristes fiunt, eo quod putent, ad id se teneri eâ actione ob quam irascuntur; quandoque etiam metuunt mala quæ sequi possunt ex consilio suscepto; quod primo obtutu eos reddit pallidos, frigidos, & tremantes: Ast ubi postea suam ultionem exequuntur, eò magis incalescunt quo frigidiores ab initio fuerant; sicut videmus, febres quæ à frigore incipiunt ut plurimum vehementiores esse.

ARTICULUS CCI.

Dari duas Iræ species, & optimos quosque priori magis esse obnoxios.

Inde monemur duas species Iræ posse distingui, quarum una promptissima est, & valde se prodit foris, sed tamen parum præstat, & facile sedari potest; altera quæ non ita ab initio apparet, sed magis corrodit, & quæ effectus periculosiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent, priori sunt magis obnoxii. Non enim oritur ex profundo

fundo odio, sed ex subitanea Aversione quæ eos derepente occupat; quia cum eò propendeant ut imaginentur omnia debere eo modo procedere quem optimum judicant, quamprimum aliter evenit, id mirantur, & inde offenduntur, sæpè etiam etsi res eos speciatim non spectet; quia cum multum diligant, causam eorum quos amant eo animo suscipiunt ac si sua foret: & sic quod nihil nisi materia indignationis in aliis esset, ipsis abit in causam iræ. Et quia inclinatio qua propendunt ad amandum efficit ut semper habeant multum caloris & multum sanguinis in corde, nequit aversio quæ eos derepente occupat tam parum bilis eò propellere, quin statim id excitet magnam commotionem in illo sanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia vis inopinatæ aversionis non continuat; & quamprimum deprehendunt, rem ob quam irati sunt non debuisse eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

ARTICULUS CCII.

Animas imbecilles & abjectas alter à magis abripi.

Altera Iræ species, in qua prædominantur Odium & Tristitia, non ita primo obtutu apparet, nisi forsan in eo quod pallorem inducat faciei: sed ejus vis paulatim augetur agitatione quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in sanguine, qui permixtus bili quæ propellitur ad cor ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat calorem asperum admodum & pungentem. Et sicuti generosiores sunt animæ illæ quæ plus gratitudinis habent, ita illæ sunt superbiores & viliores infirmioresque quæ se magis abripi patiuntur ab hac specie Iræ: Eo enim injuriæ majores apparent, quo superbia facit ut quis se ipsum magis æstimet, quin etiam quo pluri fiunt bona quæ auferunt; quæ eo magis æstimantur quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

ARTICULUS CCIII.

Generositatem esse pro remedio contra Iræ excessus.

Cæterum, etsi hic Affectus utilis sit ad suppeditandum nobis vigorem necessarium propulsandis injuriis, nulli tamen excessus majori cura vitandi veniunt, quod perturbantes judicium sæpè in ea inducant errata quorum postea pœnitere oportet; imo quandoque impediunt ne tam bene repellantur hæ injuriæ quam aliàs fieri posset, si minus adesset commotionis. Verum sicut nihil est quod Iram magis intendat quam superbia, ita credo Generositatem optimum esse remedium contra illius

illius excessus; quia dum facit ut parvipendantur omnia bona quæ possunt auferri, & contra maximi fiat libertas & imperium absolutum in semet ipsum, quod perit ubi ab alio lædi possumus, efficit ut contemptu solo aut ad summum indignatione ulciscamur eas injurias ex quibus alii solent offendi.

ARTICULUS CCIV.

De Gloria.

QUOD hîc nomine *Gloriæ* indigito, est species Lætitiæ fundata super Amorem sui ipsius, & quæ oritur ex opinione aut spe concepta laudis apud alios obtinendæ: Atque sic differt à satisfactione interiori, quæ nascitur ex opinione quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res quas ipsi non credunt bonas, & vituperantur ob eas quas meliores arbitrantur; sed ambæ æque sunt species propriæ æstimationis ac Lætitiæ. Causa enim est se ipsum æstimandi ubi videris te æstimari ab aliis.

ARTICULUS CCV.

De Pudore.

PUDOR è contrario est species Tristitiæ, fundata quoque super Amorem suimet ipsius, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: Et insuper species Modestitiæ aut Humilitatis, & propriæ diffidentitiæ: Cum enim quis eo usque se ipsum æstimat ut nequeat imaginari se ab ullo contemni, non facile potest pudore suffundi.

ARTICULUS CCVI.

De Ufu harum duarum Passionum.

GLORIA autem & Pudor eundem usum habent, in eo quod nos ad virtutem incitent, illa spe, hæc metu; solummodo instrui debet judicium de iis quæ revera digna sunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis; ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectus, ut olim faciebant Cynici: Etsi enim populus pessime judicet, attamen quia sine ipso vivere non possumus, & nostra refert ab illo æstimari, sæpe debemus ejus opiniones sequi potius quam nostras, quoad externa nostrarum actionum.

M

ARTI-

ARTICULUS CCVII.

De Impudentia.

Impudentia siue Inverecundia quæ Pudoris contemptus est, & sæpè etiam Gloriæ, non est Passio; quia nobis nullus inest motus specialis spirituum qui eam excitet; sed vitium est oppositum Pudori atque etiam Gloriæ, quatenus utraqûe bona est: sicut Ingratitudo opponitur Grati-
tudini, & Crudelitas Commiserationi. Præcipua vero Impudentiæ causa oritur ex gravibus contumeliis quibus aliquis sæpe affectus fuerit. Nemo enim dum juvenis est non putat laudem bonum esse, & infamiam malum majoris momenti ad vitam quam postea experientiâ liquet nonnullis, ubi post passas insignes quasdam contumelias honore se vident penitus distitutos & spretos ab omnibus. quare illi impudentes fiunt & inverecundi, qui bonum & malum ex Commoditatibus corporeis metientes, vident se illas æque possidere post has contumelias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis necessitatibus ad quas honor ipsos obligabat; & quod si jactura bonorum suo infortunio juncta sit, extent personæ piæ à quibus in eo sublevantur.

ARTICULUS CCVIII.

De Fastidio.

Fastidium est species Tristitiæ, ex eadem causa ortæ ex qua ante Lætitia processit. Ita enim constituti sumus, ut pleræque omnes res quas possidemus, bonæ non sint nostri respectu nisi ad tempus, & postea fiant incommodæ. Quod præsertim apparet in cibo & potu, qui non sunt utiles nisi quamdiu viget appetitus; sed fiunt noxii ubi cessat; & quia tum cessant Gustui grati esse, hæc Passio Gallicè dicta fuit *Desgoust*.

ARTICULUS CCIX.

De Cordolio ex bonis quæ perierunt.

Cordolium ex bonis quæ perierunt est quoque species Tristitiæ, quæ specialem amarorem in eo habet quod semper juncta sit cuidam Desperationi, & Recordationi Delectationis quam nobis attulerat fructio. Nunquam enim Cordolio tali afficimur nisi ex bonis quæ quondam possedimus, & quæ ita perierunt ut nulla spes supersit ea recuperandi eo tempore & modo quo eorum amissionem dolemus.

ARTI-

A R T I C U L U S C C X.

De Hilaritate.

DEnique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, species est *Lætitiæ*, quæ id habet speciale, quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteritorum, ex quibus homines se ita sublevatos sentiunt ac si grave aliquod onus quod diu bajulassent ex suis humeris remotum sentirent. Nihil autem video in his tribus *Passionibus* observatione valde dignum, nec etiam alia de causa eas hic posui, quam ut sequeretur ordinem enumerationis supra factæ. Sed mihi videtur hanc enumerationem fuisse utilem ad ostendendum nos nullam ex iis omisisse quæ digna foret speciali aliqua consideratione.

A R T I C U L U S C C X I.

Remedium Generale contra Passiones.

Nunc autem postquam eas omnes novimus, multo minus metuedæ sunt quam antea. Videmus enim, eas omnes naturâ suâ bonas esse, nihilque nobis vitandum ex illis præter earum pravos usus aut excessus: contra quos remedia quæ proposui sufficere possent, si quisque sat curæ haberet illa usurpandi. Sed quoniam inter illa remedia posui præmeditationem, & industriam quâ quis corrigere possit defectus suæ indolis, sese exercendo in separandis motibus sanguinis & spirituum in se à cogitationibus quibus jungi solent; fateor, paucos dari qui se satis præparaverint eo modo adversus omnes impetus; & hos motus in sanguine excitatos ab objectis *Affectuum*, sequi tam prompte ex solis impressionibus quæ in cerebro fiunt, & dispositione organorum, etsi eò anima nihil planè conferat, ut nulla sit sapientia humana quæ possit illis resistere, cum quis non satis se ad id paraverit. Ita plures nequeunt se à risu continere cum titillantur, etsi titillatione non delectentur. Nam impressio *Lætitiæ* & subitanæ occupationis quæ aliàs illis risum movit eandem ob causam, resuscitata in eorum phantasia efficit ut ipsorum pulmo quantumvis invitis inflatur subito à sanguine quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ suâ valde propendunt ad commotiones *Lætitiæ*, aut *Commiserationis*, aut *Terroris*, aut *Iræ*, abstinere vix possunt à Deliquio animi aut lacrymis, aut tremore, aut commotione sanguinis, ac si febri laborarent, cum eorum phantasia vehementer pulsatur ab objecto alicujus ex his *Passionibus*. Sed quod eo casu semper fieri potest, quodque putem hic posse poni ut remedium generalius & observatu facilius

M 2

contra

contra omnes excessus Affectuum est, quod ubi sentitur ea sanguinis commotio, præmoneri & meminisse oporteat, omnia quæ se imaginationi offerunt non aliò spectare quam ad animam decipiendum, eique representandum rationes, quæ inserviunt commendando objecto Passionis suæ, tanquam longe firmiores quam revera sint, & è contrario debiliores quæ eidem improbando serviunt. Et cum Passio non nisi talia persuadet quorum executio aliquam dilationem patitur, abstinendum à ferendo de illis extemplò iudicio; & aliò avertendæ sunt cogitationes, donec tempus & quies plane sedaverint commotionem quæ est in sanguine. Et denique cum incitat ad actiones in quibus necessarium est consilium sumi in arena, debet præcipue voluntas ferri in considerandis & sectandis rationibus quæ contrariæ sunt illis quas Passio profert, etiam si minus validæ appareant. Ita cum ex inopinato insurgit & impetit aliquis adversarius, occasio ea non permittit tempus infumæ deliberationi. Sed id mihi videntur hic semper posse qui solent animum reflectere super actionibus suis, ut nempe ubi se metu occupatos sentiunt conentur avertere cogitationem suam à periculi consideratione, attendendo rationibus propter quas multò major est securitas & honor in resistentia, quam in fuga: Et è contrario ubi sentiunt vindictæ cupiditate & Irâ se incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur, meminerint cogitare, imprudentiam esse, sese perdere, cum salus absque infamia potest obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præstare honeste canere receptui, aut in deditionem consentire, quam se more beluino exponere certæ morti.

ARTICULUS CCXII.

Ab illis solis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

Ceterum anima quidem suas Delectationes separatim habere potest; sed quod attinet eas quæ ipsi cum corpore communes sunt, illæ pendent plane ab Affectibus, adeo ut ii quos magis movere possunt, magis gustare possint hujus vitæ dulcedines; prout etiam in ea possunt acerbissima & amara quæque experiri, cum illis recte uti nesciunt, & ubi ipsis fortuna adversatur. sed sapientia præcipue huc confert quod nos doceat sic illis imperare, & tam dextre eas dispensare ut tolerabilia sint mala quæ producant, & ex omnibus Lætitiâ percipiatur.

F I N I S.

IN-

INDEX PASSIONUM

SIVE AFFECTUUM ANIMÆ.

PRIMA PARS.

De Passionibus in genere. Et eâ occasione de tota
hominis natura.

ARTICULUS.

ID quod Passio est respectu subjecti unius, semper esse actionem respectu alterius. Pag. 1 2. Ad cognoscendas Passiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus distinguendas esse. 2 3. Qualis regula cum in finem sit sequenda. ibid. 4. Calorem & motum membrorum procedere à corpore, & cogitationes ab anima. ib. 5. Erroneum esse credere animam dare motum & calorem corpori. 3 6. Quanam differentia sit inter corpus vivens & cadaver. ibid. 7. Brevis explicatio partium corporis, & de quibusdam illius functionibus. ibid. 8. Quodnam sit principium harum omnium functionum. 4 9. Quomodo fiat motus cordis. 5 10. Quomodo producantur spiritus animales in cerebro. ibid. 11. Quomodo fiant motus Musculorum. 6 12. Quomodo objecta externa agant in sensuum organa. 7 13. Hanc objectorum exteriorum actionem diversimode spiritus in musculos deducere posse. ibid. 14. Varietatem que est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursus. 8 15. Que sint causæ varietatis illius. ibid. 16. Quomodo omnia membra possint moveri per objecta sensuum, & per spiritus, absque operâ animæ. 9 17. Quanam sint functiones animæ. 10 18. De Voluntate. ibid. 19. De Perceptione. ibid. 20. De Imaginationibus & aliis cogitationibus que per animam formantur. 11	21. De Imaginationibus que pro causa habent solum corpus. ibid. 22. De differentia que est inter alias perceptiones. 12 23. De Perceptionibus quas referimus ad objecta que sunt extra nos. ibid. 24. De Perceptionibus quas ad corpus nostrum referimus. ibid. 25. De Perceptionibus quas ad animam nostram referimus. 13 26. Imaginationes, que solum pendent à motu fortuito spirituum, posse non minus veras Passiones esse, quam perceptiones que pendent à nervis. ibid. 27. Definitio Passionum animæ. 14 28. Explicatio primæ partis hujus definitionis. ibid. 29. Explicatio alterius partis. ibid. 30. Animam esse unitam omnibus corporis partibus conjunctim. 15 31. Dari glandulam in cerebro, in qua anima suas functiones speculius quam in aliis partibus exerceat. ibid. 32. Quomodo cognoscatur hanc glandulam esse præcipuam animæ sedem. 16 33. Sedem Affectuum non esse in corde. ibid. 34. Quomodo anima & corpus agant in se invicem. 17 35. Exemplum modi quo impressiores objectorum sese uniant in glande que est in medio cerebri. ibid. 36. Exemplum modi quo Passiones excitantur in Anima. 18 37. Quomodo apparent eas omnes effici à quodam motu spirituum. ibid. 38. Exemplum motuum corporis qui comitantur Passiones, & ab anima non pendent. 19 39. Quo-

I N D E X

39. Quomodo eadem causa possit excitare di-
versas Passiones in variis hominibus. <i>ibid.</i>	46. Quid impediat quominus anima possit
omnino de suis Passionibus statuere. 22
40. Quis sit præcipuus effectus Passionum. <i>ib.</i>	47. In quo consistant conflictus quos vulgo
imaginantur inter partem inferiorem &
superiorem animæ. <i>ibid.</i>
41. Quæ sit potentia animæ respectu corporis.
<i>ibid.</i>	48. In quo cognoscatur robur vel imbecillitas
animarum; & quodnam infirmiorum sit
vitium. 24
42. Quomodo reperiamus in memoria ea quo-
rum reminisci volumus. 20	49. Animæ vim sufficere absque cognitione
veritatis. <i>ibid.</i>
43. Quomodo anima possit imaginari, atten-
dere, & movere corpus. <i>ibid.</i>	50. Nullam tam imbecilem esse animam, quæ
non possit cum bene dirigitur acquirere
potestatem absolutam in suas passiones. 25
44. Vnamquamque voluntatem naturaliter
iunctam esse cuidam motui glandis, sed
vel industria vel habitu eam alius posse
jungi. 21	
45. Quæ sit animæ potestas respectu Passionum
suarum. <i>ibid.</i>	

S E C U N D A P A R S.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

A R T I C U L U S.

51. Q uam sint primæ Passionum causæ. 26	71. Nullam mutationem accidere in corde
vel in sanguine in hac Passione. <i>ibid.</i>
52. Quam sit earum usus; & quomodo enu-
merari possint. <i>ibid.</i>	72. In quo consistat vis Admirationis. <i>ibid.</i>
Ordo & enumeratio Passionum.	73. Quid sit super. 33
53. Admiratio. 27	74. Cui usui inserviant omnes Passiones, &
cui noceant. <i>ibid.</i>
54. Estimatio & Contemptus, Generositas
aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.
<i>ibid.</i>	75. Ad quid specialiter inserviat Admira-
tio. 34
55. Veneratio & Despectus. 28	76. In quo illa nocere possit. Et quomodo ejus
defectus possit suppleri, & corrigi exces-
sus. <i>ibid.</i>
56. Amor & Odium. <i>ibid.</i>	77. Quod nec stupidiore, nec doctiores in Ad-
mirationem magis ferantur. 35
57. Cupiditas. <i>ibid.</i>	78. Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi
ejus correctio negligitur. <i>ibid.</i>
58. Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & De-
speratio. <i>ibid.</i>	79. Definitiones Amoris & Odii. <i>ibid.</i>
59. Animi fluctuatio, Animofitas, Audacia,
Emulatio, Pusillanimitas, & Consternatio.
29	80. Quid sit sejungere vel separare voluntate.
36
60. Synteresis. <i>ibid.</i>	81. De distinctione solita fieri inter Amorem
Concupiscentiæ & Benevolentie. <i>ibid.</i>
61. Gaudium & Tristitia. <i>ibid.</i>	82. Quomodo Passiones valde differentes con-
veniant in eo quod Amoris participes
sunt. <i>ibid.</i>
62. Irrisio, Invidia, Commiseratio. <i>ibid.</i>	83. De differentia quæ est inter simplicem Be-
nevolentiam, Amicitiam, & Devotio-
nem. 37
63. Acquiescentia in se ipso, & Penitentia. 30	84. Non tot esse Odii species quot Amoris. 38
64. Favor & Gratitude. <i>ibid.</i>	85. De Complacentia & Horrore. <i>ibid.</i>
65. Indignatio & Ira. <i>ibid.</i>	86. Definitio Cupiditatis. 39
66. Gloria & Pudor. <i>ibid.</i>	87. Cupiditatem esse Passionem quæ non ha-
bet contrarium. <i>ibid.</i>
67. Fastidium, Desiderium, & Hilaritas. <i>ibid.</i>	88. Quæ
68. Cur hæc enumeratio Passionum differat
ab ea quæ vulgo recepta est. 31	
69. Non dari nisi sex Primitivas Passiones. <i>ib.</i>
De Admiratione, 32	
70. Ejus definitio & causa. 32	

ARTICULORUM.

88. *Quæ sint ejus diverse species.* ibid.
 89. *Qualis sit cupiditas quæ ex Horrore nascitur.* 40
 90. *Qualis sit illa quæ nascitur ex Complacentia.* ibid.
 91. *Definitio Letitiæ.* 41
 92. *Definitio Tristitiæ.* 42
 93. *Quæ sint causæ harum Passionum.* ibid.
 94. *Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil nisi corpus spectant; & in quo consistat Titillatio & Dolor.* ibid.
 95. *Quomodo etiam possint excitari à bonis & malis quæ anima non observat, etiam si ad ipsam pertineant; ut voluptas quæ oritur ex eo quod quis se in periculum conjece-rit, aut mali præteriti meminerit.* 43
 96. *Quinam sint motus sanguinis & Spirituum qui producant quinque præcedentes Passiones.* 44
 97. *Præcipua experimenta quæ inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.* ibid.
 98. *In Odio.* ibid.
 99. *In Letitia.* 45
 100. *In Tristitia.* ibid.
 101. *In Cupiditate.* ibid.
 102. *Motus sanguinis & Spirituum in Amore.* ibid.
 103. *In Odio.* 46
 104. *In Letitia.* ibid.
 105. *In Tristitia.* 47
 106. *In Cupiditate.* ibid.
 107. *Quæ sit causa horum motuum in Amore.* ibid.
 108. *In Odio.* 48
 109. *In Letitia.* ibid.
 110. *In Tristitia.* 49
 111. *In Cupiditate.* ibid.
 112. *Quæ sint signa externa harum Passio-num.* ibid.
 113. *De actionibus oculorum & vultus.* 50
 114. *De mutationibus coloris.* ibid.
 115. *Quomodo Letitia inducat ruborem.* 51
 116. *Quomodo Tristitia pallescere faciat.* ib.
 117. *Quomodo tristes sæpe rubeant.* ibid.
 118. *De Tremoribus.* 52
 119. *De Languore.* ibid.
 120. *Quomodo producat ab Amore & Cupiditate.* 53
 121. *Eum posse etiam proficisci ab aliis Pas-sionibus.* ibid.
 122. *De Lipothymia.* ibid.
 123. *Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur.* 54
 124. *De Risu.* ibid.
 125. *Cur non comitetur maximas Letitias.* ibid.
 126. *Quæ sint ejus præcipuæ causæ.* 55
 127. *Quæ sit illius causa in Indignatione.* ib.
 128. *De origine Lachrymarum.* 56
 129. *Quomodo vapores in aquam mutantur.* ibid.
 130. *Quomodo id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.* 57
 131. *Quomodo præ Tristitia lachrymemur.* ibid.
 132. *De Gemitibus qui comitantur lachry-mas.* 58
 133. *Cur Infantes & senes facile lachrymen-tur.* ibid.
 134. *Cur aliqui Infantes potius palleant quam lachrymentur.* 59
 135. *De Suspiriis.* ibid.
 136. *Vnde veniant effectus Passionum quæ quibusdam hominibus peculiares sunt.* ibid.
 137. *De Usu quinque Passionum hic explicata-rum, prout ad corpus referuntur.* 60
 138. *De eorum defectibus & mediis quibus corrigantur.* 61
 139. *De usu earundem Passionum quatenus pertinent ad animam; & primo de Amo-re.* ibid.
 140. *De Odio.* 62
 141. *De Cupiditate, Letitia, & Tristitia.* ib.
 142. *De Letitia, & Amore, comparatis cum Tristitia & Odio.* 63
 143. *De iisdem Affectibus quatenus referun-tur ad Cupiditatem.* ibid.
 144. *De Cupiditatibus quarum eventus non-nisi à nobis pender.* 64
 145. *De iis quæ nonnisi ab aliis causis pen-dent: Et quid sit Fortuna.* ibid.
 146. *De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.* 65
 147. *De Commotionibus internis Animæ.* 66
 148. *Exercitium virtutis summum esse reme-dium contra Passiones.* ibid.

T E R-

INDEX ARTICULORUM.

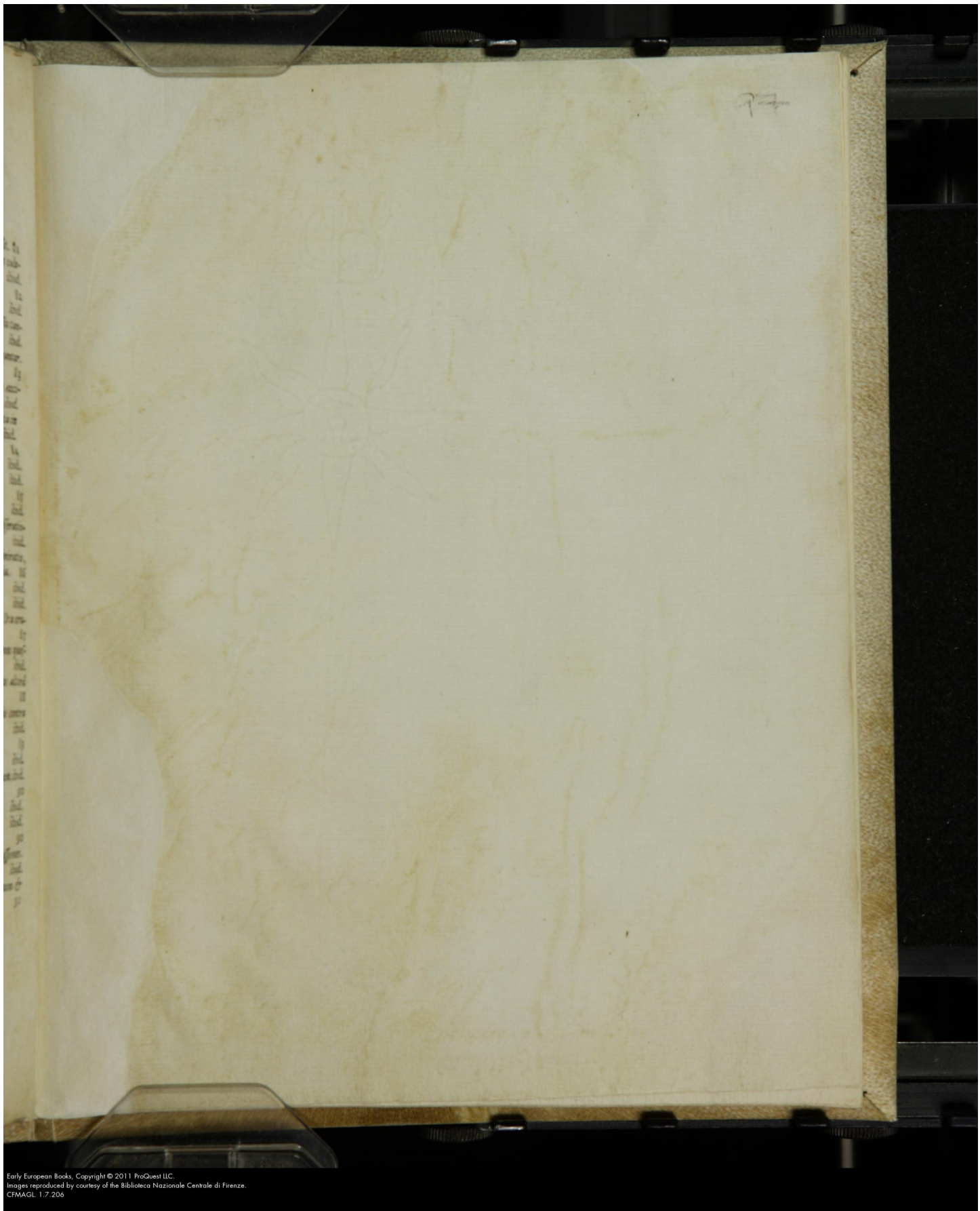
TERTIA PARTS.

De Passionibus Particularibus.

ARTICULUS.

149. **D**E Existimatione & Despectu. 67
 150. Has duas Passiones nil nisi species
 Admirationis esse. 68
 151. Etiam posse quem se ipsum existimare
 vel despicere. ibid.
 152. Propter quam causam nos aestimare pos-
 simus. ibid.
 153. In quo consistat Generositas. 69
 154. Eam impedire ne contemnantur alii. ib.
 155. In quo consistat Humilitas honesta. ibid.
 156. Quae sint proprietates Generositatis, &
 quomodo medeatur exorbitationibus o-
 mnium Passionum. 70
 157. De Superbia. ibid.
 158. Effectus ejus contrarios esse effectibus
 Generositatis. 71
 159. De Humilitate vitiosa. ibid.
 160. Qualis sit motus spirituum in his Passio-
 nibus. ibid.
 161. Quomodo Generositas acquiri possit. 73
 162. De Veneratione. ibid.
 163. De Dedignatione. 74
 164. De Vsu harum duarum Passionum. ibid.
 165. De Spe & Metu. ibid.
 166. De Securitate & Desperatione. 75
 167. De Zelotypia. ibid.
 168. In quo haec Passio honesta esse possit. ibid.
 169. In quo vitiosa sit. 76
 170. De Animi fluctuatione. ibid.
 171. De Animositate & Audacia. 77
 172. De Emulatione. ibid.
 173. Quomodo Audacia à Spe pendeat. ibid.
 174. De Pusillanimitate, & Consternatione. 78
 175. De Vsu Pusillanimitatis. ibid.
 176. De Vsu Consternationis. ibid.
 177. De Morfu Conscientiae. 79
 178. De Irrifione. ibid.
 179. Cur imperfectissimi quique soleant maxi-
 mi Irrisores esse. ibid.
 180. De Vsu loci. 80
 181. De Vsu Risus in joco. ibid.
 182. De Invidia. ibid.
 183. Quomodo Iusta vel Injusta esse possit. 81
 184. Unde fiat ut Invidi plerumque sint colo-
 re livido. ibid.
 185. De Commiseratione. 82
 186. Qui sint maxime Misericordes. ibid.
 187. Quomodo Generosiores hoc Affectu tan-
 gantur. ibid.
 188. Quinam Misericordia non tangantur. 83
 189. Cur haec Passio ad lacrymandum exci-
 tet. ibid.
 190. De Satisfactione sive Acquiescentia in
 se ipso. ibid.
 191. De Paenitentia. 84
 192. De Favore. ibid.
 193. De Gratitude. ibid.
 194. De Ingratitudine. 85
 195. De Indignatione. ibid.
 196. Cur quandoque juncta sit Commiseratio-
 ni, & quandoque Irrifioni. ibid.
 197. Quod saepe eam comitetur Admiratio,
 neque incompatibilis sit cum Laetitia. 86
 198. De ejus Vsu. ibid.
 199. De Ira. ibid.
 200. Quare minus metuendi qui ex Ira eru-
 bescent quam qui pallent. 87
 201. Dari duas Irae species, & optimos quos-
 que priori magis esse obnoxios. ibid.
 202. Animas imbecilles & abjectas altera
 magis abripi. 88
 203. Generositatem esse pro remedio contra
 Irae excessus. ibid.
 204. De Gloria. 89
 205. De Pudore. ibid.
 206. De Vsu harum duarum Passionum. ibid.
 207. De Impudentia. 90
 208. De Fastidio. ibid.
 209. De Desiderio. ibid.
 210. De Hilaritate. 90
 211. Remedium Generale contra Passiones. ibid.
 212. Ab illis solis pendere omne bonum &
 malum hujus vitae. 91

F I N I S.

1.7.206

